

ANALIZA STANJA PLANA RAZVOJA PRIMORSKO- GORANSKE ŽUPANIJE NAKON 2021. GODINE

**Ravnatelj javne ustanove
„Regionalna razvojna agencija
Primorsko-goranske županije“**

Vedran Kružić, dipl. oec.

Dokument izradile:

prof. dr. sc. Mirjana Kovačić

Ivana Pavlek, dipl. oec.

Prosinac, 2020.

SADRŽAJ

UVOD.....	5
1. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA	7
2. PRIRODNA OBILJEŽJA	10
3. ZAŠTITA OKOLIŠA	14
3.1. Zaštita prirode, prirodne i kulturne baštine.....	14
3.2. Zaštita zraka, voda, tla	14
3.3. Gospodarenje otpadom	16
4. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI POTENCIJALI.....	19
5. GOSPODARSTVO	24
5.1. Bruto domaći proizvod.....	24
5.2. Bruto dodana vrijednost	25
5.3. Prihodi po područjima djelatnosti	28
5.4. Vanjskotrgovinska bilanca.....	28
5.5. Izravna strana ulaganja	30
5.6. Korištenje fondova Europske unije za ulaganja	31
5.7. Tržište rada i ljudski resursi.....	31
5.8. Produktivnost rada	33
5.9. Pravni subjekti u Županiji	34
5.10. Financijski rezultati poduzetnika u Županiji.....	35
5.11. Obrtništvo	36
5.12. Produktivnost rada, kapitala i tehnologije u Primorsko-goranskoj županiji.....	36
5.13. Poslovna i tehnološka infrastruktura	39
5.14. Ocjena konkurentnosti i indeks razvijenosti Primorsko-goranske županije	40
6. DRUŠTVENE DJELATNOSTI	45
6.1. Odgoj i obrazovanje	45
6.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje.....	45
6.1.2. Osnovnoškolsko obrazovanje.....	45
6.1.3. Srednjoškolsko obrazovanje	46
6.1.4. Visoko školstvo i znanost	47
6.1.5. Obrazovanje odraslih	49
6.2. Kultura, sport i tehnička kultura	49
6.2.1. Kultura.....	49
6.2.2. Sport.....	50
6.2.3. Tehnička kultura.....	51

6.3.	Zdravstvo.....	51
6.4.	Socijalna skrb	53
7.	INFRASTRUKTURNI SUSTAVI	56
7.1.	Infrastruktura prometnog sustava	56
7.1.1.	Infrastruktura u pomorskom prometu.....	56
7.1.2.	Željeznička infrastruktura.....	59
7.1.3.	Cestovna infrastruktura	59
7.1.4.	Infrastruktura zračnog prometa.....	61
7.2.	Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture	61
7.3.	Infrastruktura vodnogospodarskoga sustava	63
7.3.1.	Vodoopskrbni sustav.....	63
7.3.2.	Sustav prikupljanja otpadnih voda.....	64
7.3.3.	Sustavi melioracijske odvodnje i navodnjavanja	65
7.3.4.	Regulacijski i zaštitni sustavi	65
7.4.	Infrastruktura energetskog sustava	65
7.4.1.	Energetska potrošnja	66
7.4.2.	Elektroenergetski sustav i kapaciteti	66
7.4.3.	Plinski sustav	66
7.4.4.	Sustav naftovoda.....	67
7.4.5.	Toplinarstvo	67
7.4.6.	Obnovljivi izvori energije.....	68
7.4.7.	Energetska učinkovitost	69
7.4.8.	Elektromobilnost.....	70
8.	CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA.....	73
8.1.	Organizacije civilnog društva	73
8.2.	Sustav zaštite i spašavanja	73
9.	POSEBNA PODRUČJA: GORSKI KOTAR I OTOCI	77
9.1.	Gorski kotar.....	77
9.2.	Otoci.....	79
10.	UPRAVLJANJE RAZVOJEM.....	82
10.1.	Fiskalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji	82
10.2.	Financijski kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave na području Primorsko-goranske županije.....	84
10.3.	Institucionalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji	86
11.	REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEŠKIH DOKUMENATA.....	88

12. SWOT ANALIZA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE	92
POPIS TABLICA	93
POPIS GRAFIKONA.....	93

Primorsko-goranska županija (Županija) u obvezi je izrade Plana razvoja Primorsko-goranske županije nakon 2021. godine (Plan razvoja). Plan razvoja je srednjoročni akt strateškog planiranja koji se izrađuje i provodi s ciljem usmjeravanja gospodarskog rasta i unapređenja kvalitete života sukladno načelima održivog razvoja, uz tendenciju izjednačavanja razvijenosti mikroregija (Priobalje, Gorski kotar i Otoci).

Analiza stanja Plana razvoja (Analiza Stanja) je sastavni dio Plana razvoja te je izrađena sukladno Priručniku o strateškom planiranju i Dodatku Priručniku (svibanj 2020.)¹. Analiza stanja uzima u obzir postojeće prostorno-planske i strateške dokumente, i temeljni je dokument za izradu strateškog okvira. Svrha Analize stanja je vjerodostojno istražiti i ocijeniti razvojni trenutak Županije i njenog okruženja.

Metodologija izrade Analize stanja temelji se na prikupljanju i analizi podataka na znanstvenoj, i praktičnoj razini, te na detaljno razrađenim analitičkim podlogama svakog pojedinog sektora (područja) obrađenog u Analizi stanja. Korišteni su različiti izvori i dokumentacija, službena statistička izvješća, Državnog zavoda za statistiku i Eurostata, podaci Fine, izvješća o poslovanju pravnih osoba, strategije, studije, analize, internetske stranice, podaci koje prikupljaju jedinice lokalne samouprave i upravna tijela Županije. Kako se radi o kompleksnoj analizi, u obradi prikupljenih podataka primijenjeni su postupci analize i sinteze, apstrakcije i generalizacije u otkrivanju zakonitosti ponašanja svih činitelja značajnih za razvoj Primorsko-goranske županije.

Utvrdjeni su raspoloživi resursi, njihov ukupni kapacitet i to ljudski, financijski i infrastrukturni te je istražena funkcionalna/strukturna/organizacijska koherentnost institucija koje brinu o razvoju Županije. Nadalje analiziraju se razni čimbenici vanjskog okruženja koji promiču ili ograničavaju sposobnost Županije za provedbu vlastitih razvojnih politika. Naglasak je na gospodarskim sektorima i infrastrukturnim sustavima kao nositeljima razvoja Županije, pri čemu se posebno aktualizira kvaliteta života.

U izradi Analize stanja sudjelovao je velik broj dionika. Posebno treba naglasiti sudjelovanje Upravnih odjela Primorsko-goranske županije, ustanova/trgovačkih društava kojima je Županija (su)osnivač/(su)vlasnik, te sudjelovanje jedinica lokalne samouprave. Aktivni doprinos u izradi Analize stanja dali su i članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije te mnogi znanstvenici, stručnjaci i drugi suradnici. U Analizu stanja uključena su stručna mišljenja i prijedlozi kao rezultat provedenih radionica Tematskih radnih skupina i drugih tijela.

Najznačajniji problem u izradi Analize stanja je vremenski obuhvat analiziranih podataka. U namjeri da konačna analiza bude čim kvalitetnija, Izrađivač je koristio sve službeno objavljene podatke. Međutim, radi različite metodologije prikupljanja, vremenski nizovi podataka se ne podudaraju. Također, zbog pandemije bolesti COVID-19, dio službenih godišnjih izvješća nije uopće objavljen, pa neki nizovi podataka završavaju s 2017., odnosno 2018. godinom. Osim vremenskog obuhvata analiziranih podataka, značajan problem pri izradi Analize bila je i njihova ograničena prostorna dezagregiranost. Naime, određene pokazatelje bilo je moguće pribaviti i analizirati na razini jedinice lokalne samouprave i nastavno na razini mikroregije, dok su mnogi pokazatelji bili dostupni isključivo na razini Primorsko-goranske županije.

Nadalje korišteni su i podaci na europskoj razini, gdje se metodologija prikupljanja pojedinih podataka razlikuje od nacionalne, što stvara nesuglasje prilikom njihova tumačenja, a često i

¹ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske Unije, svibanj 2020.

onemogućava usporedbe sa sličnim regijama u Europskoj uniji. No i pored problema u izradi, te kompleksnosti, Analiza stanja je vrlo dobar temelj za izradu strateškog okvira.

Analiza stanja u jedanaest poglavlja prikazuje bitne odrednice dosadašnjeg razvoja Županije. Analiziraju se prirodna i druga obilježja, utvrđuju demografski i gospodarski potencijali, razvojne posebnosti Gorskog kotara i otoka, daje prikaz društvenih djelatnosti, civilnog sektora i sustava zaštite i spašavanja. Analizira se stanje infrastrukturnih sustava, obrazlažu se fiskalni, institucionalni i financijski kapaciteti Županije te jedinica lokalne samouprave. Prikazani su i rezultati provođenja prijašnjih strateških dokumenata.

Županija ima izuzetan geostrateški položaj, obiluje prirodnim i drugim datostima. Čine ju tri mikroregije Priobalje, Otoci i Gorski kotar. Područje Županije nije ravnomjerno naseljeno. Izgrađenost je ispod planirane razine, tako da ima prostora za održivu gradnju novih poslovnih i stambenih kapaciteta, posebno u manje naseljenim/razvijenim područjima. Društvene djelatnosti, odgoj i obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, kultura i sport, osiguravaju odgovarajući nivo usluge i zaštite, pri čemu se kontinuirano ulažu naponi u dostizanju nadstandarda. To je posebno vidljivo u pružanju usluga u zdravstvu, socijalnoj skrbi i obrazovanju. Civilni sektor je dobro razvijen i važan dionik razvoja Županije, a sustav zaštite i spašavanja je ustrojen na način da može na odgovarajući način reagirati u kriznim situacijama.

Infrastrukturni sustavi imaju posebno mjesto u razvoju Županije, obzirom na snažnu pomorsku komponentu, te smještaj Luke Rijeka. Značajna ulaganja koja su započeta u lučki sustav, željeznicu i obnovljive izvore energije rezultat su aktivacije sredstava iz EU fondova. Veličina investicija omogućit će snažniji razvoj luke, te donijeti mnoge direktne i indirektno koristi. Ulaganja u željeznicu učinit će Županiju dostupnijom, ne samo u gospodarskom smislu već i za putnički promet. Treba naglasiti da je pomorski i željeznički prijevoz značajno manji zagađivač u odnosu na cestovni promet te je razvoj ovih vidova prometa posebno važan u cilju održivog niskougljičnog razvoja ovoga područja.

U Analizi stanja posebno mjesto zauzimaju obnovljivi izvori energije te dosegnuti stupanj energetske učinkovitosti i elektromobilnosti pri čemu se naglašavaju aktivnosti koje podupiru inteligentne sustave i rješenja.

U dijelu analize gospodarstva utvrđuje se da je Županija jedna od vodećih u Hrvatskoj, prema ostvarenju razvojno-gospodarskih rezultata i prema nacionalnom značenju gospodarske infrastrukture u djelatnostima prijevoza i skladištenja, prerađivačke industrije, energetike i djelatnostima usmjerenima u Plavi rast. Vrlo značajne djelatnosti u Županiji su turizam, trgovina, poslovanje nekretninama, smještaj, priprema i usluživanje hrane, građevinarstvo, a postupno se razvija i sektor kulturnih i kreativnih industrija. Analiza stanja je ukazala na dinamičnu poduzetničku aktivnost, povećanje broja poduzetnika i ukupnih prihoda. Nadalje utvrđeno je, da robni izvoz kao osnova gospodarskoga rasta može i dalje imati uzlazni trend.

Županija posjeduje značajne prirodne i gospodarske potencijale koji iako prepoznati nisu u potpunosti iskorišteni. Transformacija tradicionalnih industrija i razvoj novih sektora temeljenih na naprednim tehnologijama, ulaganja u modernu infrastrukturu, te transformacija Županije u pametnu i održivu regiju u fokusu su Analize stanja.

Poseban naglasak u Analizi stanja postavlja se na analizi vještina, kompetencija i znanja stanovnika Županije, ulaganjima u obrazovanje i znanost sa ciljem akumuliranja ljudskog kapitala kao osnove budućeg društvenog razvoja, podizanja konkurentnosti i gospodarskog rasta Županije.

1. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Primorsko-goranska županija površinom je šesta hrvatska županija. Na sjeveru graniči s Republikom Slovenijom, na zapadu s Istarskom županijom, na istoku s Karlovačkom i Ličko-senjskom županijom, a na jugoistoku dijeli morsku granicu sa Zadarskom županijom. Županiji pripada i dio obalnoga mora s državnom granicom udaljenom 22 km jugozapadno od otoka Suska. Sveukupna površina Primorsko-goranske županije je 7.931 km² što čini 8,9% ukupne površine teritorija Republike Hrvatske, odnosno 0,18% ukupne površine teritorija Europske unije (EU-27). Površinaorskog dijela iznosi 4.344 km². U fizičko-geografskom smislu Primorsko-goranska županija sastoji se od tri cjeline, odnosno mikroregije:

1. **Priobalje** s neposrednim zaleđem, koje zauzima oko 34% kopnenog teritorija Županije,
2. **Otoci**, koji zauzimaju oko 29% kopnenog teritorija Županije i
3. **Gorski kotar**, s oko 37% kopnenog teritorija Županije.

Zbog svoga geografskog položaja, Primorsko-goranska županija predstavlja prometno sjecište putova koji povezuju dio država Zapadne Europe sa Sredozemnim morem. Prometna dostupnost Primorsko-goranske županije vrlo je dobra, i to cestom, zrakoplovom i brodom posebno s europskim emitivnim tržištima, no ne željeznicom. Udaljenosti su: Trst 80 km, Ljubljana 127 km, Beč 490 km, München 519 km, Budimpešta 528 km, Bratislava 555 km, Prag 736 i Zurich 777 km.

Primorsko-goranska županija sastoji se od 36 jedinica lokalne samouprave, od čega 14 gradova i 22 općine te 510 naselja. Grad Rijeka predstavlja poslovno, upravno-administrativno, gospodarsko i kulturno središte Županije. U cilju jačanja gospodarstva regije, Grad Rijeka sa svojih 10 susjednih jedinica lokalne samouprave čini **Urbanu aglomeraciju Rijeka**, prvu ustrojenju aglomeraciju u Hrvatskoj.

Od 1. siječnja 2020. godine primjenjuje se nova Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. (HR NUTS 2021), prema kojoj se Republika Hrvatska dijeli u četiri statističke regije: Panonska Hrvatska, Jadranska Hrvatska, Grad Zagreb i Sjeverna Hrvatska. Primorsko-goranska županija pripada statističkoj regiji **Jadranska Hrvatska**. Promatrajući razvijenost Jadranske Hrvatske u odnosu na ostale NUTS 2 regije u Europskoj uniji prema pokazatelju procjene bruto domaćeg proizvoda, Jadranska Hrvatska nalazi se na 249. mjestu razvijenosti od ukupno 281 NUTS 2 regija.

Slika 1. Nove statističke regije Republike Hrvatske

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Hrvatska gospodarska komora „Županije-razvojna raznolikosti gospodarski potencijali 2019/2020“, str. 48

Prostorno planiranje županije na strateškoj razini definirano je **Prostornim planom Primorsko-goranske županije**². Pritom značajnu ulogu ima Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, osnovana za obavljanje djelatnosti prostornog uređenja za Županiju. Pored toga Zavod za prostorno uređenje PGŽ aktivno je sudjelovao u izradi županijske razvojne strategije 2016.-2020. kao i drugih strateških razvojnih dokumenata te projekata za područje Županije. Po donošenju prostornih planova nove generacije po Zakonu o prostornom uređenju iz 2013. godine, Zavod izrađuje urbanističke planove uređenja od značaja za Županiju.

Prostorno uređenje i planiranje na području Primorsko-goranske županije definirano je **Prostornim planom Primorsko-goranske županije**. Prvi Prostorni plan donesen je još 2000. godine, a do 2007. godine doneseni su svi prostorni planovi uređenja gradova i općina na području Županije. Cjelokupni prostor Županije podijeljen je na naselja, područja određenih namjena izdvojenih iz naselja, poljoprivredna zemljišta, šumska zemljišta, ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište te vode i more. **Prostornim planovima gradova i općina** utvrđeno je kako je prostor Županije još uvijek razmjerno slabo izgrađen. Izgrađene površine građevinskih područja zauzimaju 4,35% kopnenog dijela Županije, dok ukupno planirane površine namijenjene za građevinska područja zauzimaju 7,18% kopnene površine.

Unatoč značajnom udjelu u ukupnoj izgrađenosti, površine naselja zauzimaju relativno mali dio kopnenog teritorija, a razlog tome su prvenstveno prirodne karakteristike, ali i demografske prilike. Tako se površine pod naseljima bitno razlikuju po pojedinim područjima. Jedna od najznačajnijih komponenti u prostornom planiranju je i gustoća naseljenosti, budući planiranje funkcija naselja i širenje građevinskog područja uvelike ovisi o broju stanovnika koji gravitira određenim središtima te planiranoj gustoći naseljenosti koja se želi postići na određenom području.

Planirana građevinska područja naselja u Primorsko-goranskoj županiji zauzimaju 4,30% ukupne kopnene površine. Najveći dio građevinskih područja naselja u Županiji smješten je u Priobalju (59% građevinskih područja naselja), dok je na području Otoka planirano svega 22%. U Gorskom kotaru planirano je 19%, odnosno najmanje planiranih građevinskih područja naselja. Od ukupno planiranih 15.393 ha površina naselja izgrađeno je 75%, odnosno 11.527 ha. Neizgrađeni dio građevinskog područja naselja na razini Županije iznosi oko 25%. Udjeli neizgrađenog dijela građevinskog područja iznose oko 16% u Gorskom kotaru, 20% na Otocima, a na Priobalju gotovo 30%.

Građevinska područja izdvojenih namjena

Na području Primorsko-goranske županije planirane površine raznih namjena izdvojenih iz naselja iznose 10.329 ha. Navedene površine planirane su za gospodarske djelatnosti (proizvodne, poslovne, ugostiteljsko-turističke i vađenje mineralnih sirovina), sportsko-rekreacijske, infrastrukturne, posebne i ostale namjene, te za groblja i gospodarenje otpadom.

U Priobalju je najviše planiranih površina infrastrukturne i gospodarske namjene (poslovne i proizvodne), a tek nešto manje sportsko-rekreacijske namjene. Otoci imaju najviše planiranih površina gospodarske namjene, posebno ugostiteljsko-turističke. Za područje Gorskoga kotara znakovito je da su najvećim dijelom zastupljene površine planirane kao građevinska područja sportsko-rekreacijske namjene, od kojih je izgrađeno svega 1%.

Od svih planiranih građevinskih područja gospodarske namjene u Županiji, najveći udio zauzimaju zone ugostiteljsko-turističke namjene (41%), proizvodne zone čine 24% planiranih površina, a poslovne zone 34%. Veći dio planiranih površina gospodarske namjene u Županiji još nije izgrađen (54%), tako da za daljnji razvoj gospodarskih aktivnosti ima dovoljno prostora.

² Prostorni plan Primorsko-goranske županije ("Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/13, 07/17-ispravak, 41/18 i 04/19-pročišćeni tekst)

Građenje u građevinskom području i provedba prostornih planova

Aktima provedbe dokumenata prostornog uređenja te provedbom prostornih planova za cjelokupno područje Županije, osim Grada Rijeke, bavi se Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša Primorsko-goranske županije. Za područje Županije i Grada Rijeke prosječno se godišnje izdaje oko 2.060 akata. Broj izdanih akata raste iz godine u godinu.

Napuštene građevine i *brownfield* područja

Za utvrđena *brownfield* područja mogu se, sukladno zakonskim propisima, izrađivati urbanistički planovi uređenja za urbanu preobrazbu ili urbanu sanaciju. Jedinice lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji još uvijek nisu prepoznale potrebu izrade takvih vrsta planova i definiranja *brownfield* područja.

Planiranje prostora posebnih obilježja

U Primorsko-goranskoj županiji su za zaštićena prirodna područja i područja značajnog kulturno-povijesnog nasljeđa izrađeni prostorni planovi posebnih obilježja, Prostorni plan Nacionalnog parka Risnjak, Prostorni plan Parka prirode Učka, Prostorni plan Tramuntana na Cresu, te Prostorni plan područja posebnih obilježja Vinodolske doline. Prepoznata je i važnost izrade Prostornog plana područja posebnih obilježja doline rijeke Kupe, međutim isti još uvijek nije izrađen.

Ranjivost obalnog pojasa Primorsko-goranske županije

Globalne klimatske promjene u obalnom području Primorsko-goranske županije vidljive su po sve učestalijim ekstremnim klimatskim događajima kao što su olujna nevremena s pojavama ekstremnih oborina i visokim valovima. Analiza ranjivosti obalnog pojasa područja Primorsko-goranske županije, koja će biti podloga za izradu prostorno-planske dokumentacije i županijskih razvojnih projekata, još nije izrađena.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na PROSTORNO UREĐENJE I KORIŠTENJE

- *Nesređeno stanje u evidenciji prostora (neusklađenost katastra i zemljišnih knjiga);*
- *Širenje građevinskog područja naselja unatoč slobodnome prostoru u postojećim građevinskim područjima;*
- *Nisu izrađeni svi prostori planovi područja posebnih obilježja na području Županije određeni Županijskim prostornim planom;*
- *Klimatske promjene u obalnom području Primorsko-goranske županije mogu uzrokovati značajne štete;*
- *Nepostojanje niti jednog prostornim planom utvrđenog brownfield područja u Županiji;*
- *Dugotrajan postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru.*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na PROSTORNO UREĐENJE I KORIŠTENJE

- *Poticati uređenje zemljišne evidencije i izradu urbanističkih planova uređenja za urbanu preobrazbu ili urbanu sanaciju unutar građevinskih područja uništenih nelegalnom gradnjom;*
- *Preispitati zakonska rješenja uspostave „horizontalne hijerarhije prostornih planova“ prije nego u prostoru izazovu neželjene posljedice;*
- *Izraditi i kontinuirano voditi bazu statističkih podataka za potrebe izrade prostornih planova i izvješća o stanju u prostoru;*
- *Izgraditi neizgrađene površine unutar naselja prije širenja građevinskih područja;*
- *Uređenje i opremljenost građevinskih područja dovesti na višu razinu;*
- *Izraditi prostorne planove uređenja općina i gradova u segmentu određivanja neuređenih dijelova građevinskog područja te izraditi urbanističke planove uređenja za neuređene dijelove građevinskog područja (uključujući i planove za urbanu preobrazbu/sanaciju), osobito one gospodarske namjene;*
- *Razmotriti moguće načine implementacije zelene infrastrukture u prostorne planove regionalne i lokalne razine;*
- *Uspostaviti sustav integralnog upravljanja morem i obalnim područjem;*
- *Ubrzati postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru.*

2. PRIRODNA OBILJEŽJA

Geografski položaj i raznolika prirodna obilježja - more, bogato razvedena obala s otocima i vrlo šumoviti Gorski kotar, odredili su gospodarski i društveni razvoj Primorsko-goranske županije.

Obalu Županije obilježavaju razvedenost, posebne klimatske pogodnosti i položajna prednost u prostoru srednje Europe. Ukupna dužina obale iznosi 1.065 km i to 133 km obale kopno-more i 932 km obale otoka.

Izvanredno povoljan geoprometni položaj (raskrižje važnih europskih kopnenih i morskih putova) utjecao je na to da se stanovništvo već od davnina opredijelilo za pomorstvo i druge gospodarske djelatnosti vezane uz more.

Zbog navedenog, ovo se područje, a posebno Rijeka kao županijski centar, razvilo u jako pomorsko središte s razvijenom lučkom, pomorsko-prometnom, brodograđevnom i turističkom djelatnošću od značenja za cijelu Hrvatsku, a Gorski kotar u tradicionalno šumarsko i drvoprerađivačko gospodarsko područje.

More na području Primorsko-goranske županije obuhvaća površinu od 4.344 km² te zauzima 55% površine Primorsko-goranske županije.

More predstavlja iznimno vrijedan prirodni resurs Županije na kojem se temelji čitav niz gospodarskih djelatnosti.

Najzastupljenije gospodarske djelatnosti koje su vezane uz more su trgovina i ribarstvo, uključujući i marikulturu s četiri aktivna uzgajališta, te farmaceutska industrija temeljena na visokoj kvaliteti morske vode Kvarnera.

Kopnene vode na području Primorsko-goranske županije vrlo su heterogene.

Na području Županije proteže se granica Jadranskog i Crnomorskog sliva (sliv rijeke Dunav). Prostor Županije se dijeli u više hidroloških prirodnih cjelina: područje primorskih slivova, slivovi visokog goranskog krša, te područja slivova **rijeke** Kupe i slivova otoka.

Osnovnu **hidrografsku mrežu** čine vode slivova državnih vodotoka te manjih vodotoka bujica, a vodotoci Čabranka i Kupa čine i najveći dio međudržavne granice Županije sa Slovenijom. Na otocima Cresu, Lošinju i Krku prisutne su površinske vodne pojave, jezera i bujice, koje predstavljaju glavni izvor pitke vode na tim otocima.

Jezera na području Primorsko-goranske županije zauzimaju 1.407 ha. Jedna od hidrografskih posebnosti Kvarnerskih otoka je prirodno slatkovodno Vransko jezero na otoku Cresu. Vransko jezero je najvažnija vodosprema slatke vode u Hrvatskom primorju, uključena u suvremeni cresko-lošinjski vodoopskrbni sustav.

Tijekom dugih ljetnih sušnih razdoblja kapaciteti prirodnih izvorišta bitno se smanjuju, a dio vode se i eksploatira za vodoopskrbu, što generalno predstavlja problem vodnih ekosustava.

Kod svih vodotoka s područja Primorsko-goranske županije prisutan je vrlo naglašen trend opadanja srednjih godišnjih protoka, a time i povećanja duljine i intenziteta sušnih perioda. Radi se o globalnom trendu smanjenja protoka, a samo je manjim dijelom uzrokovano povećanim korištenjem voda za vodoopskrbu.

Geološku strukturu Županije prvenstveno obilježavaju krške karakteristike, što je važno za vodoopskrbu, obzirom na to da su krška područja bogata podzemnim vodama visoke kakvoće. Gotovo svi zaštićeni dijelovi Gorskoga kotara vezani su uz fenomen krša i nalaze se u tipičnim krškim područjima.

Područje Županije pokriveno je sa čak 58 različitih vrsta **tala**, a karakterizira ga i umjerena seizmička aktivnost. Uglavnom se radi o slabijim potresima u seizmički aktivnim razdobljima, što se

odnosi na potrese lokalnog karaktera, s epicentrima na malim dubinama. Morsko dno je većim dijelom prekriveno rahlim sedimentima, a manjim je dijelom kamenito.

Poljoprivredne površine čine samo 3% ukupne površine Primorsko-goranske županije, dok čak 11% površine čini ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumska zemljišta, nepogodna za ratarsku proizvodnju. Površine osobito vrijednog obradivog tla zauzimaju tek 2%, odnosno 394 ha ukupnih poljoprivrednih površina na području Županije.

Nepovoljna demografska situacija te neobrađivanje poljoprivrednog zemljišta rezultirali su kontinuiranim trendom smanjenja poljoprivrednog zemljišta i njegovog prerastanja u šume i neplodna zemljišta.

Jedan od ključnih problema u poljoprivrednoj proizvodnji je usitnjenost čestica poljoprivrednih zemljišta te neuređeni imovinsko-pravni odnosi, što poljoprivrednicima dodatno otežava eksploataciju pogodnih zemljišta, postizanje ekonomije obujma, širenje proizvodnje i daljnja ulaganja. Donošenjem Zakona o komasaciji poljoprivrednog zemljišta i provođenjem postupka komasacije, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave omogućeno je okrupnjavanje posjeda i katastarskih čestica poljoprivrednog zemljišta, uređenje putne i kanalske mreže te sređivanje vlasničkih i drugih stvarnopravnih odnosa na zemljištu, radi njegovoga ekonomičnijeg iskorištavanja te stvaranja povoljnijih uvjeta za razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Šume zauzimaju 28% ukupne površine Primorsko-goranske županije. Zajedno sa šumskim zemljištem šume prekrivaju oko 61% ukupne kopnene i otočne površine. Najveći udio u šumskim površinama pripada gospodarskim šumama (76 %, odnosno 165 964 ha) i služe za proizvodnju drva i drugih šumskih proizvoda. Zaštitne šume zauzimaju 10% prostora i služe za očuvanje tla, vodenih tokova i izvorišta za vodoopskrbu, dok šume posebne namjene zauzimaju 14% prostora. To su zaštićene šume, urbane šume za znanstvena istraživanja, šumski sjemenski objekti i šume za potrebe obrane te za potrebe utvrđene posebnim propisima.

Klimatske značajke tri županijske mikroregije promjenjive su i različite. Izražene su toplim ljetnim te hladnijim i vlažnijim zimskim razdobljem, tipičnim za sub-mediteransku klimu. Područje Priobalja obilježava pretežito mediteranska klima, s utjecajem planinske klime (bura, kiša, snijeg) tijekom zimskih mjeseci. Mikroregiju Gorski kotar odlikuje umjereno kontinentalna do planinska klima. Otoci imaju značajke mediteranske klime.

Kopneni dio zajedno s Priobaljem ima znatno veću količinu oborina od Otoka, što je posljedica utjecaja reljefa i cirkulacije atmosfere.

Središnja godišnja temperatura zraka na postajama Mali Lošinj/Rijeka/Parg iznosi 15,5°C/14,1°C/7,4°C. Srednja godišnja količina oborine na području Županije kreće se između 50 – 250 mm, odnosno na postajama Mali Lošinj/Rijeka/Parg 80,2 mm/129,7 mm/154,5 mm.

Blaga i stabilna mediteranska klima omogućava velik broj sunčanih sati, pa tako Priobalje i Otoci spadaju među vrlo sunčana područja u Hrvatskoj, s oko ukupno 2.300 sunčanih sati godišnje, odnosno prosječno nešto više od 6 sunčanih sati dnevno. Ova specifičnost temelj je velikog potencijala za daljnji razvoj gospodarstva, kroz izgradnju solarnih elektrana, daljnji razvoj specifičnih oblika zdravstvenog turizma kao npr. wellness turizam, te drugih aktivnosti temeljenih na suncu.

Klimatske promjene, odnosno globalno zatopljenje od otprilike 1°C uzrokuje promjene u ekosustavima na području Županije. Također, intenzivnim korištenjem fosilnih izvora energije, po kojem se Županija ne razlikuje od ostalih razvijenih regija, dolazi do povećane koncentracije stakleničkih plinova, što uzrokuje jači efekt staklenika i veće zagrijavanje atmosfere.

Negativni utjecaj klimatskih promjena na području Županije očituje se i u smanjenju vodnih zaliha, zaslaničivanju kopnenih vodotoka i izvora, povećanju intenziteta kratkotrajnih jakih oborina i bujica, povećanom riziku od šumskih požara, povećanoj potrebi za energetske resursima te povećanju razine mora. S druge strane, projicirano povećanje temperature zraka dugoročno bi moglo

imati značajan utjecaj na područje Gorskoga kotara, čiji će se razvoj sve više promišljati u smjeru turističke ljetne destinacije.

Najveći negativni utjecaj predstavlja povećanje razine mora. Naime, na području Županije bilježi se porast razine mora od 3-4 mm godišnje, što će u budućnosti zasigurno utjecati na obalnu infrastrukturu. Promjena klimatskih uvjeta utjecat će i na akvakulturu, koja predstavlja potencijalno važan gospodarski sektor u Županiji. Procijenjeni porast temperature Jadranskog mora imat će za posljedicu migracije riblje vrste u dublje vode i prema sjeveru, veću brojnost invazivnih vrsta i smanjenje ili nestanak autohtonih vrsta ribe.

Klimatske promjene utjecat će i na šumske ekosustave, kroz povećanu opasnost od šumskih požara, najezde štetnih nametnika, što predstavlja dodatni izazov sustavu gospodarenja šumama, uz neophodni nadzor eksploatacije šuma kroz uređen sustav gospodarenja šumama.

Flora Primorsko-goranske županije spada u florom najbogatije dijelove Republike Hrvatske s više od 2.700 vrsta. Na području Županije nalazi se 70% svih hrvatskih biljaka te 122 rijetke, ugrožene i osjetljive vrste biljaka, od ukupno 226 takvih vrsta biljaka u Hrvatskoj. *Pojedini Kvarnerski otoci s preko 1.300 biljnih vrsta premašuju sveukupan broj vrsta nekih europskih država, što predstavlja iznimni zdravstveni, farmaceutski i turistički potencijal i bogatstvo.*

Fauna Primorsko-goranske županije vrlo je raznolika. Na ovom području živi 81 vrsta sisavaca, što je gotovo dvije trećine od ukupno poznatog broja vrsta sisavaca u Hrvatskoj. Od 114 vrsta ptica koje se smatraju ugroženima na europskoj razini, u Županiji obitava njih čak 83.

Ornitološka vrijednost Županije priznata je na europskoj razini činjenicom da su sva četiri Posebna ornitološka rezervata proglašena i uvrštena u Popis značajnih ornitoloških područja u Europi.

Na području Županije obitava 73% vrsta vodozemaca i oko 87% sveukupnog broja gmazova koji žive na području Hrvatske. Problem predstavljaju alohtone vrste krupnih sisavaca koje su prijetnja osjetljivim otočnim ekosustavima i otočnoj poljoprivredi, posebno stočarstvu, a što rezultira nepovoljnim utjecajem (primjerice doseljenih divljih svinja), pa čak i prijetnjom nestanka tradicionalne poljoprivrede i ekstenzivnog stočarstva. Značajan problem predstavlja i gubitak vrijednih autohtonih morskih vrsta te pojava alohtonih, koje dovode do drastičnih promjena bioraznolikosti i ekoraznolikosti morskoga dna, što uzrokuje potrebu za znanstvenim utvrđivanjem utjecaja nautičkog turizma na morsko dno.

S aspekta zaštite i očuvanja bioraznolikosti, mikroregija Priobalje je zbog veće gustoće naseljenosti najugroženije područje, budući ovo područje predstavlja turističko, prometno i industrijsko središte Županije.

Na području Primorsko-goranske županije nalaze se **krajobrazi** akropolskih primorskih gradića, kojima glavno obilježje predstavljaju stari srednjovjekovni kašteli izgrađeni na istaknutim i zaštićenim uzvišenjima, povijesni agrarni, primarno vinogradski krajolici Priobalja i Otoka te krški krajolici u kojima su dominantne gromače – suhozidi. Krajobraz Gorskoga kotara prvenstveno čine šume bukve i jele, mala i idilična goranska naselja, dok je područje Priobalja bogato brdovitim i šumskim područjem Učke, staro vjekovnim liburnijskim gradićima i brojnim ruralnim naseljima, kao i terasastim krajobrazom. Krajobraz Otoka predstavljaju strme litice, morske uvale, urbani, ruralni i šumoviti krajobraz.

Određeni antropogeni utjecaji kao primjerice neprimjerena građevinska devastacija, predstavljaju problem nedovoljnog vrednovanja krajobraza. Prometnice, infrastrukturni i tranzitni koridori, širenje urbanih središta, rast masovnog turizma, industrijalizacija te promjene u poljoprivrednoj proizvodnji temeljni su činitelji preobrazbe i postupene devastacije tradicionalnog krajobraza.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA

a. Vode

- *Pojačan antropogen utjecaj na obalni pojas, vode i more;*
- *Pojačan utjecaj klimatskih promjena na obalni pojas, vode i more (sušna razdoblja, povećanje razine mora, zaslantanje kopnenih voda i dr.).*

b. Poljoprivredno tlo

- *Mala površina poljoprivrednog tla, naročito osobito vrijednog obradivog tla;*
- *Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta i neriješeno vlasništvo nad zemljištem;*
- *Utjecaj nepovoljne demografske i gospodarske situacije na napuštanje poljoprivrednih aktivnosti i zapuštanje poljoprivrednog zemljišta.*

c. Bioraznolikost

- *Osjetljivost prirodnih vrijednosti na antropogeni utjecaj;*
- *Osjetljivost prirodnih vrijednosti na utjecaj klimatskih promjena;*
- *Utjecaj smanjenja bioraznolikosti kroz smanjenje broja jedinki autohtonih vrsta i unos alohtonih invazivnih vrsta.*

d. Georaznolikost

- *Osjetljivost geološke baštine na antropogeni utjecaj;*
- *Nedovoljno aktiviranje geološke baštine u turističke i edukacijske svrhe.*

e. Šumsko područje

- *Pojačana eksploatacija, nedovoljno održavanje, liječenje i sanacija te nedovoljna regeneracija šumskih ekosustava;*
- *Povećana opasnost od ledenih i kiselih kiša, požara, erozija i ostalih vremenskih nepogoda zbog pojačanog utjecaja klimatskih promjena;*
- *Osjetljivost na epidemiološke nepogode.*

f. Krajobraz

- *Pojačan antropogen utjecaj na krajobraz kroz turističke, infrastrukturne i ostale gospodarske aktivnosti;*
- *Vizualno onečišćenje krajobraza kroz osiromašenje tradicionalnog krajobraza i internacionalizaciju vizualnog karaktera izgrađenih struktura i oblikovanih urbanih krajobraza.*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA

- *Sustavno i cjelovito pristupati čuvanju okoliša, bioraznolikosti, krajobrazne i georaznolikosti, uz racionalno korištenje prirodnih dobara i energije, kao osnovni uvjet zdravog života i temelj koncepta održivog razvitka;*
- *Razvoj temeljiti na zaštiti okoliša, „zelenim tehnologijama“, gospodarskim sektorima i procesima koji su sukladni održivom razvoju i očuvanju prirodne baštine;*
- *Poticati korištenje obnovljivih izvora energije i održivi razvoj.*

a. Vode

- *Planski i sustavno sprječavati pojačani antropogeni utjecaj na obalni pojas, vode i more;*
- *Vršiti monitoring i moguće korektivne aktivnosti na smanjenju utjecaja klimatskih promjena;*
- *Voda je resurs koji je opće dobro koje pripada svima te ga je potrebno zaštititi od neprimjerene i profitom motivirane eksploatacije;*
- *Aktivnosti na smanjenju utjecaja poplava mora.*

b. Poljoprivredno tlo

- *Poljoprivrednom djelatnošću utjecati na revitalizaciju ruralnog prostora;*
- *Promoviranjem zdravog i ekološki osviještenog načina života utjecati na revitalizaciju ruralnog prostora.*

c. Bioraznolikost

- *Održivo koristiti i valorizirati prirodne resurse;*
- *Vršiti monitoring i moguće korektivne aktivnosti na smanjenju utjecaja antropogenih utjecaja i klimatskih promjena;*
- *Očuvati autohtone vrste i sprječavati širenje alohtonih invazivnih vrsta.*

d. Georaznolikost

- *Održivo koristiti i valorizirati geološku baštinu;*
- *Vršiti monitoring i moguće korektivne aktivnosti na smanjenju utjecaja antropogenih utjecaja.*

e. Šumsko područje

- *Obavljati monitoring stanja i regeneraciju šuma;*
- *Povećati spremnost za aktivnosti zaštite i čuvanja šuma u smislu povećanja vatrogasnih kapaciteta te zaštite od nametnika, klimatskih promjena i drugih prijetnji.*

f. Krajobraz

- *Očuvati strukturu, identitet i autentičnost krajobraza kao pokretača turističkog te ukupnog gospodarskog razvoja.*

3. ZAŠTITA OKOLIŠA

Na području Primorsko-goranske županije kontinuirano se provodi čitav niz aktivnosti i mjera koje za cilj imaju sprječavanje opasnosti za okoliš, šteta ili onečišćenja okoliša, smanjivanje ili otklanjanje šteta nanesenih okolišu te nastojanje za povratom okoliša u stanje prije nastanka štete.

3.1. Zaštita prirode, prirodne i kulturne baštine

Ukupna površina **zaštićenih dijelova prirode** u Primorsko-goranskoj županiji iznosi 263,3 km², što čini 3,35% ukupne površine Županije, od čega kopneni dio ima površinu zaštićenih područja od 218,54 km², odnosno 6,09% ukupne površine kopna u Primorsko-goranskoj županiji.

Primorsko-goranska županija broji 32 zaštićena područja, uključujući i pojedine primjerke zaštićenih stabala. Kategorije zaštite na području Županije uključuju: 1 strogi rezervat, 1 nacionalni park, 1 park prirode, 8 posebnih rezervata, 8 spomenika prirode, 4 značajna krajobraza, 5 park-šuma te 4 spomenika parkovne arhitekture.

Zaštićenim područjima prirodne baštine na području Primorsko-goranske županije upravljaju Javna ustanova Priroda, Javna ustanova „Nacionalni park Risnjak“ i Javna ustanova „Park prirode Učka“.

Na području Županije, ukupna površina kopnenog dijela **ekološke mreže Natura 2000** pokriva 2.689 km², dok ukupna površina morskog dijela iznosi 699 km². Ekološka mreža sastavljena je od 112 područja ili lokaliteta važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova, od kojih su 3 područja očuvanja značajna za ptice, a 109 za vrste i stanišne tipove.

Razne aktivnosti koje povećavaju broj korisnika prostora, kao što su turizam ili promet, utječu na povećanje opterećenja prirodne baštine.

Lokaliteti prirodne baštine imaju značajan rekreacijsko-turistički potencijal koji je nužno razmatrati u funkciji održivog razvoja Županiji. Pritom je, vrlo važno održavati ravnotežu između provedbe mjera zaštite i realizacije gospodarskih projekata.

U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, Primorsko-goranska županija evidentirano je 354 nepokretnih kulturnih dobara, od čega 250 pojedinačnih kulturnih dobara te 104 kulturno-povijesne cjeline. Još 15 je preventivno zaštićeno. Od 168 pokretnih kulturnih dobara zaštićeno je 11 muzejskih zbirki, 56 zbirki te 101 pojedinačno kulturno dobro. Ovdje se pribrajaju još 21 preventivno zaštićeno pokretno kulturno dobro i 5 zaštićenih fenomena nematerijalne kulturne baštine.

Uložena su znatna sredstva za zaštitu i gospodarsko korištenje prirodne baštine iz Europskih fondova. Za provedbu projekata: Centar za posjetitelje o velikim zvjerima, Učka 360°, Interpretacijski centar prirodne baštine Primorsko-goranske županije, Volonterski centar sa smještajnim kapacitetima hostelskog tipa, ukupni prihvatljivi izdaci iznosili su 66,7 milijuna HRK.

Osim pozitivnih, brojni su negativni utjecaji na kulturnu baštinu: pritisci ulagača, proces globalizacije, neprimjerene gospodarske aktivnosti, depopulacija. Nepovoljna demografska kretanja imaju posebno negativan utjecaj na povijesne ruralne i etno cjeline. U napuštenim ruralnim područjima u kojima više nema tradicijskih djelatnosti propadaju suhozidi, terase, gromače i stočarski stanovi. Jednako je štetan i nedovoljan nadzor građevinski neprimjerenog širenja povijesnih gradića zbog upitnog očuvanja povijesnog nasljeđa, kompozicije prirode i tradicijski izgrađenog okoliša i sl.

3.2. Zaštita zraka, voda, tla

Kakvoća zraka na području Primorsko-goranske županije okarakterizirana je kao kakvoća I. kategorije - čist ili neznatno onečišćen zrak, U II. kategoriju svrstavaju se područja Mlake (Rijeka), Urinja (Kostrena) i Marišćine (Viškovo).

Još davne 2000. godine na području Primorsko-goranske županije uspostavljena je prva automatska mreža za praćenje kakvoće zraka u Hrvatskoj. Danas se kakvoća zraka prati na 16 aktivnih mjernih postaja. Poslove praćenja kakvoće zraka prati Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, dok programe mjerenja kakvoće zraka i osiguravanja uvjeta njegove provedbe donosi Županijska skupština Primorsko-goranske županije. Aktivnosti mjerenja kakvoće zraka provode se i u okviru Programa zdravstvenih mjera zaštite zdravlja od štetnih čimbenika.

Kakvoća mora na području Primorsko-goranske županije ocjenjuje se kao vrlo dobra, no unatoč tome, postoje određena ugrožena područja. Najopterećenije područje je Riječki zaljev, u kojem preko 50% opterećenja dolazi iz sustava odvodnje Grada Rijeke. Kakvoću mora prati Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, koji kontinuirano prikuplja uzorke morske vode na 269 mjernih točaka i ispituje sanitarnu kakvoću mora za kupanje. U Županiji djeluje i Županijski operativni centar za provedbu Plana intervencija kod iznenadnog onečišćenja mora.

Zaštita voda (kakvoća voda jezera i akumulacija) je od posebne važnosti u Primorsko-goranskoj županiji, obzirom na to da se gotovo sva koriste za vodoopskrbu ili predstavljaju potencijalne izvore vode za piće. Područje Županije je krško područje sa slabo razvijenom nadzemnom i bogatom podzemnom hidrografijom, stoga je nužno voditi računa o zaštiti izvora krških vodonosnika.

Kemijsko i količinsko stanje podzemnih voda je dobro, ali su neki izvori za vodoopskrbu mikrobiološki onečišćeni ispuštanjem nepročišćenih otpadnih voda izravno u podzemne vode. Na području čitave Županije kontinuirano se prati kakvoća podzemnih i površinskih voda za vodoopskrbu, i mjeri onečišćenje kopnenih voda koje se slijevaju u more. Velik dio prostora obuhvaćaju područja posebne zaštite voda, namijenjenih zahvaćanju vode za ljudsku uporabu, tzv. zone sanitarne zaštite, i onih namijenjenih zaštiti staništa ili vrsta.

Zaštita tla obuhvaća očuvanje zdravlja i funkcija tla, sprječavanje oštećenja tla, praćenje stanja i promjenu kakvoće tla te saniranje i obnavljanje oštećenih tla i lokacija. Glavni izvor onečišćenja tla u Primorsko-goranskoj županiji su tehnološki zastarjela industrijska postrojenja, nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, te napušteni kamenolomi i šljunčare.

Na cijelom području Županije općekorisne su funkcije šuma kroz utjecaj na vodni režim, klimu, oblikovanje krajolika, unaprjeđenje turizma, sporta i dr., prevladavaju nad koristima od iskorištavanja drvene mase. Na području Gorskoga kotara sa 27% površine šuma gospodare privatni šumoposjednici.

Usitnjenost posjeda, visoka životna dob, nesređeni imovinsko-pravni odnosi, neprisutni vlasnici i slaba zainteresiranost za gospodarenje, temeljni su razlozi njihova bitno lošijeg stanja u odnosu na šume u državnom vlasništvu.

Pritisak na okoliš uzrokuje i prekomjerna **buka** te **svjetlosno onečišćenje**. Cestovni promet najveći je izvor buke u Primorsko-goranskoj županiji. Najugroženije je gusto izgrađeno područje Grada Rijeke te dijelovi naselja uz ceste s većim intenzitetom prometa. Stoga su na većem dijelu Riječke obilaznice te na dionici autoceste Rijeka – Zagreb postavljeni bukobrani.

Grad Rijeka s okolicom te pratećim industrijskim i lučkim pogonima, kao i veća naselja u priobalnom dijelu Primorsko-goranske županije najviše pridonose i svjetlosnom onečišćenju. Javna rasvjeta i ostali izvori svjetlosti na otvorenom najistaknutiji su izvori svjetlosnog onečišćenja. Gotovo svi gradovi i općine postupno prelaze na korištenje štedljivih rasvjetnih tijela za potrebe ulične, odnosno javne rasvjete, čime se svjetlosno onečišćenje kontinuirano smanjuje.

Korištenje kišnice u svrhu zalijevanja zelenih površina jedan je od načina kako gradovi i općine u Županiji mogu pridonijeti očuvanju vodnog resursa.

3.3. Gospodarenje otpadom

U skladu s konceptom održivog razvoja Županije u području **gospodarenja otpadom**, predviđeni su izrada i provedba planova gospodarenja otpadom, izgradnja centra gospodarenja otpadom, izgradnja pretovarnih stanica, reciklažnih dvorišta i eko otoka, kompostana te sanacija odlagališta otpada.

U Primorsko-goranskoj županiji je uz sufinanciranje sredstvima iz europskih fondova izgrađen Centar za gospodarenje otpadom Mariščina (Centar), koji je u punom pogonu od travnja 2017. godine. Centar predstavlja središnji dio integralnog sustava gospodarenja otpadom u Županiji, a njime upravlja trgovačko društvo Ekoplus d.o.o. Projekt izgradnje Centra realiziran je temeljem europskih regulativa i smjernica za gospodarenje otpadom, nacionalnih zakonskih i podzakonskih propisa te sukladno Strategiji gospodarenja otpadom Republike Hrvatske. Uz sam Centar, primarni dio sustava čine i pretovarne stanice na Cresu, Krku, Rabu, Novom Vinodolskom, Malom Lošinj i te privremena pretovarna stanica u Vrbovskom, dok se otpad s riječkog i opatijskog područja direktno prevozi u Centar. Pretovarna stanica u Delnicama je u izgradnji.

Na području Županije nalazi se deset odlagališta komunalnog otpada, koja pokrivaju: opatijsko i crikveničko-vinodolsko područje, otoke Cres, Mali Lošinj, Krk i Rab, područje Vrbovskog, Čabra i Delnica te riječko područje. Šest odlagališta više se ne koristi za odlaganje otpada, a najveće odlagalište Viševac potpuno je sanirano, a u njegovoj neposrednoj blizini izgrađeno je postrojenje za proizvodnju električne energije iz odlagališnog plina. Puštanjem u punu funkciju svih pretovarnih stanica na području Županije, sva će se odlagališta otpada zatvoriti i postupno sanirati.

U Općini Viškovo nalazi se zatvoreno odlagalište opasnog otrovnog otpada Sovjak, čiji se projekt sanacije sufinancira sredstvima iz fondova Europske unije, a vrijedan je gotovo 380 milijuna HRK.

U gospodarenju komunalnim otpadom u današnjoj organizaciji problem su troškovi obrade i zbrinjavanja miješanog komunalnog otpada i glomaznog otpada. Osnovni razlozi su troškovi uporabe SRF-a (Solid Recovered Fuel) i RDF-a (Refuse Derived Fuel) proizvedenog na CGO Mariščina i troškovi odvoza viška miješanog komunalnog otpada s CGO Mariščina na druga odlagališta.

U okviru financijske perspektive 2014.-2020., europskim sredstvima sufinanciran je 21 projekt ulaganja u reciklažna dvorišta, sanaciju i zatvaranje odlagališta neopasnog otpada, opremanje Centra za gospodarenje otpadom Mariščina te informativno-edukativne akcije o gospodarenju otpadom. Ukupni prihvatljivi izdaci projekata iznose 110,5 milijuna HRK, uz stopu sufinanciranja bespovratnim sredstvima od 71% do 85%. Korisnici sredstava su gradovi Rijeka, Rab, Krk, Kastav, Delnice, Crikvenica, Novi Vinodolski, Mali Lošinj, Vrbovsko i Cres, te općine Matulji, Klana, Baška, Kostrena, Jelenje, Vinodolska općina i Viškovo, kao i Ekoplus d.o.o.

Na području Županije, miješani komunalni otpad sakuplja 12 komunalnih društava, čiji su osnivači jedinice lokalne samouprave, dok se sakupljanjem posebnih kategorija otpada bavi 21 tvrtka s dozvolom za privremeno skladištenje i/ili uporabu otpada.

Ukupna količina proizvedenog komunalnog otpada u 2018. godini iznosila je 168.328 tona, što čini udio od 9,5% ukupno proizvedenog komunalnog otpada u Republici Hrvatskoj. Analizirajući količine komunalnog otpada po stanovniku, Primorsko-goranska županija nalazi se na 5. mjestu s 568 kg proizvedenog otpada po stanu, nakon Zadarske, Splitsko-dalmatinske, Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Količine komunalnog otpada po stanovniku u pojedinim županijama ukazuju na nelogičnosti, pod pretpostavkom da su one nastale uslijed nedovoljno dobre procjene komunalnih tvrtki u slučajevima kada se ne provodi vaganje ili kod prijave proizvodnog otpada kao komunalnog otpada, primjerice građevnog.

Temeljem Izvješća Ministarstva zaštite okoliša i energetike o komunalnom otpadu za 2018. godinu, u organizaciji jedinica lokalne samouprave na području Županije, od ukupno proizvedenog komunalnog otpada sakupljeno je 135.903 tona, što Županiju svrstava na treće mjesto nakon Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije.

Količine proizvedenog otpada u Županiji uvelike ovise o razdoblju u godini, obzirom na povećani broj ljudi, odnosno turista, koji ljeti obitavaju na ovim područjima. Količine komunalnog otpada koje nastaju u ljetnom periodu porasle su u razdoblju od 2014. do 2018. godine za 86% na razini države, kao rezultat porasta broja turističkih noćenja. Najveće količine otpada zbog turizma bilježile su Istarska, Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija, pri čemu je udio otpada iz turizma u proizvedenoj količini otpada u Primorsko-goranskoj županiji iznosio 17,96%.

Među jedinicama lokalne samouprave sa stopom odvojenog sakupljanja komunalnog otpada iznad 50%, ne uzimajući pritom u obzir složene vrste komunalnog otpada, prednjače one s područja otoka Krka. U 2018. godini na području Primorsko-goranske županije, odvojeno je sakupljeno 25,30% otpada (na otoku Krku preko 56%), što predstavlja povećanje od 3,57% u odnosu na 2017. godinu.

Pri tom Grad Krk apsolutno prednjači po stopi odvajanja (62,70%) u odnosu na Grad Opatiju (4,05%) i Grad Rijeku, koja ima stopu odvajanja otpada svega 10,48%. Iste godine Grad Bakar je imao stopu odvajanja otpada od svega 2,29%, a gradovi i općine s područja Gorskog kotara između 2 i 4%.

Iako sve jedinice lokalne samouprave s područja Županije, preko svojih komunalnih društava, kontinuirano ulažu sredstva u nabavu opreme i vozila za odvojeno sakupljanje otpada, kao i u obrazovno - informativne aktivnosti, trebat će još dosta napora kako bi se dostigao cilj od 60% iz Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske. Daljnji razvoj sustava treba usmjeriti prema selekciji odvojeno sakupljenog otpada i biootpada. U skladu s tim sve jedinice lokalne samouprave su svojim planovima gospodarenja otpadom, samostalno ili u suradnji s drugim gradovima i općinama, planirale izgradnju sortirnica i kompostana, uz napomenu da Grad Rijeka planira prethodno izraditi studiju opravdanosti izgradnje kompostane, a tek potom odlučivati o lokaciji za gradnju i odabiru tehnologije. Pored toga, s ciljem podizanja efikasnosti odvojenog sakupljanja otpada, predstoje dodatna ulaganja, osobito u informatičke sustave za praćenje prikupljanja i obrade otpada.

Prema podacima proizvedenog biorazgradivog komunalnog otpada za 2018. godinu, koji u najvećoj mjeri čini otpad iz vrtova i parkova, Primorsko-goranska županija svrstava se na visoko treće mjesto među županijama RH, s udjelom od 9,8%, nakon Splitsko-dalmatinske i Međimurske županije. Pritom na Krku se odvaja biootpad te on čini 23,1% u 2019. i 23,5% u 2020. godini od ukupno prikupljenog otpada.

Pokrivenost kućanstava odvozom komunalnog otpada na području Županije je veoma visoka i iznosi između 95 i 100%. Potrebni su dodatni naponi u djelatnosti gospodarenja otpadom. Jedinice lokalne samouprave trebale bi, po uzoru na one koje se nalaze na otoku Krku, provoditi veći broj projekata koji će doprinijeti poboljšanju kvalitete sustava gospodarenja otpadom. Navedeno bi trebalo rezultirati uspostavom cirkularne ekonomije koja bi tako omogućila ostvarenje direktnih i indirektnih koristi za Županiju

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na ZAŠTITU OKOLIŠA

- Pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu tijekom turističke sezone;
- Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali zaštićenih područja i prirodne baštine, posebno u funkciji gospodarstva;
 - a. **Zaštita prirodne baštine**
- Nedovoljno razvijena svijest o značaju prirodne baštine.
 - b. **Zaštita kulturne baštine**
- Nedovoljna valorizacija kulturne baštine.
 - c. **Zaštita zraka**
- Kontinuirano onečišćenje zraka dušikovim oksidima (cestovni promet) te sumpornim dioksidom (Rafinerija nafte, Urinj i Termoelektrane Rijeka).

d. Zaštita voda

- Trajni rizik i opasnost od iznenadnog onečišćenja mora od pomorskog prometa, lučkih aktivnosti i industrije, LNG terminala;
- Ispuštanje komunalnih i otpadnih voda u vode i more, posebno tijekom turističke sezone;
- Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda na području zaštitnih zona izvorišta vode za piće.

e. Zaštita tla

- Onečišćenje tla od starih industrijskih postrojenja (INA rafinerija nafte Rijeka), nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, napuštenih kamenoloma i šljunčara;
- Onečišćenje posebno u obalnim urbanim i drugim sredinama od životinja (psi, mačke, golubovi, galebovi).

f. Zaštita šuma

- Rascjepkanost posjeda i vlasnička struktura otežavaju zaštitu i gospodarsko korištenje šuma.

g. Zaštita od utjecaja buke i svjetlosnog opterećenja okoliša

- Pritisak na okoliš bukom;
- Usporeni prijelaz urbanih sredina i gospodarskih subjekata na štedljiva rasvjetna tijela.

h. Sustav gospodarenja otpadom

- Dugotrajna uspostava novog sustava gospodarenja otpadom;
- Slabo razvijeni sustav primarne selekcije komunalnog otpada;
- Nepostojanje odlagališta građevinskog otpada;
- Brojna divlja odlagališta;
- Nepostojanje kaznene i prekršajne odgovornosti za subjekte i stanovništvo.

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na ZAŠTITU OKOLIŠA

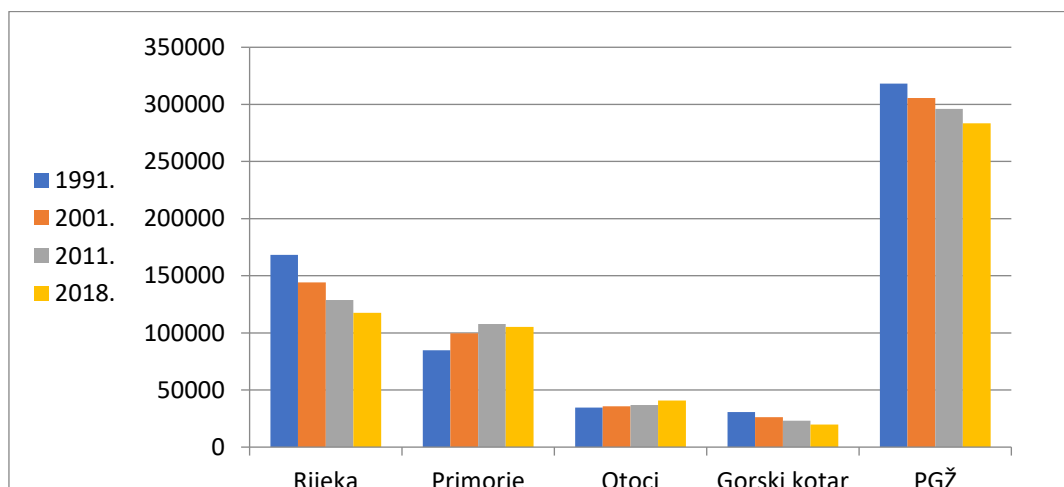
- Očuvati prirodne i kulturne vrijednosti kao osnovu budućeg razvoja;
- Provoditi istraživanja sastavnica okoliša te unaprijediti sustav praćenja jačanjem institucionalnih i kadrovskih kapaciteta.
- a. Zaštita prirodne baštine**
- Razvijati holistički pristup upravljanju prirodnom baštinom.
- b. Zaštita kulturne baštine**
- Kulturnu baštinu štiti na način da se valorizira njena uporabna i svaka druga vrijednost.
- c. Zaštita tla**
- Uspostaviti sustav prekršajnih kazni radi zaštite tla, ali i zdravlja ljudi;
- Poticati provedbu projekata sanacije onečišćenog tla (sanacija odlagališta i uklanjanje divljih odlagališta).
- d. Zaštita zraka**
- Preusmjeriti tranzitni promet iz naseljenih područja;
- Osigurati bolju protočnost cesta, izgradnjom kružnih tokova i drugim suvremenim prometnim rješenjima.
- e. Zaštita voda**
- Zaštititi krške izvore;
- Uspostaviti sustav integralnog upravljanja obalnim područjem;
- Racionalnije koristiti morski prostor na osnovi dugoročnog planiranja (morsko prostorno planiranje) prostora za odvijanje djelatnosti i zoniranja aktivnosti u moru.
- f. Zaštita od utjecaja buke i svjetlosnog opterećenja na okoliš**
- Razvoj i uređenje prostora sagledavati u funkciji smanjenja pritiska na okoliš bukom te prijelazom na štedljiva rasvjetna tijela, smanjenje broja semafora i drugo.
- g. Sustav gospodarenja otpadom**
- Poticati primarnu selekciju komunalnog otpada;
- Staviti u funkciju sve dijelove novog sustava gospodarenja otpadom (Centar za gospodarenje otpadom Mariščina, sustav reciklažnih dvorišta i transfer-stanica);
- Implementirati poticaje (naknade) za sve građane koji poštuju i provode selekciju otpada i ukazuju na neodgovorne;
- Implementirati i provoditi načelo „onečišćivač plaća“;
- Uvesti sustav nadzora.

4. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI POTENCIJALI

U vrijeme popisa stanovništva 2011. godine, na području Primorsko-goranske županije živjelo je 296.195 **stanovnika**, 6,9 % ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske. Županija je bila na petom mjestu iza Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinske, Zagrebačke i Osječko-baranjske županije.

Prema procjenama Državnoga zavoda za statistiku, Primorsko-goranska županija je 2018. godine imala 283.405 stanovnika. U odnosu na popis stanovništva iz 1991. godine ukupno procijenjeno smanjenje broja stanovnika iznosi 4,32%, odnosno nešto više od 12.700 stanovnika. Za usporedbu, pad broja stanovnika od 2001. do 2011. godine iznosio je 9.310 stanovnika ili 3,5% u 10 godina. Podaci ukazuju na značajno negativni demografski trend.

Grafikon 1. Ukupan broj stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji 1991., 2001., 2011. i procjena broja stanovnika 2018. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada autora

Trend kretanja ukupnog broja stanovništva u Primorsko-goranskoj županiji već je dugi niz godina negativan, a posebno u gradovima i općinama Gorskoga kotara.

Uspoređujući procijenjeni broj stanovnika u razdoblju od 2011. do 2018. godine, pozitivan trend rasta zabilježile su Općina Malinska-Dubašnica s 13 postotnim rastom, Općina Viškovo s porastom od 12% i Grad Krk s porastom od 8%. Grad Rijeka je u promatranom periodu izgubio gotovo 9% stanovnika. Najveće smanjenje bilježi mikroregija Gorski kotar, gdje je u promatranom periodu izgubljeno 13,64% stanovnika. *Za razliku od ostatka županije i trendova za cijelu Hrvatsku, mikroregija Otoci ne bilježi gubitak stanovništva.* Konstantno negativan trend kretanja broja stanovnika intenzivniji je od 2015. godine, što prati kretanja i na razini Republike Hrvatske, posebno ulaskom Hrvatske u Europsku uniju i dinamikom procesa omogućavanja slobodnog kretanja radne snage.

Osim procijenjenog smanjenja broja stanovnika, Primorsko-goranska županija bilježi i kontinuirano smanjenje **stope nataliteta** (omjer živorođenih na 1.000 stanovnika), odnosno konstantni porast broja stanovnika starije životne dobi uz istodobno smanjenje udjela mlađeg stanovništva. Naime, udio stanovništva iznad 60 godina starosti, u 2018. godini iznosio je visokih 31,29%.

Promatrajući period od 2008. do 2018. godine, zabilježen je kontinuirani negativni trend **prirodnog prirasta** (razlika između nataliteta i mortaliteta) u Primorsko-goranskoj županiji, pa je tako prirodni prirast u 2008. godini u apsolutnim brojkama iznosio -917, a u 2018. godini čak -1.646, što je

najnepovoljnija vrijednost ovog pokazatelja među svim hrvatskim županijama. Na razini jedinica lokalne samouprave pozitivan prirodni prirast u 2018. godini bilježile su jedino Općina Viškovo, 42 i Općina Omišalj, 3, dok su svi ostali gradovi i općine bilježili negativan prirodni prirast.

Vitalni indeks (omjer živorođenih na 100 umrlih) u Primorsko-goranskoj županiji je nizak, a u 2018. godini minimalno je porastao, s 54,6 na 56,4. U usporedbi s ostalim županijama u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranska županija spada među posljednjih šest, pri čemu je u odnosu na županije statističke regije Jadranske Hrvatske vitalni indeks niži samo u Šibensko-kninskoj županiji.

Očekivano trajanje života na dan rođenja u 2018. godini u Primorsko-goranskoj županiji iznosilo je 78,4 godine, u Hrvatskoj 77,9, dakle nešto niže od Primorsko-goranske županije, dok je prema posljednjim dostupnim podacima za 2017. godinu u EU-28 iznosilo 81 godinu.

Stopa smrtnosti (omjer umrlih na 1.000 stanovnika) iznosila je 13,30 i viša je od prosječne hrvatske stope koja iznosi 12,7. Prosječna dob umrlih u Županiji je 77,36 godina, od čega muškaraca 75,04, a žena 79,76 godina.

Vodeći uzrok **pobola** u 2018. godini činile su bolesti dišnog sustava (17,2%), no budući je velik dio njih sezonskog karaktera, veći problem predstavljale su bolesti cirkulacijskog sustava koje su na drugom mjestu (11,30%), koje su često kronične.

U Primorsko-goranskoj županiji **dobna struktura** stanovništva prema procjenama iz 2018. godine bila je sljedeća: do 19 godina 16% stanovnika, što ujedno predstavlja i najniži postotak od svih hrvatskih županija, od 20-64 godine 60,2% stanovnika te iznad 65 godina 23,2% stanovnika.

Prema dobnoj strukturi, Primorsko-goranska županija svrstava se među tri županije s najvišim udjelom stanovnika u dobi iznad 65 godina.

Kao što je razrađeno u analitičkim podlogama, nakon perioda negativnih **migracijskih kretanja** od 2015. do 2018., u 2019. godini bilježi se pozitivan migracijski saldo od 229 osoba. Broj međužupanijskih migracija je od 2015. godine pozitivan, ali se tijekom godina smanjuje. U 2016. godini zabilježeno je 459 međužupanijskih migracija, a u 2019. samo 45. Ovim pokazateljima broj međužupanijskih migracija u Županiji zaostaje za Gradom Zagrebom, Zagrebačkom, Splitsko-dalmatinskom, Istarskom, Dubrovačko-neretvanskom i Zadarskom županijom. Najveći broj migracija događa se između gradova i općina unutar Županije i taj je trend relativno stabilan.

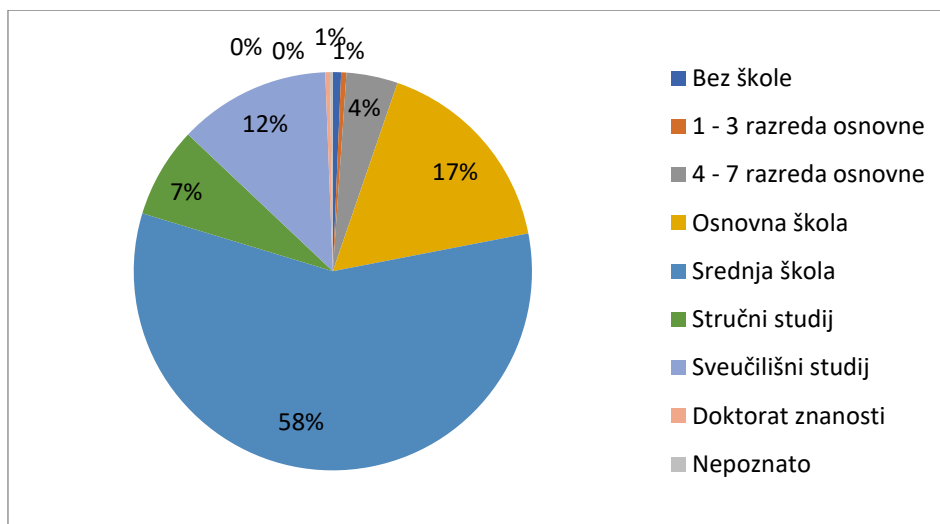
Trend doseljavanja iz drugih županija nije ujednačen, a najveće pozitivne promjene bilježe se u doseljavanju iz inozemstva. Situacija je slična i s trendom iseljavanja, gdje se na godišnjoj razini bilježe manja odstupanja u migracijama prema drugim gradovima i općinama unutar Županije te međužupanijskim kretanjima stanovništva, dok trend iseljavanja u inozemstvo ima stalnu liniju rasta, značajniju od 2015. godine na ovamo.

Postoje značajne razlike u naseljenosti pojedinih županijskih mikroregija. Na prostoru od 3.587 km² naseljene površine kopnenog dijela Primorsko-goranske županije, prema procjenama broja stanovnika iz 2018. godine, **prosječna gustoća naseljenosti** iznosila je 79 stanovnika na km². Ona je smanjena u odnosu na 2011. godinu kada je iznosila 82,57 stanovnika na km².

Najveću gustoću naseljenosti bilježi Grad Rijeka s 2.730,58 stanovnika na km² te unatoč općem smanjenju broja stanovnika, *Grad Rijeka i dalje predstavlja najgušće naseljeno područje u Republici Hrvatskoj*. Najslabije naseljeno je područje mikroregije Gorski kotar sa 16 stanovnika na km², dok Otoci imaju prosječnu gustoću naseljenosti od 39,12 stanovnika na km².

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, Primorsko-goranska županija ima najviši udio obrazovanih osoba na razini srednjoškolskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, te je druga županija s najvišim udjelom visokoobrazovanih osoba nakon Grada Zagreba.

Grafikon 2. Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina u Primorsko-goranskoj županiji prema Popisu stanovništva iz 2011. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva iz 2011. godine

U periodu od 2001. do 2011. značajno je kvalitativno promijenjena **obrazovna struktura**. Udio stanovništva bez škole smanjen je s 11,49% na 5,26%, a onih s osnovnoškolskim obrazovanjem s 18,49% na 16,69%. Udio srednjoškolski obrazovanih osoba blago je snižen, s 54,84% na 53,96%, dok je snažno rastao udio stanovnika s višom školom (stručni studij) i to s 5,3% na 7,83%. Udio fakultetski obrazovanih osoba rastao je s 9,87% na 14,72%.

Udio stanovnika bez škole znatno je manji od prosjeka Republike Hrvatske (0,67% u odnosu na 1,07% koliko iznosi prosjek Republike Hrvatske).

Sagledavajući analizu obrazovnih razreda na razini jedinica lokalne samouprave, najviši stupanj obrazovanja bilježi Grad Rijeka (24% visokoobrazovanih, 56% srednjoškolski obrazovanih). Prema udjelu u mikroregijama, Priobalje ima 60% srednjoškolski obrazovanih te 19% visokoobrazovanih osoba, dok Gorski kotar ima najnepovoljniju obrazovnu strukturu, gdje je najveći udio stanovništva s obrazovanjem nižim od srednjoškolskog i to 28%, a visokoobrazovanog stanovništva ima 12%.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine stupanj **informatičke pismenosti** bio je povoljan u odnosu na prosjek Republike Hrvatske. Prema statističkim podacima, Internet je koristilo 56,78% stanovnika Primorsko-goranske županije (prosijek Republike Hrvatske je 52,05%), e-mail 49,25% ljudi (prosijek Hrvatske je 45,20%), obradom teksta koristilo se njih 58,08% (prosijek Hrvatske je 23,14%), dok se tabličnim izračunima koristilo 61,04% stanovnika (prosijek Hrvatske je 57,44%).

Preporukom Vijeća Europske unije od 22. svibnja 2018. godine definirane su ključne **kompetencije za cjeloživotno učenje** kao kombinacije znanja, vještina i stavova. Istaknuto je osam pokazatelja ključnih kompetencija, od kojih se statistički podaci na NUTS 3 razini vode za samo njih nekoliko.

Prema pokazatelju kompetencija pismenosti Primorsko-goranska županija bilježi najnižu stopu nepismenosti u Hrvatskoj, 0,3%.

Među pokazateljima **matematičke kompetencije** te **kompetencije u prirodoslovlju, tehnologiji i inženjerstvu**, ističe se disciplina inovatorstvo, u kojoj Primorsko-goranska županija ima vrlo dobre rezultate, te se prema podacima Državnoga zavoda za intelektualno vlasništvo na području Županije prijavljuje 40-tak projekata godišnje, što Županiju svrstava u sam vrh, nakon Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

U pogledu **sofisticiranosti digitalne infrastrukture**, podaci Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) za 2018. godinu navode da su tada u Županiji korištena 95.354 širokopojasna priključka, što daje gustoću od 32,2%. U odnosu na druge županije, veća gustoća

širokopojasnih priključaka je samo u Gradu Zagrebu 36,9% te neznatno veća u Istarskoj županiji, 32,58%, dok je prosjek Republike Hrvatske 26,3%.

Primorsko-goranska županija nalazi se u samom vrhu prema gustoći i korištenju širokopojasnih priključaka.

Županija je predvodnik dostizanja gigabitnog društva, posebno realizacijom projekta „e-Županija“, usmjerenog prema razvoju elektroničke komunikacijske mreže širokog pojasa sa ciljem omogućavanja korištenja e-usluga građanima i institucijama u „informatičkom oblaku“ Primorsko-goranske županije, te projekta „RUNE“, sa ciljem dovođenja brzog optičkog interneta u ruralna područja Primorsko-goranske i Istarske županije.

Analizirajući **kompetencije građanstva**, u Primorsko-goranskoj županiji ističe se izborni školski predmet Građanski odgoj i obrazovanje, koji je Grad Rijeka u školskoj godini 2016./2017. prvi u Hrvatskoj uveo u više razrede osnovne škole.

Po pitanju **poduzetničkih kompetencija**, na području Primorsko-goranske županije djeluje čitav niz poduzetničkih potpornih institucija, koje poduzetnicima kroz razne aktivnosti omogućavaju podizanje razine njihovih kompetentnosti. Potrebna su dodatna ulaganja i javne politike animiranja za poduzetništvo kako bi se smanjio udio stanovnika koji se za poduzetništvo odlučuju zbog nužde, prema broju onih koji u poduzetništvo namjeravaju krenuti zbog prepoznate prilike.

Primorsko-goranska županija i njezine jedinice lokalne samouprave kontinuirano potiču rad ustanova u kulturi i udruga koje djeluju na polju kulture i kulturnog izražavanja, omogućavajući građanima Županije razvoj **kompetencija kulturne svijesti i izražavanja**. Najveći doprinos ovoj kompetenciji trebalo bi dati uključivanje stanovništva i stručne javnosti u projekt „Rijeka 2020 - Europska prijestolnica kulture“. Epidemiološke mjere uvedene zbog pandemije virusa COVID-19, imale su i imaju značajan usporavajući učinak.

Na području Primorsko-goranske županije **aktivnost stanovništva** duži niz godina nije povoljna. Naime, broj aktivnih osoba u Županiji u periodu od 2011. do 2018. godine smanjen je za 13,94%. U istom periodu postotak nezaposlenih blago je rastao, s 7,27% na 8%, a također udio ekonomski neaktivnog stanovništva i to s 48,03% na 49,26%. Navedeni pokazatelji ukazuju na porast ovisnosti ekonomski neaktivnih osoba, odnosno djece, studenata, umirovljenika, nezaposlenih, o zaposlenim osobama. Administrativni **broj nezaposlenih** na dan 31. ožujka 2019. godine iznosio je 6.704 ili 5,21% ukupnog broja nezaposlenih u Republici Hrvatskoj, a u odnosu na prethodnu, 2018. godinu, smanjen je za 15,63%. Stopa nezaposlenosti na dan 31. ožujka 2019. iznosila je 6,71%. Trend smanjenja broja nezaposlenih djelomično je rezultat migracije, odnosno smanjenja broja stanovnika, a djelomično i sezonskog zapošljavanja, posebno u sektoru ugostiteljstva i turizma.

Stupanj ovisnosti ekonomski neaktivnih osoba o zaposlenim osobama kontinuirano raste, a u većoj su mjeri poražavajuće brojke koje se odnose na demografsko starenje stanovništva i činjenicu da Županija ima najlošiju demografsku sliku u Hrvatskoj.

Prema podacima o broju nezaposlenih koji su dostupni iz baze podataka Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje, u ožujku 2020. godine broj nezaposlenih povećan je za 720 osoba. U istom je razdoblju u 2019. godini broj nezaposlenih osoba smanjen za 796. Očito je da se radi o negativnim učincima restrikcija i obustave gospodarske aktivnosti, a moguće je očekivati i da će se kumulativni negativnih efekti na zaposlenosti očitovati u slijedeće dvije godine. Naime u tom periodu započela je provedba epidemioloških restriktivnih mjera usvojenih kao posljedica pandemije bolesti COVID-19, koje su uključivale i suspenziju velikog broja gospodarskih aktivnosti te rad od kuće.

Dostupnost stanovanja. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, veliku većinu kućanstava u Hrvatskoj (89,4%) te u Primorsko-goranskoj županiji (85,6%) čine kućanstva zasnovana u vlastitim stambenim jedinicama, odnosno u onima u kojima su vlasnici ili suvlasnici. Prema navedenom je razvidno da relativno mali broj kućanstava stanuje u iznajmljenim stambenim jedinicama, te se taj

udio kreće od 10% na nacionalnoj razini do 13,3% na području Županije. U odnosu na prosjek EU-27 taj je broj daleko manji, budući je u zemljama članicama Europske unije, prema podacima Eurostata za 2018. godinu, u iznajmljenom smještaju živjelo čak 30,1% stanovništva.

Na razini gradova i općina, 77,3% stanovnika Općine Punat živi u vlastitom smještajnom objektu, dok njih čak 95,8% u Općini Mrkopalj. Taj je udio u Gradu Rijeci nešto niži i iznosi 83%.

Na području Primorsko-goranske županije na nastanjene i privremeno nastanjene stanove otpada 73,3% stambenog fonda, na stanove za odmor i rekreaciju 18,9% te na stanove za iznajmljivanje u turističke svrhe 5,9%.

Prema podacima Izvješća o tržištu nekretnina, u 2019. godini na području Primorsko-goranske županije evidentirano je ukupno 5.448 kupoprodaja nekretnina. Najveći dio od 44,7% se odnosi na kupoprodaju stanova/apartmana, 26,4% na kupoprodaju građevinskog zemljišta, 10,4% na kupoprodaju poljoprivrednog zemljišta te 9,2% na kupoprodaju kuća. U odnosu na 2018. godinu, taj broj realiziranih kupoprodaja nekretnina smanjio se za 1,8%.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na STANOVNIŠTVO

- *Smanjenje broja stanovnika (najviše u Gorskom kotaru i Gradu Rijeci);*
- *Starenje stanovništva i smanjenje broja mladog stanovništva;*
- *Negativni trendovi prirodnog kretanja stanovništva (više umrlih nego rođenih stanovnika);*
- *Smanjenje udjela aktivnog stanovništva (u svim mikroregijama je više ekonomski neaktivnog stanovništva nego što je zaposleno);*
- *Negativni migracijski trendovi – smanjenje privlačne snage u međužupanijskim kretanjima i visok negativni saldo ukupnih migracija za višegodišnje razdoblje;*
- *Gentrifikacijom izazvan rast cijena nekretnina i nemogućnost doseljavanja u pojedinim dijelovima Županije.*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na STANOVNIŠTVO

- *Promicati pronatalitetnu politiku te ostale politike i programe za povećanje broja stanovnika i broja djece;*
- *Povećati standard obitelji;*
- *Unaprijediti skrb i društvene programe za starije osobe, socijalno uključiti starije osobe u društvene aktivnosti lokalnih zajednica;*
- *Poticati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta;*
- *Poticati poduzetništvo za mlade, žene i osjetljive skupine;*
- *Educirati stanovništvo i prevenirati rano otkrivanje bolesti (posebice raka);*
- *Promicati zdrave stilove života;*
- *Promicati važnost dostupnosti stanovanja za zadržavanje i privlačenje mladih i mladih obitelji za život i rad u Županiji.*

5. GOSPODARSTVO

Uz Grad Zagreb i Istarsku županiju, Primorsko-goranska županija najrazvijenija je Hrvatska županija prema kriteriju vrijednosti bruto domaćeg proizvoda (BDP) po stanovniku. S iznosom BDP-a od 14.526 EUR po stanovniku u 2017. godini ostvareno je 75,3% od prosjeka Europske unije (prema izračunu BDP-a temeljem standarda kupovne moći). Gospodarska su kretanja u razdoblju od 2015. do 2019. godine u Primorsko-goranskoj županiji uglavnom povoljna. Analiza godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika pokazuje da se Primorsko-goranska županija ubraja među četiri vodeće županije u Hrvatskoj prema ukupnoj visini prihoda, broju poduzetnika i neto dobiti. Prema broju zaposlenih nalazi se na trećem mjestu, po proizvodnosti rada mjerenoj ukupnim prihodom po zaposlenome svrstava se na sedmo mjesto, a mjereno prema neto dobiti po zaposlenome na deveto mjesto svih promatranih županija u Hrvatskoj. Pokazatelj ekonomičnosti poslovanja³ svrstava Županiju na deveto mjesto.

5.1. Bruto domaći proizvod

Primorsko-goranska županija jedna je od najvećih hrvatskih županija prema broju stanovnika, ali i generiranoj vrijednosti bruto domaćeg proizvoda. Prema posljednjim dostupnim podacima BDP je 2017. godine iznosio 31.088 milijuna HRK ili 4.167 milijuna EUR.⁴

Primorsko-goranska županija, nakon Grada Zagreba, generira najveći županijski BDP te je sudjelovala u stvaranju 8,5% ukupnog BDP-a Republike Hrvatske u 2017. godini.

Grad Zagreb kao vodeća gospodarska regija u Republici Hrvatskoj ima registriran velik broj značajnih gospodarskih subjekata i subjekata javne uprave na svom području. Njihovi proizvodni pogoni često su razmješteni diljem zemlje razgranati sustavi poslovnica i/ili pojedinih poslovnih funkcija, što utječe na prikaz financijskih i ekonomskih rezultata, koji se pribrajaju centralama smještenim u Gradu Zagrebu. Zbog velikog broja takvih subjekata registriranih na području Grada Zagreba, koji generiraju značajne financijske vrijednosti, potrebno je uvažiti ovu statističku pristranost kada se uspoređuju gospodarski rezultati Primorsko-goranske županije s gospodarskim rezultatima Grada Zagreba.

Razina BDP-a po stanovniku smješta Primorsko-goransku županiju među vodeće hrvatske županije. U 2017. godini Primorsko-goranska županija je prema tom pokazatelju bila treća, iza Grada Zagreba i Istarske županije.

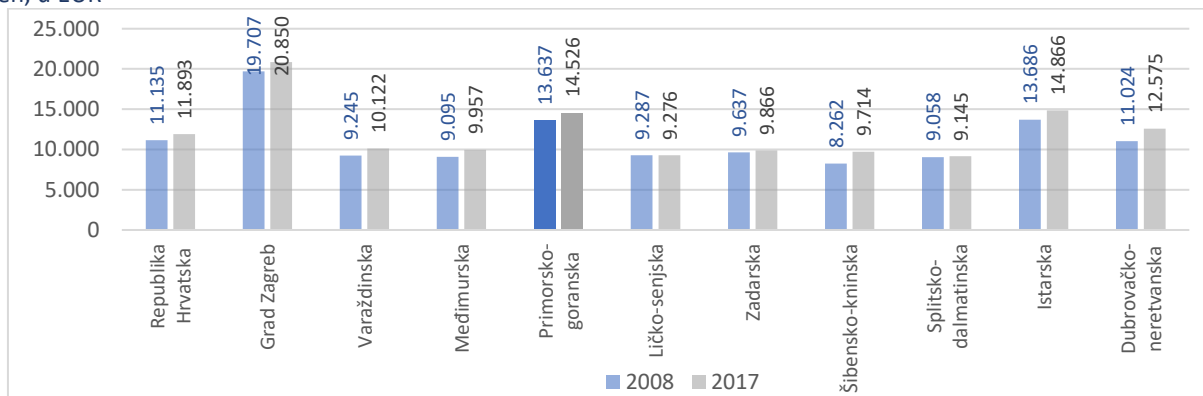
U razdoblju smanjenja opsega gospodarskih aktivnosti uzrokovanih svjetskom gospodarskom krizom u razdoblju 2008.-2013. godine Primorsko-goranska županija je, u usporedbi s ostalim županijama, brže premostila nepovoljna gospodarska kretanja, što se može obrazložiti gospodarskom strukturom koja uključuje niz značajnih djelatnosti i sektora koji se pokazuju otpornima u doba prošlih kriza. To su industrijska proizvodnja, energetika, lučki promet, javni sektor i javna administracija, financijski sektor te poslovanje nekretninama, a dijelom i sektor turizma.

Važni gospodarski sektori u Županiji kao što su promet, turizam i poslovanje nekretninama, koje su bile pokretač gospodarske aktivnosti u doba svjetske krize s početka desetljeća, našle su se na izraženom udaru krize 2020. i 2021. godine uzrokovane pandemijom virusa COVID-19.

³ **Ekonomičnost poslovanja** je odnos uložene količine rada, predmeta rada, sredstava za rad i tuđih usluga i ostvarenih učinaka.

⁴ BDP PGŽ ima usporeni rast, stoga je potrebno razvijati gospodarstvo temeljeno na novim tehnologijama. Nadalje, PGŽ se suočava s problemom radne snage - kako nedostaje, postaje sve skuplja, a što utječe na konkurentnost.

Grafikon 3. Bruto domaći proizvod po stanovniku u 10 vodećih hrvatskih županija i Republike Hrvatske, u 2008 i 2017. godini, u EUR

Izvor: Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja, autori: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d, izračun prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2020. godina

5.2. Bruto dodana vrijednost

Strukturom gospodarstva prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, u Primorsko-goranskoj županiji u 2017. godini prevladava skupina djelatnosti trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane (skupina G, H, I) s udjelom od 25,9% u županijskoj bruto dodanoj vrijednosti (BDV)⁵. Skupine G, H i I su skupina djelatnosti koje uključuju turizam kao vrlo važnu gospodarsku granu, ali i veoma značajnu djelatnost prijevoz i skladištenje.

Prema veličini udjela slijedi prerađivačka industrija kao najveća pojedinačna sastavnica gospodarske strukture s 22,9% udjela u županijskoj BDV. U ovom području djelatnosti 12 je gospodarskih subjekata koji su ostvarili prihod veći od 100 milijuna HRK. Ti su vodeći gospodarski subjekti registrirani u sljedećim djelatnostima: proizvodnja farmaceutskih pripravaka; gradnja brodova i plutajućih objekata; instaliranje industrijskih strojeva i opreme; piljenje i blanjanje drva; proizvodnja ploča, listova, cijevi i profila od plastike; proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova; strojna obrada metala; proizvodnja celuloze; proizvodnja kruha, proizvodnja svježih peciva, slastičarskih proizvoda i kolača; proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova; proizvodnja ostalih slavina i ventila.

Analiza strukture BDV-a u Primorsko-goranskoj županiji zasebno po djelatnostima NKD 2007. u 2017., u odnosu na 2008. godinu pokazuje uvećane udjele prerađivačke industrije (za 5,07 postotnih bodova), zatim djelatnosti smještaj, priprema i usluživanje hrane (za 3,51 postotnih bodova), umjetnosti, zabave, rekreacije (za 1,06 postotnih bodova), opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klima (za 1,25 postotnih bodova) te poslovanja nekretninama (za 1,24 postotnih bodova). Svakako je nepovoljno smanjenje udjela djelatnosti informacije i komunikacije (za 2,2% u 2017.) te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (za 5,1% u 2017.) u posljednjih desetak godina, koje u konkurentnijim regijama predstavljaju okosnicu tzv. ekonomije znanja.⁶ Očit je nedostatak aktivne razvojne i obrazovne politike razvoja i privlačenja investicija u navedenim djelatnostima.

⁵ **Bruto dodana vrijednost (BDV)** predstavlja razliku između bruto vrijednosti proizvodnje i međufazne potrošnje.

⁶ **Ekonomija znanja** je koncept koji podržava kreiranje znanja od strane zaposlenih u organizaciji, koji ih podstiče da prenesu i bolje iskoriste svoje znanje koje je u skladu sa ciljevima organizacije u kojoj rade. To je ekonomija bazirana na znanju okrenuta ka upotrebi znanja i tehnologije kako bi se stvorile ekonomske koristi i radna mjesta.

Tablica 1. Struktura BDV-a zasebno po djelatnostima NKD 2007. u Primorsko-goranskoj županiji, u 2008., 2013. i 2017. Godini u %

Djelatnosti - NKD 2007.	2008.	2013.	2017.	razlika 2017./2008.
A. Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo	1,26	1,11	1,00	-0,26
B. Rudarstvo i vađenje	0,81	4,46	0,50	-0,31
C. Prerađivačka industrija	17,83	22,99	22,90	5,07
D. Opskrba el. energijom, plinom, parom i klima	0,65	1,73	1,90	1,25
E. Opskrba vodom	1,27	1,55	1,60	0,33
F. Građevinarstvo	9,69	4,91	5,90	-3,79
G. Trgovina na veliko i na malo, mot. vozila	11,91	8,02	8,30	-3,61
H. Prijevoz i skladištenje	7,17	5,65	6,60	-0,57
I. Smještaj, priprema i usluživanje hrane	7,49	9,72	11,00	3,51
J. Informacije i komunikacije	3,95	2,60	2,20	-1,75
K. Financijske djelatnosti i osiguranje	4,23	3,40	3,50	-0,73
L. Poslovanje nekretninama	10,36	11,52	11,60	1,24
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	7,08	5,11	5,10	-1,98
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,75	1,65	2,00	0,25
O. Javna uprava , obrana, socijalno osiguranje	3,85	3,53	3,40	-0,45
P. Obrazovanje	3,87	4,28	4,30	0,43
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	4,27	4,29	4,40	0,13
R. Umjetnost, zabava , rekreacija	1,04	1,77	2,10	1,06
S. Ostale uslužne djelatnosti	1,22	1,48	1,60	0,38
Ostalo	0,30	0,22	0,10	-0,20

Izvor: Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja, autori: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d., izračun prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2020.)

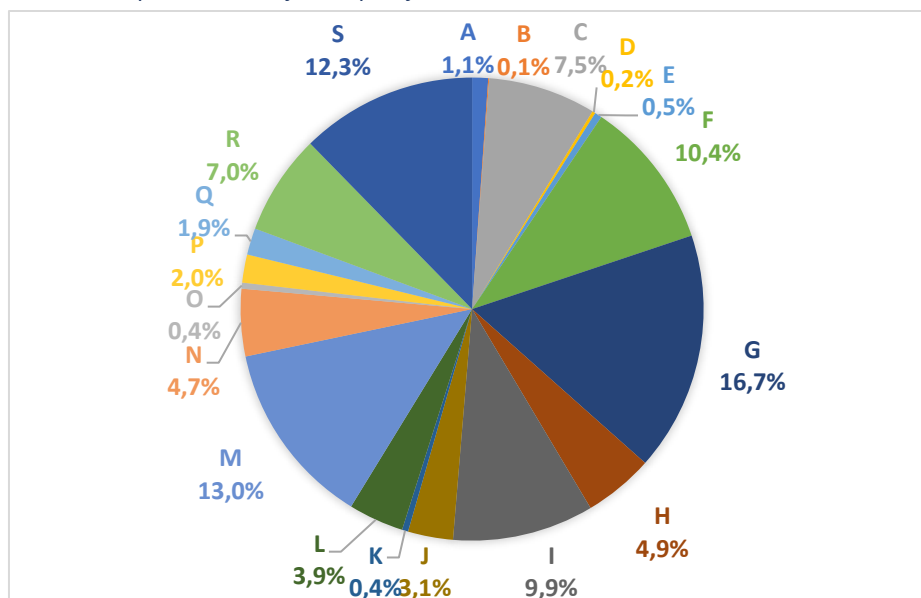
Ubrzanim razvojem riječkog sveučilišta te činjenicom da Primorsko-goransku županiju karakterizira razvijen sektor prerađivačke industrije, postoji značajan prostor za sinergijski razvoj ovih djelatnosti, transformaciju u industriju 4.0. te daljnje jačanje konkurentnosti proizvoda i usluga temeljenih na visoko razvijenim tehnologijama, koje se stvaraju na području Primorsko-goranske županije.

Izračun **indeksa specijalizacije** (omjer udjela BDV-a sektora gospodarstva Primorsko-goranske županije u ukupnom županijskom BDV-u i udjela BDV-a sektora nacionalnog gospodarstva u ukupnom nacionalnom BDV-u) za 2017. godinu, ukazuje na to da je Primorsko-goranska županija specijalizirana u prerađivačkoj industriji, građevinarstvu, skupini sektora trgovina, turizam i prateći sektori, u poslovanju nekretninama i u sportu, rekreaciji, kulturnim i kreativnim industrijama.

Primorsko-goranska županija najjače je specijalizirana u prerađivačkoj industriji. Upravo je industrija, prema pokazatelju indeksa specijalizacije, ojačala u odnosu na 2008. godinu.

Iz grafikona je razvidno da najveći udio aktivnih poslovnih subjekata očekivano bilježi djelatnost Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla (16,7%), slijede Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (13%), Ostale uslužne djelatnosti (12,3%) te Građevinarstvo (10,4%). Najmanje aktivnih poslovnih subjekata bilježi djelatnost Rudarstvo i vađenje (0,1%), slijedi Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (0,2%) te djelatnost Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (0,4%).

Grafikon 4. Struktura aktivnih poslovnih subjekata po djelatnostima, 31.12.2019.

Legenda:

A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo

C Prerađivačka industrija

E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša

G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla

I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane

K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja

M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti

O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje

Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi

S Ostale uslužne djelatnosti

B Rudarstvo i vađenje

D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija

F Građevinarstvo

H Prijevoz i skladištenje

J Informacije i komunikacije

L Poslovanje nekretninama

N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti

P Obrazovanje

R Umjetnost, zabava i rekreacija

Izvor: Državni zavod za statistiku

Kada je riječ o poziciji i perspektivama **sektora turizma** na području Primorsko-goranske županije, utvrđeno je slijedeće:

- Turistički je promet izrazito sezonalan, većinom koncentriran u ljetnim mjesecima;
- Struktura turističkih kapaciteta je nepovoljna, budući da prevladavaju kampovi i privatni smještaj u odnosu na broj hotela i luka nautičkog turizma. Navedeno pored neriješenih pitanja u svezi turističkog zemljišta kao i neodgovarajuće kvalitete privatnog smještaja i prateće ponude znatno umanjuje prihode od turizma.

Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, u 2019. godini na području Županije ostvareno je 15,3 milijuna noćenja, što predstavlja udio od 16,8% ukupnih noćenja u Hrvatskoj. Prema broju noćenja, Primorsko-goranska županija nalazi se na trećem mjestu, nakon Istarske i Splitsko-dalmatinske županije. Istarska županija s preko 26 milijuna ostvarenih noćenja prednjači u odnosu na sve ostale hrvatske županije, što upućuje na izrazitu orijentiranost i ovisnost o sektoru turizma.

Dok se BDV u industrijskoj proizvodnji u tekućim cijenama povećao za 35,5% u 2017. godini u usporedbi s 2008. godinom, vrijednost prodanih (fakturiranih) proizvoda ostala je približno na razini iz 2008. sa svega 0,5% povećanja.

Različita dinamika BDV-a i vrijednosti fakturiranih proizvoda u Županiji, ukazuje na promjenu proizvodne strukture industrijske proizvodnje te na pomak prema proizvodima veće dodane vrijednosti.

5.3. Prihodi po područjima djelatnosti

Najveći utjecaj na gospodarstvo Primorsko-goranske županije imaju djelatnosti koje u županijskim prihodima sudjeluju s visokim udjelom. To su prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina, prijevoz i skladištenje te pružanje usluga smještaja i usluživanja hrane i pića. Prema prihodima, u 2018. godini izdvajaju se trgovina, s 14.870 milijuna HRK, zatim prerađivačka industrija, s 5.757 milijuna HRK te prijevoz i skladištenje, s ostvarenih 4.011 milijuna HRK.

U 2018. godini, najveći prihodi prema broju zaposlenih ostvareni su u trgovini (1.075.268 HRK), u prijevozu i skladištenju (619.057 HRK), dok su u prerađivačkoj industriji i građevinarstvu na približno sličnoj razini (531.749 HRK i 517.067 HRK). U sektoru turizma, prihodi po zaposlenome najniži su među odabranim djelatnostima (375.270 HRK)⁷. Mogući razlog jest izražena fragmentacija pružatelja usluga u turističkoj djelatnosti. Analiza turističke djelatnosti u razdoblju 2003.- 2017. ukazuje na bujanje broja poduzetnika i to sa sve manjim brojem zaposlenih po poduzeću. Primjećena je i polarizacija poduzetnika u djelatnosti turizma kada je riječ o ostvarenju poslovnog rezultata.

Relativno su niski i prihodi po zaposlenome u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima koje su intenzivne znanjem (405.565 HRK).

Primjetan je nedovoljan udio djelatnosti informacija i komunikacija, financijskih djelatnosti i osiguranja, kao i stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti u ukupnome rezultatu Županije, a koje svojim visokointenzivnim znanjima utječu i na unaprjeđenje ostalih djelatnosti. Financijski pokazatelji ukazuju na potrebu daljnjeg jačanja konkurentnosti djelatnosti koje značajno utječu na čitavo gospodarstvo Županije te osiguravaju njezin održivi razvoj. Osobito se to odnosi na prerađivačku industriju te na djelatnosti Plavog i Zelenog gospodarstva.

Plavo gospodarstvo predstavlja sve gospodarske aktivnosti povezane s oceanima, morima ili obalnim područjima s ciljem jačanja ekonomskog rasta i razvoja, povećanja radnih mjesta i poboljšanja životne sredine uz istovremeno očuvanje ekosustava. Obuhvaća sektore: pomorski prijevoz, lučke djelatnosti, brodogradnju i remont, ribarstvo i akvakulturu, obalni turizam, eksploataciju minerala, nafte i plina te industrije u nastajanju, primjerice korištenje energije oceana i obnovljivih izvora energije i biotehnologiju.

Zeleno gospodarstvo podrazumijeva održivo korištenje postojećih resursa (prvenstveno prostora kao temeljne osnovice, te hrane, vode i energije) i (ukoliko je moguće) stvaranje novih resursa pažljivim i razumnim korištenjem novih tehnologija, u svrhu poboljšanja ljudskog blagostanja i socijalne jednakosti, istovremeno smanjujući rizike po životnu sredinu.

5.4. Vanjskotrgovinska bilanca

Primorsko-goranska županija je prema vrijednosti **robnog izvoza**⁸ u iznosu od 4.294 milijuna HRK u 2019. godini, na sedmome mjestu među hrvatskim županijama.

Vrijednost **robnog uvoza**⁹ Republike Hrvatske, kao i približno polovine broja županija, znatno premašuje vrijednost robnog izvoza. Jednaka je situacija i u Primorsko-goranskoj županiji s vrijednošću uvoza na razini 8.135 milijuna HRK u 2019. te je prema toj vrijednosti Primorsko-goranska

⁷ **Turizam** je radno-intenzivna djelatnost i kao takva doprinosi stvaranju novih radnih mjesta, a pri tome donosi i specifičnosti zaposlenosti u turizmu. Poslovi u turizmu najčešće zahtijevaju niže razine vještina, dok su prilike za napredak ograničene. To u pravilu uzrokuje i niže plaće koja je česta karakteristika poslova u turizmu. Tome pridonosi i činjenica da mnoge poslove u turizmu mogu obavljati i najčešće obavljaju ljudi koji nisu aktivni, odnosno studenti, umirovljenici ili neformalni radnici. Turizam ima visok stupanj zapošljavanja ženske radne snage, visoko sudjelovanje nekvalificirane radne snage i potreba za brojnom sezonskom radnom snagom. Niži prihodi po zaposlenom posljedično se odražavaju i na dobit.

⁸ **Izvoz** predstavlja dio inozemne potražnje koji ovisi o inozemnom dohotku i označava prodaju svih oblika roba i usluga stranim zemljama.

⁹ **Uvoz** označava kupovinu roba i usluga proizvedenih u drugoj zemlji, odnosno inozemstvu.

županija treća županija u Hrvatskoj. Posljedica je negativni saldo robne razmjene. Među županijama s većim regionalnim središtima, samo Osječko-baranjska županija ostvaruje suficit u robnoj razmjeni.

Kako je ranije naznačeno, način vođenja statističkih podataka prema mjestu sjedišta gospodarskih subjekata, a ne prema mjestu proizvodnje, stvara statističku pristranost prema vodećoj županiji, Gradu Zagrebu. Stoga je pri tumačenju i usporedbi podataka potrebno uvažiti ovu činjenicu.

Također postoji razlika između podataka Fine¹⁰ i podataka Državnog zavoda za statistiku (DZS)¹¹, koje razlike nastaju zbog načina prikupljanja i obuhvata podataka Fine i DZS-a, te posljedično nastaju razlike u statističkim pokazateljima.

Robna razmjena zbog smanjene veličine izvoza Primorsko-goranske županije nije zadovoljavajuća, obzirom na jaku specijalizaciju u prerađivačkoj industriji, povoljan geografski položaj i transportne infrastrukturne kapacitete. Rezultat je to relativno slabe dinamike robnog izvoza Primorsko-goranske županije od 2008. do danas.

Robni izvoz Primorsko-goranske županije u 2008. u robnom izvozu Republike Hrvatske sudjelovao je s 5,8%, a u 2019. s 3,8%. Sagleda li se promjena vrijednosti robnog izvoza u 2019. u odnosu na 2008., na razini Republike Hrvatske se radi o povećanju od približno 65,0%, a na razini Primorsko-goranske županije o povećanju približno 6,4%.

U strukturi izvoza u 2019. godini najviše udjele ostvarile su prerađivačka industrija (56,2%), trgovina na malo i popravak motornih vozila i motocikala (31,1%), prijevoz i skladištenje (4,24%) te poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (2,8%).

Prema vrijednosti izvoza po stanovniku, Primorsko-goranska županija je među hrvatskim županijama u 2019. godini bila trinaesta s iznosom od 2.038 EUR po stanovniku (Hrvatska gospodarska komora, 2019.).

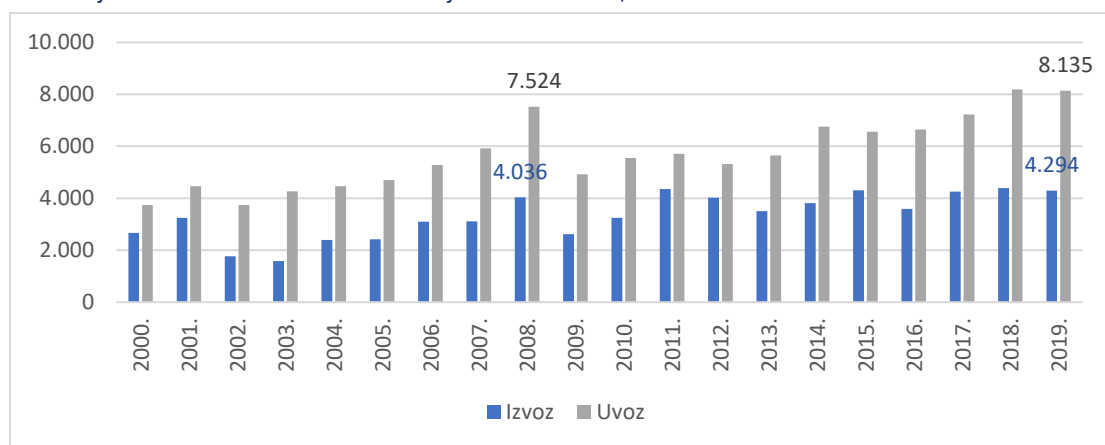
Primorsko-goranska županija prema vrijednosti izvoza zamjetno zaostaje za prosjekom Republike Hrvatske. Zamjetan je i jaz između vodećih županija i Primorsko-goranske županije.

U 2018. godini vrijednost izvoza po zaposlenome u Županiji iznosila je 39.000 HRK, dok je na razini Republike Hrvatske iznosila 75.450 HRK ili gotovo dvostruko više nego u Primorsko-goranskoj županiji. Uspoređujući podatke s vodećom Međimurskom županijom, navedena je vrijednost u istoj godini iznosila čak 133.591 HRK i veća je gotovo 3,2 puta nego u Primorsko-goranskoj županiji.

¹⁰ U izračunu ukupnog uvoza i izvoza (robe i usluge) FINA koristi slijedeće podatke: dodatne podatke bilance stanja i računa dobiti i gubitka (dodatna raščlamba određenih stavki prema potrebama službene i EU statistike). Uvoz koji uključuje i stjecanje u razdoblju (AOP 273) sadrži kunsku vrijednost uvezenog materijala, sirovina, poluproizvoda, rezervnih dijelova, sitnog inventara, autoguma, ambalaže, proizvoda, robe, usluga, softvera, hardvera te dugotrajne imovine u naznačenome godišnjem razdoblju. Na toj se poziciji ne iskazuje vrijednost privremenog uvoza sa svrhom izvoza (lohn-poslovi). Iskazuje se neposredni uvoz i uvoz ostvaren preko drugih poduzetnika registriranih za posredovanje u trgovini koji uvoze u svoje ime i za tuđi račun (uvoz preko posrednika). Posrednici u trgovini na toj poziciji ne iskazuju vrijednost uvoza u svoje ime za tuđi račun. Prihodi od prodaje u inozemstvu (AOP 243) obuhvaćaju ukupne prihode od prodaje nerezidentima Republike Hrvatske. Uključuju se i prihodi od turizma.

¹¹ DZS koristi slijedeće podatke o uvozu i izvozu roba: mjesečne primitke i/ili otpreme poslovnih subjekata (obveznika PDV-a) čiji su primici veći od 1,9 milijuna HRK, a za otpreme 1 milijun HRK (prag uključivanja); podatke Porezne uprave RH za procjenu vrijednosti trgovine subjekata s EU ispod praga uključivanja; te podatke Carinske uprave RH za statistiku robne razmjene s trećim zemljama (temeljem Jedinstvenih carinskih deklaracija o izvozu i uvozu robe).

Grafikon 5. Kretanje izvoza i uvoza u PGŽ u razdoblju 2000. – 2019., u mil. HRK

Izvor: Državni zavod za statistiku

Sukladno podacima Fine¹², koji imaju bitno drugačiji obuhvat i metodologiju prikupljanja podataka, vidljivo je da su poduzeća Primorsko-goranske županije izvozno orijentirana te se izvoz svake naredne godine povećavao. Izvozno orijentirana ekonomija doprinosi gospodarskom rastu Primorsko-goranske županije. Uvoz je u promatranom razdoblju u 2015. godini pao u odnosu na prethodnu godinu te je nakon 2015. godine ponovno krenuo rasti. Stopa pokrivenosti uvoza izvozom u promatranom razdoblju iznosi visokih 186% u 2013., 176% u 2014., te 265% u 2015. godini. Pokrivenost uvoza izvozom krenula je padati od 2016. godine kada je iznosila 241%, dok je u 2017. godini iznosila 181%, a u 2018. godini 176%.

Ukupan izvoz roba i usluga Primorsko-goranske županije u 2019. godini iznosio je 8,4 milijardi HRK. Istodobno je uvoz iznosio 4,9 milijardi HRK. Pokrivenost uvoza izvozom se smanjila u odnosu na prethodnu godinu i iznosila je 172%. Vanjskotrgovinski suficit u 2019. godini je iznosio 3,5 milijarde HRK. Nadalje, u promatranom razdoblju Primorsko-goranska županija u svim godinama ostvaruje pozitivni vanjskotrgovinski saldo, odnosno suficit. Vanjskotrgovinski saldo od 4,3 milijarde HRK, zabilježen je u 2016. godini, u 2017. godini iznosio je oko 3,4 milijarde HRK, dok je u 2018. godini vanjskotrgovinski saldo iznosio 3,5 milijarde HRK.

5.5. Izravna strana ulaganja

Dinamika investicija u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji prati dinamiku općih ekonomskih kretanja.

Primorsko-goranska županija je jedna od vodećih u priljevu izravnih stranih ulaganja u Republiku Hrvatsku, bilo da se radi o kumuliranim iznosima u EUR ili o vrijednosti u EUR po stanovniku.

Prema podacima Hrvatske narodne banke, Baze inozemnih ulaganja, na području Primorsko-goranske županije je u 2019. uloženo 160 milijuna EUR stranog kapitala, što čini gotovo 11% sveukupnih izravnih stranih ulaganja u Republici Hrvatskoj. Grad Zagreb prednjači s udjelom od gotovo 65% u odnosu na sveukupnu vrijednost izravnih stranih ulaganja u Republici Hrvatskoj.

Promatrajući vrijednost inozemnih izravnih ulaganja prema županijama od 1993. do 2019. godine, Primorsko-goranska županija nalazi se na visokom četvrtom mjestu, nakon Grada Zagreba, Istarske i Zagrebačke županije, jedna je od vodećih i prema vrijednosti izravnih stranih ulaganja po stanovniku (treća sa 7.377 EUR od 1993.). U razdoblju od 2016. do 2019. godine, s 592 milijuna EUR i iznosom od 2.083 EUR po stanovniku, Primorsko-goranska županija vodeća je u Republici Hrvatskoj.

¹² <https://www.pbir.hr/analiza-stanja-gospodarstva-pgz/>

Struktura ulaganja u Primorsko-goranskoj županiji donekle se razlikuje od strukture ulaganja u Republici Hrvatskoj. U Županiji su značajno veća ulaganja u građevinske objekte, prostore i građevine. Dok je prosječan udio ulaganja u navedenu imovinu, u periodu od 2014. do 2018. godine u Republici Hrvatskoj iznosio 47%, udio je u Primorsko-goranskoj županiji bio 10 postotnih bodova veći. Ova činjenica dijelom objašnjava specijalizaciju Primorsko-goranske županije u građevinarstvu i trgovanju nekretninama.

Udio ulaganja u postrojenja i opremu postupno se povećava u Primorsko-goranskoj županiji, dok je relativno stabilan na razini zemlje. Budući da se radi o proizvodnoj imovini, ovaj je trend u Primorsko-goranskoj županiji poželjan te sugerira modernizaciju proizvodnih i drugih sustava te opreme, što je važan čimbenik održavanja konkurentnosti i sustizanja razvijenijih europskih regija.

Kada je riječ o djelatnostima u koje su uložili strani ulagači, na području Primorsko-goranske županije najviše je uloženo u financijske uslužne djelatnosti (osim osiguranja i mirovinskih fondova), zatim u nekretnine i gradnju zgrada. Najveći strani ulagači u Primorsko-goransku županiju dolaze iz Austrije, Slovenije i Italije.

Strani ulagači i dalje ne pokazuju dovoljan interes za ulaganja koja bi uključivala poslovno-tehnološku modernizaciju te obnovu brownfield lokacija.

5.6. Korištenje fondova Europske unije za ulaganja

Važnost sredstava iz fondova Europske unije za financiranje javnih ulaganja i za jačanje ulaganja u gospodarstvo izuzetno je velika. Na području Primorsko-goranske županije u tijeku je modernizacija raznih vrsta javne infrastrukture. Pogotovo su vrijedna ulaganja u vodno i komunalno gospodarstvo, te prometni sektor, u svrhu razvoja i modernizacije riječke luke te riječkog prometnog pravca. Poduzetnici s područja Županije koriste sredstva Europske unije u svrhu jačanja konkurentnosti putem modernizacije proizvodnih pogona, poboljšanja energetske učinkovitosti i dr.

U razdoblju od 2017. do 2019. godine Primorsko-goranska županija treća je županija u Hrvatskoj po ukupnom iznosu ugovorenih EU sredstava po operativnim programima Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., Program ruralnog razvoja 2014.-2020. i Operativni program za pomorstvo i ribarstvo 2014.-2020. U promatranom razdoblju ugovoreno je preko 4,8 milijardi HRK (obuhvaćeni svi korisnici EU sredstava na području Županije).

Analizirajući podatke ugovorenih sredstava po stanovniku u razdoblju 2017.-2018. godine, Županija nije među vodećima (11.113 HRK), ali je unutar prosjeka Republike Hrvatske (10.099 HRK).

Istovremeno, prema podacima Ministarstva regionalnoga razvoj i fondova Europske unije iz prosinca 2018. godine, Primorsko-goranska županija je na prvom mjestu na razini statističke regije Jadranska Hrvatska s 11,75 milijuna EUR vrijednosti projekata u okviru Europske teritorijalne suradnje (programi Mediteran, Jadransko-jonski, Središnja Europa, Italija-Hrvatska, Slovenija-Hrvatska).

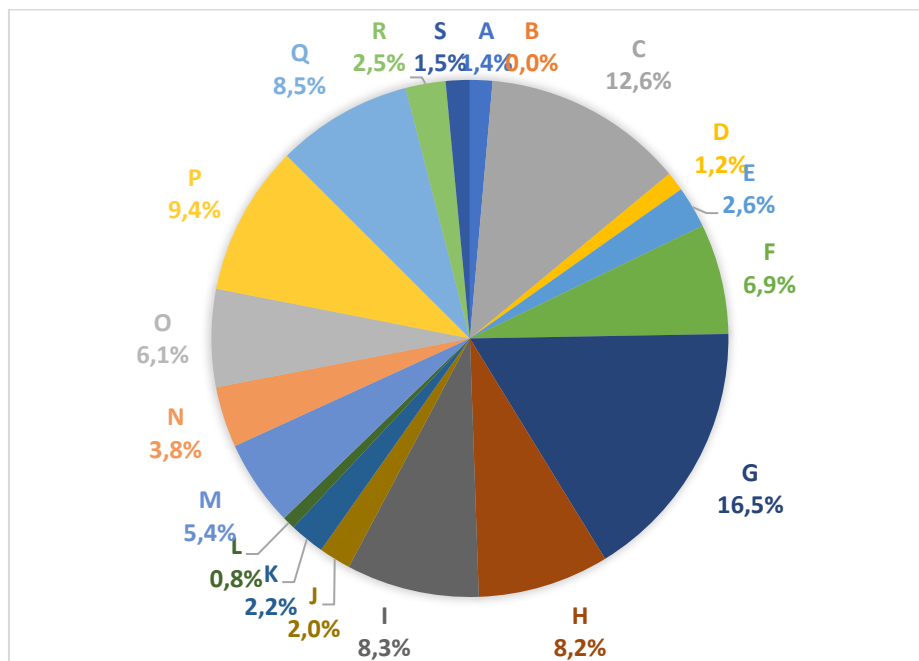
5.7. Tržište rada i ljudski resursi

Primorsko-goranska županija je županija s relativno visokom zaposlenošću stanovništva. Prema podacima Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje, Županija je na dan 30. studenog 2019. godine imala 114.601 osiguranika mirovinskog osiguranja, što je 7,4% ukupnog broja osiguranika u Republici Hrvatskoj te se nalazi na trećem mjestu nakon Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije. Pravne osobe bilježile su najveći broj registriranih zaposlenika, njih 97.702, 6.159 zaposlenih u obrtima, 268 poljoprivrednika, 2.607 osoba u samostalnim profesionalnim djelatnostima, 7.270 zaposlenika kod fizičkih osoba, te 595 ostalih zaposlenih.

Stope zaposlenosti radno aktivnog stanovništva (stanovništvo od 20-64 godine), izračunava se kao omjer broja osiguranika i broja stanovnika radne životne dobi. Udio stanovništva radne životne dobi u Županiji iznosi 60,2% i nešto je viši od hrvatskog prosjeka koji iznosi 60,08%.

Zaposlenost po pojedinim djelatnostima može se analizirati jedino prema broju zaposlenih u pravnim osobama, čiju statistiku vodi Državni zavod za statistiku. Tako je udio zaposlenih u osnovnim djelatnostima prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti na dan 31. ožujka 2018. godine bio najveći u području trgovine na veliko i malo (16,5%), prerađivačkoj industriji (12,6%), obrazovanju (9,4%) te djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (8,5%).

Grafikon 6. Udio zaposlenih u osnovnim djelatnostima NKD u pojedinim županijama, stanje 31.03.2018.

Legenda:

A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	B Rudarstvo i vađenje
C Prerađivačka industrija	D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	F Građevinarstvo
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	H Prijevoz i skladištenje
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	J Informacije i komunikacije
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	L Poslovanje nekretnostima
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	P Obrazovanje
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	R Umjetnost, zabava i rekreacija
S Ostale uslužne djelatnosti	

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, Tržište rada u hrvatskim županijama 2018. godine

Zaposleni su jedan od najznačajnijih resursa firme. Značaj ljudskih resursa danas je sve veći i označava zaposlene i njihove sveukupne potencijale. Vrijednost zaposlenika se povećava razvojem, zbog čega se u mnogim firmama na području Primorsko-goranske županije stavlja naglasak na rast i razvijanje pojedinčevih potencijala i vještina.

Prelaskom u novo tehnološko doba mijenjaju se zahtjevi za znanjima i vještinama radne snage, kako se već i vidi iz promjena strukture radne snage u Primorsko-goranskoj županiji – sve je traženija visokoobrazovana radna snaga.

U pogledu vještina, istraživanja ukazuju da će biti jaka potražnja za osobama u STEM zanimanjima, za veoma specijaliziranim poslovnim i pravnim stručnjacima, zatim za djelatnicima visoke i srednje naobrazbe u zdravstvu i dobrobiti, kao i u nekim tehničkim zanimanjima.

U budućnosti će biti tražene vještine kakvima dio današnjih zaposlenika ne raspolaže, osobito digitalne, analitičke i tehničke vještine te je potrebno planirati kako odgovoriti na budućnost koja je u

nekoj mjeri već i prisutna. Planiranjem promjena u pristupu obrazovanju mladih i odraslih osoba, moguće je prevenirati veće strukturne probleme na tržištu rada te postići suprotno – jačati kompetencije radne snage i konkurentnost poduzeća u Županiji. U tome smislu su pozitivni pomaci koji su načinjeni osnivanjem centara kompetencija u obrazovanju. Cjeloživotno učenje je jednako tako važan mehanizam prilagodbe tržišnim promjenama te je važan za prevenciju strukturnih problema na tržištu rada.

Primorsko-goranska županija, kao i ostale hrvatske županije, ima poteškoća s odljevom radne snage u inozemstvo, osobito u tehničkim profilima zanimanja i u zdravstvenim zanimanjima, tj. zanimanjima povezanim s ljudskom dobrobiti i skrbi. Drugi nepovoljan čimbenik je starenje stanovništva u županiji te se županija prema ovome pokazatelju izdvaja kao županija s najstarijim stanovništvom. Slabi i priljev mlađih generacija u radni kontingent, pa kombinacija prirodnih kretanja stanovništva i migracija tvori nepovoljnu sliku tržišta rada za poslodavce u županiji. Pritom se zbog odljeva radnika u inozemstvo sve više javljaju i poteškoće s pronalaskom radnika u određenim profilima zanimanja, vidljivo je to iz ankete HZZ-a koju je proveo među poslodavcima.

Prema rezultatima ankete, Primorsko-goranska županija jedna je od županija u kojoj je 70% do 72% anketiranih poslodavaca iskazalo da su imali poteškoće pri zapošljavanju, a ostale županije s iskazanim poteškoćama su Međimurska, Osječko-baranjska, Primorsko-goranska i Zagrebačka županija. Sagledaju li se djelatnosti anketiranih poslodavaca, jasno je da najveće poteškoće postoje u područjima djelatnosti u kojima prevladavaju privatni gospodarski subjekti s tržišnim usmjerenjem.

Primorsko-goranska županija zalaže se za strategijski i koherentan pristup upravljanju najvrijednijim sredstvima organizacije – ljudima koji rade u svrhu ostvarenja ciljeva organizacije i društva.

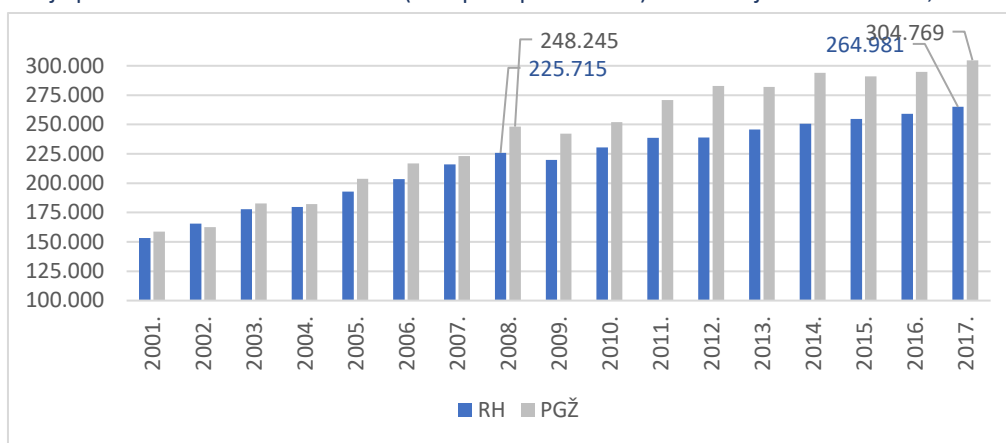
5.8. Proizvodnost rada

Proizvodnost rada jedan je od ključnih pokazatelja konkurentnosti gospodarstva (omjer BDP-a i broja zaposlenih). Prema posljednjim dostupnim podacima, u 2017. godini je proizvodnost rada u Primorsko-goranskoj županiji po zaposlenome bila 15% ili za 39.788 HRK veća nego u Republici Hrvatskoj. Prosječan godišnji porast proizvodnosti u Republici Hrvatskoj u periodu od 2001. do 2017. iznosio je 3,52%, dok je u Primorsko-goranskoj županiji iznosio 4,26%.

Primorsko-goranska županija ostvaruje vodeće rezultate u proizvodnosti rada kako u odnosu na Republiku Hrvatsku, tako i u odnosu na druge županije u 2017. godini te je prema pokazateljima bolja i od Grada Zagreba.

U 2017. godini osobito je bila izražena proizvodnost rada u prerađivačkoj industriji (471.203 HRK), koja premašuje nacionalni prosjek za čak 126,0%. Radi se o više nego dvostrukoj većoj dodanoj vrijednosti po zaposleniku, što predstavlja izuzetnu konkurentsku prednost Primorsko-goranske županije te govori o povoljnoj strukturi grana prerađivačke industrije, pri čemu prevladavaju industrijske niše koje generiraju više dodane vrijednosti. Potrebno je napomenuti kako je proizvodnost dijelom rezultat značajnoga smanjenja broja zaposlenih i time ostvarenih probitaka u učinkovitosti. Nadalje, zamjetna je i relativno veća proizvodnost u građevinarstvu, 23,8% iznad nacionalnoga prosjeka.

Grafikon 7. Kretanje proizvodnosti rada u RH i PGŽ (BDP po zaposlenome) u razdoblju 2001. – 2017., u HRK

Napomena: u izračunu je korišten BDP u tekućim cijenama.

Izvor: Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja, autori: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d., izračun prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2020. godina

Proizvodnost je veća u sektorima u kojima je Primorsko-goranska županija specijalizirana. Iznimke su trgovina, turizam i povezane djelatnosti u kojima proizvodnost rada približno odgovara prosjeku Republike Hrvatske.

5.9. Pravni subjekti u Županiji

Na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku 31. prosinca 2019. godine u Primorsko-goranskoj županiji zabilježena je 23.561 registrirana pravna osoba, od kojih su 55,7% aktivne pravne osobe. Županija se tako po broju aktivnih subjekata svrstava na treće mjesto iza Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije. U strukturi pravnih osoba u Republici Hrvatskoj, Županija sudjeluje s 8,2%.

Iz podataka o kretanju broja pravnih osoba koje su predale godišnje financijske izvještaje u razdoblju 2013.-2018. godine vidljiv je pozitivan trend, odnosno povećanje broja pravnih osoba u Županiji, u prosjeku za 4,0% godišnje.

Od ukupno 13.124 aktivne pravne osobe u Primorsko-goranskoj županiji u 2019., 81,6% su trgovačka društva, 18,2% se odnosi na ustanove, tijela, udruge, fondove i organizacije, dok je zadruga svega 26 ili 0,2%. Broj trgovačkih društava u razdoblju od 2017. do 2019. godine u prosjeku se godišnje povećava za 2,2%. Broj zadruga bilježi stagnaciju u 2018. godini u odnosu na 2017., a 2019. donosi pad od 13,3% u odnosu na prethodnu godinu. U prosincu 2019. godine u županiji je bilo 8.553 obrta i slobodnih zanimanja, što čini 9,6% u ukupnom broju obrta u Republici Hrvatskoj.

U strukturi vlasništva trgovačkih društava u Županiji u 2019., najveći je udio trgovačkih društava u privatnome vlasništvu, 80,5%. U državnome vlasništvu je 0,7% društava, u zadružnome 0,2%, 0,6% je mješovito, a 17,9% društava nema titulara.

Prema podacima Fine u 2017. godini, Primorsko-goranska županija je s 8,5% udjela četvrta na ljestvici županija prema ukupnom broju poduzetnika. Prema veličini poduzetnika, 91,5% je mikrosubjekata na razini Županije te predstavljaju 8,7% ukupnoga broja mikropoduzetnika Hrvatske. Mali poduzetnici zastupljeni su sa 7,4%, srednji sa 1%, a veliki sa svega 0,2% sudjeluju u gospodarstvu Županije.

Primorsko-goranska županija nalazi na trećem mjestu s 46 aktivnih pravnih osoba na tisuću stanovnika, iza Grada Zagreba i Istarske županije. Time Primorsko-goranska županija premašuje državni prosjek od 39 aktivnih pravnih subjekata na tisuću stanovnika.

Najbrojniji su mikropoduzetnici koji zajedno s malim i srednjim poslovnim subjektima imaju značajan utjecaj na županijsko gospodarstvo. Pozitivnim je potrebno ocijeniti podatak o visokoj razini

uključivanja stanovništva u poduzetništvo i obrtništvo (omjer broja poduzeća i stanovnika). Predstoje dodatni naponi za razvojem poslovnog okruženja, razvoja poduzetničkih vještina i znanja kako bi se Županija približila poduzetnički najrazvijenijim županijama Hrvatske (Grad Zagreb i Istarska županija).

Najveći broj aktivnih pravnih osoba prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. u 2019. godini je u djelatnosti trgovine na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala, ukupno 2.193 pravnih osoba. U Županiji ova djelatnost sudjeluje s 18,4% u broju aktivnih pravnih osoba i 21,8% zaposlenika. Prema zastupljenosti, slijede ostale uslužne djelatnosti s 17,1% udjela u broju aktivnih pravnih osoba u Županiji. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti obuhvaćaju udio od 10,2% u broju aktivnih pravnih osoba, dok građevinarstvo čini 9,3% udjela u broju aktivnih pravnih subjekata.

Prerađivačka industrija peta je najzastupljenija djelatnost u Županiji prema broju aktivnih pravnih osoba, sa 7,8%, slijede djelatnost smještaja te pripreme i usluživanja hrane i djelatnost umjetnosti, zabave i rekreacije, svaka sa po 7,7% udjela u ukupnom županijskome broju. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti su na osmome mjestu. Ostale djelatnosti sudjeluju s manje od 4% u županijskome broju aktivnih pravnih osoba.

5.10. Financijski rezultati poduzetnika u Županiji

Prema podacima Fine za 2018. godinu u Županiji su 7.033 poslovna subjekta poslovala s pozitivnim financijskim rezultatom. Broj dobitaša bilježi rast u razdoblju od 2016. do 2017. godine, kada je njihov broj povećan za 7,5% te su u ukupnom broju poduzetnika Županije sudjelovali sa 64%. U 2018. godini njihov broj je porastao za 9,2%. Broj dobitaša ipak raste sporije od broja gubitaka. Broj poduzetnika koji su 2018. godinu završili s negativnim financijskom rezultatom uvećan je za 16,3% na međugodišnjoj razini, a u 2017. za 10,9%.

Ukupan broj zaposlenih kod poduzetnika u 2018. godini iznosio je 61.769 te je zamjetno kontinuirano povećanje na godišnjoj razini (0,4% u 2017./2016. i 4,6% u 2018./2017). Broj zaposlenih kod poduzetnika u Županiji sudjeluje u zaposlenosti Hrvatske s 6,6%.

Prihodi poduzetnika neprestano se povećavaju u razdoblju 2016.-2018. te su u 2018. godini iznosili 39,2 milijarde HRK, što predstavlja povećanje od 7,7% u odnosu na godinu prije. Rashodi su iznosili 37,7 milijardi HRK, pri čemu je rast rashoda (8,3%) brži od rasta prihoda. Primorsko-goranska županija sudjeluje s 5,2% u ukupnim prihodima i s 5,3% u ukupnim rashodima poduzetnika Hrvatske.

Ostvarena dobit iznosi 2,1 milijardu HRK, gubitak 967,5 milijuna HRK, a neto dobit od 1,2 milijarde HRK bilježi pad od 1,9% u odnosu na prethodno razdoblje. Prosječna visina prihoda po poduzetniku stagnira, dok neto dobit po poduzetniku bilježi pad u 2017. godini, od 1,4% na međugodišnjoj razini te daljnjih 8,9% u 2018. godini.

Prema podacima Fine, od 36 gradova i općina Županije, Grad Rijeka je u 2018. godini imao najveći broj poduzetnika (4.961), najveći broj zaposlenih (29.525), najveći ukupan prihod od 19,6 milijardi HRK te najveću dobit od 731,5 milijuna HRK.

Prema pokazateljima broja poduzetnika, broja zaposlenih, ukupnih prihoda i ostvarene dobiti, Grad Rijeka je treća među hrvatskim gradovima. U odnosu na druge županije, Primorsko-goranska županija je četvrta u Hrvatskoj prema ukupnoj visini prihoda, broju poduzetnika i neto dobiti.

Treba istaknuti i Grad Bakar s najvećom poslovnom i trgovačkom zonom u Hrvatskoj – Industrijska zona Bakar, u kojoj posluje otprilike 170 gospodarskih subjekata koji zapošljavaju više od 4.000 djelatnika.

Prema podacima za 2018. godinu o poduzetnicima sa sjedištem u Primorsko-goranskoj županiji, tvrtka Plodine d.d. ostvarila je najveći ukupan prihod u vrijednosti od 4,2 milijarde HRK, što čini 10,8% ukupnih prihoda Županije. Slijedi Erste banka sa 2,9 milijardi HRK te Jadrolinija d.d. s 951,2 milijuna HRK. Dioničko društvo GP Krk d.d. je na četvrtom mjestu sa 676,5 milijuna HRK te Adria oil

d.o.o. sa 647,6 milijuna HRK ostvarenih prihoda. Deset poduzetnika s najvećim prihodima sudjeluje u 22,6% ukupnih prihoda Županije.

Dioničko društvo Plodine d.d. držalo je 2018. godine prvo mjesto i prema dobiti; ostvarilo je 118,3 milijuna HRK. Slijedila je tvrtka Cedar d.o.o. s 96,3 milijuna te Jadrolinija d.d. sa 64,5 milijuna HRK dobiti. Deset najbolje rangiranih sudjelovalo je u dobiti županije s 22,1% udjela.

U 2018. godini najveći broj zaposlenika imale su tvrtke Plodine d.d., ukupno 3.413, Erste banka 2.532, Jadrolinija d.d. sa 2.076 zaposlenika te Jadranka hoteli d.o.o. 702 zaposlenika. Deset najvećih poslodavaca sudjelovalo je s 16,5% udjela u broju zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji.

Na području Primorsko-goranske županije, temeljem Operativnog programa Konkurentnost i kohezija, u financijskoj perspektivi 2014.-2020., do kraja 2019. godine europskim sredstvima sufinancirano je 199 projekata ulaganja u proizvodnju, upravljanje, marketing, dizajn, istraživanje i inovacije u malom i srednjem poduzetništvu (MSP) te u poslovnu infrastrukturu za MSP, uključujući industrijske parkove i pogone. Ukupni prihvatljivi izdaci projekata iznose 519,5 milijuna HRK, uz stopu sufinanciranja bespovratnim sredstvima od 33% do 97%.

5.11. Obrtništvo

Prema podacima Knjige obrtnika – članova Hrvatske obrtničke komore, na dan 31. prosinca 2019. godine u Primorsko-goranskoj županiji bila su **8.553 aktivna obrtnika**, što čini **9,6% ukupnoga broja aktivnih obrtnika u Hrvatskoj**. Najveći dio obrtnika, njih 46,7% bavi se uslužnim zanatstvom, slijede obrti u sektoru ugostiteljstva i turizma s 15,4% udjela. Trgovina je zastupljena s 10,3%, frizeri, kozmetičari i obrti koji se bave njegom tijela sudjeluju s 8,3%, a djelatnost prijevoza roba i stvari u obrtništvu čini 7,8%. Proizvodno zanatstvo je zastupljeno sa 6,9%, a najmanji je broj obrta koji se bave ribarstvom, marikulturom i poljodjelstvom, svega 4,6%.

Broj zaposlenih kod obrtnika od 2010. godine u konstantnom je padu. Broj osiguranika u mirovinskom sustavu u Županiji je 2019. godine iznosio 6.384, prema čemu se Primorsko-goranska županija svrstava na četvrto mjesto među svim županijama.

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore za 2018. godinu, obrtnici su sudjelovali u ukupnim prihodima Županije s 2,8%. U ukupnoj neto dobiti Županije, 3,8% ostvarili su obrtnici.

Izvoz obrtnika je 2,4 puta veći od uvoza, što daje pozitivan trgovinski saldo i iznosi 1,5% trgovinskog suficita na razini Županije. Investicije su na niskoj razini i odnose se na svega 0,8% investicija u Primorsko-goranskoj županiji.

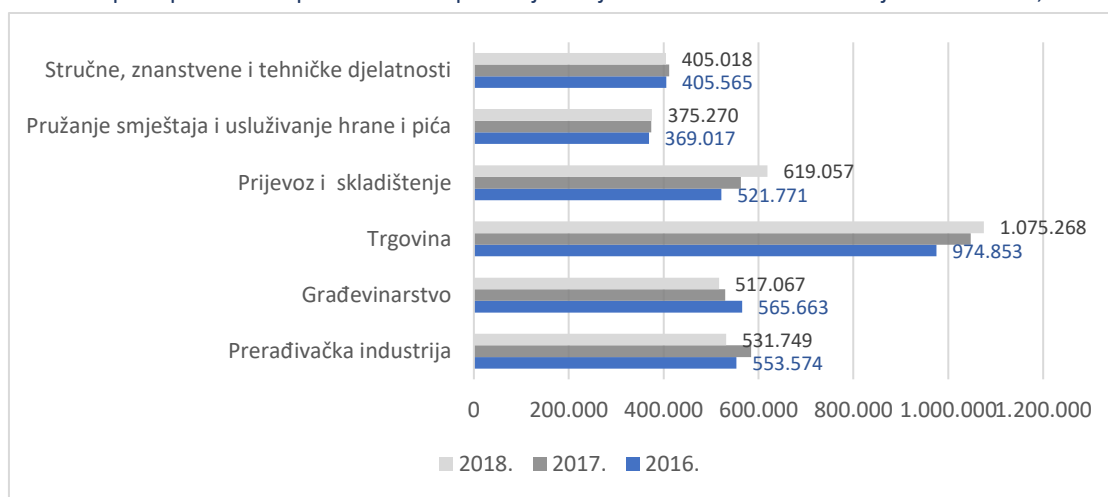
Analizirajući broj obrta prema glavi stanovnika, prema podacima Hrvatske obrtničke komore, u 2018. godini Primorsko-goranska županija imala je 8,013 obrta, čime je zauzela treće mjesto, nakon Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske, a ispred Istarske županije.

5.12. Proizvodnost rada, kapitala i tehnologije u Primorsko-goranskoj županiji

Primorsko-goranska županija deveta je prema pokazatelju **učinkovitosti poslovanja** među županijama u 2017., prema podacima Fine. Za izračun proizvodnosti rada ključni su podaci o broju zaposlenih i ekonomskim rezultatima, napose prihodima.

Prihod po zaposlenome, kao pokazatelj razine proizvodnosti rada iznosio je 587.875 HRK u 2016., dok je dvije godine kasnije, 2018. iznosio 634.946 HRK. Stoga je moguće govoriti o rastu proizvodnosti rada u Primorsko-goranskoj županiji.

Grafikon 8. Prihodi po zaposlenome po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018., u HRK

Napomena: u izračunu pokazatelja korišten je broj zaposlenih temeljem sati rada.

Izvor: Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja, autori: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d., izračun prema podacima Fine, 2020. godina

Dobit po zaposlenome, kao jedan od pokazatelja rezultata po zaposlenome, na međugodišnjoj razini povećana je za 3,3% u 2017. godini, zatim je smanjena za 6,2% u 2018. godini. U 2018. godini po jednom zaposlenom ostvareno je 19.849 HRK neto dobiti.

U Republici Hrvatskoj **prosječna neto plaća** iznosila je 5.584 HRK u 2018., dok je županijska prosječna neto plaća iznosila 5.321 HRK, prema podacima Fine. U 2018. godini prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj, prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, iznosila je 6.242 HRK, dok je prosječna neto plaća u Županiji iznosila 6.180 HRK.

Izračun prosječne neto plaće po zaposlenome kod poduzetnika razlikuje se od one u pravnim osobama koje uključuju sve oblike vlasništva, tijela državne vlasti i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na području Republike Hrvatske. Tako je u 2017. godini, prema podacima Hrvatske gospodarske komore, prosječna mjesečna neto plaća u pravnim osobama iznosila 5.979 HRK u Županiji i 5.971 HRK u Hrvatskoj.

Dinamika mjesečne plaće u Županiji približno prati dinamiku povećanja prihoda po zaposlenome, i tako odražava rast proizvodnosti rada.

Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu u Županiji iznosile su 1,35 milijardi HRK u 2018. godini. Kada se iskažu bruto ulaganja po zaposlenome, godišnje su promjene u razdoblju 2016.-2018. iznosile 20% (2017./2016.) i -10% (2018./2017.). U 2018. godini u Županiji je po zaposlenome izdvojeno 21.902 HRK bruto ulaganja u novu imovinu.

Značajno su veća ulaganja u građevinske objekte, prostore i građevine u Primorsko-goranskoj županiji, dok je prosječan udio ulaganja u tu imovinu u Republici Hrvatskoj 47%, udio u Primorsko-goranskoj županiji u promatranim godinama bio je 10 postotnih bodova veći. Razlika udjela upućuje na već spomenutu specijalizaciju Primorsko-goranske županije u građevinarstvu. Udio ulaganja u postrojenja i opremu postupno se povećava u promatranim godinama, dok je relativno stabilan na razini zemlje.

Ulaganje u proizvodna postrojenja i opremu poželjno je budući da omogućuje zamjenu opreme i modernizaciju proizvodnih i drugih sustava. Nabava nove opreme i modernizacija pogona su među ključnim čimbenicima održavanja konkurentskoga koraka i sustizanja razvijenijih europskih regija.

U periodu 2014-2018. godina udio transportne imovine u Primorsko-goranskoj županiji postpuno se smanjuje (razina izdataka u HRK je konstantna), ali treba istaknuti nepovoljni relativno niži udio intelektualne imovine u Županiji (1,3-1,7%) u usporedbi s udjelom na razini Republike

Hrvatske (4,0-5,3%). Inteliktualna imovina povećava vrijednost poduzeća i jača konkurentsku poziciju na tržištu te se radi o izuzetno poželjnim ulaganjima koji su jedan od pokazatelja inovativne aktivnosti i jačanja konkurentnosti gospodarstva. Ulaganja u intelektualnu imovinu uključuju kao glavne kategorije istraživanje i razvoj, rudarska istraživanja, softvere i baze podataka, ulaganje u zabavu, književne i umjetničke originale. Vrijednost ulaganja u intelektualnu imovinu nije se mijenjala značajnije u promatranom razdoblju, sve do 2018. godine, kada je zabilježen međugodišnji porast od 6,6%.

Tablica 2. Struktura investicija u PGŽ i RH prema vrstama imovine u razdoblju 2014. i 2018., u %

RH	Građevinski objekti, prostori i građevine	Postrojenja i oprema s montažom	Transportna imovina	Biološka imovina	Inteliktualna imovina	Neraspo-ređeno	Ukupno
2014.	49,0	30,1	11,9	1,5	4,0	3,6	100,0
2015.	48,0	31,6	11,6	1,4	4,1	3,2	100,0
2016.	45,8	32,3	12,7	1,2	4,9	3,0	100,0
2017.	44,3	33,7	12,6	1,3	5,0	3,0	100,0
2018.	46,5	31,3	12,6	1,3	5,3	3,2	100,0
PGŽ							
2014.	63,4	23,3	9,4	0,9	1,5	1,5	100,0
2015.	58,5	32,0	5,6	0,7	1,6	1,7	100,0
2016.	58,4	31,0	6,8	0,8	1,7	1,4	100,0
2017.	55,5	33,7	6,7	0,7	1,3	2,1	100,0
2018.	50,8	38,5	7,2	0,7	1,4	1,4	100,0

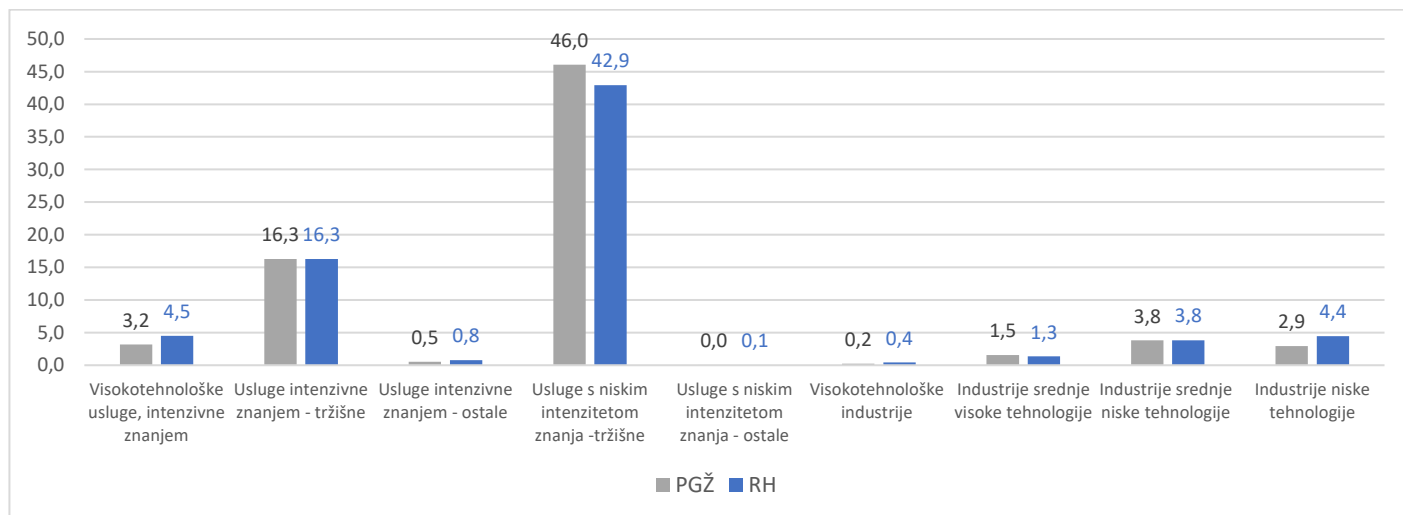
Izvor: Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja, Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d., izračun prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2020. godina

Tehnološke trendove u gospodarstvu moguće je uočiti u promjeni intenziteta stupnja znanja i tehnologija koje se koriste u **poduzetničkom sektoru** regionalnoga gospodarstva, zatim uz pomoć pokazatelja ulaganja u proizvodne kapacitete i opremu te uz pomoć pokazatelja ulaganja u ljudski kapital. Tehnološka složenost i preciznost usko su vezani s dodanom vrijednošću. Klasifikacija Eurostata primijenjena je na podatke o poduzetnicima u Primorsko-goranskoj županiji i Hrvatskoj. Potrebno je istaknuti kako klasifikacijom nisu obuhvaćene sve uslužne djelatnosti.

Moguće je zamijetiti kako tehnološka struktura Primorsko-goranske županije ne odudara značajnije od tehnološke strukture hrvatskoga gospodarstva. Strukturom prevladavaju, kako u zemlji, tako i u Županiji tržišne usluge s niskim intenzitetom znanja (turizam, trgovina, skladištenje, kopneni prijevoz) i tržišne usluge intenzivne znanjem (prijevoz i visokostručne usluge).

Udio visokotehnoloških usluga (uključuju IKT, telekomunikacije, istraživanje i razvoj) niži je u zemlji i u Županiji, s neznatno nižim udjelom u Županiji. Sam udio industrijskih skupina znatno je niži od udjela uslužnih skupina, a u industriji prevladavaju skupine s manje složenim tehnologijama – industrije srednje niske tehnologije i industrije niske tehnologije.

Grafikon 9. Udio prihoda poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u ukupnome broju poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %.

Izvor: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d.prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

5.13. Poslovna i tehnološka infrastruktura

Poslovna infrastruktura jedan je od ključnih preduvjeta za gospodarski, a samim time i društveni razvoj i konkurentnost Županije i njezinih jedinica lokalne samouprave. Poslovna infrastruktura obuhvaća poduzetničke potporne institucije, formirane poduzetničke zone s kvalitetnom infrastrukturnom opremljenošću te poslovno okruženje. Poslovno ozračje, zakonski propisi, financijske institucije, učinkovite usluge lokalne i regionalne samouprave te nacionalne politike značajno utječu na vibrantnost, atraktivnost i razvoj poduzetništva u pojedinoj regiji.

Prostornim planom Primorsko-goranske županije određen je prostor za izgradnju potrebne infrastrukture, kao i uvjeti određivanja prostora građevina od važnosti za županiju, ali i za državu.

Gospodarske zone od važnosti za Republiku Hrvatsku smještene na području Županije su: Poslovna zona Miklavija, Industrijska zona Bakar, Proizvodna zona Rijeka, Proizvodnja zona Urinj te Proizvodna zona Omišalj.

Poslovne i proizvodne zone od važnosti za Županiju najvećim dijelom smještene su na području mikroregije Gorski kotar, a manjim dijelom u Priobalju. Pored navedenih zona postoji još velik broj malih i mikropoduzetničkih zona od lokalnog značaja koje su formirale jedinice lokalne samouprave. Na području Županije prevladavaju upravo mikropoduzetničke zone većinom mješovitog tipa.

Prema podacima iz dokumenta „Analiza poduzetničkih zona u Primorsko-goranskoj županiji i prijedlog razvoja malih poslovnih zona u razdoblju 2019.-2021. godine“, na području Županije u 2018. godini evidentirano je ukupno 116 poduzetničkih zona, od čega 50 aktivnih, a čak 66 izvan funkcije.

Od ukupne površine zona više od 70% je funkcionalno, ali pritom treba upozoriti da se čak 48% ukupne površine aktivnih poduzetničkih zona odnosi na veliku poduzetničku zonu, Industrijsku zonu Bakar. Dosadašnje iskustvo pokazalo je da veliki ulagači traže zone površine veće od 40 ha, pa ako se želi privući ovaj tip ulagača, potrebno je raspolagati zonama veće površine.

U mikroregiji Priobalje formiran je najveći broj poduzetničkih zona njih 60, od čega je samo 26 u funkciji. Na Otocima su ukupno 22 poduzetničke zone, od kojih 10 aktivnih, a u Gorskom kotaru 34, od kojih je 14 aktivno. Pored navedenih zona u Gorskom kotaru, postoje još tri aktivne poduzetničke zone u privatnom vlasništvu.

Prema podacima Ministarstva gospodarstva poduzetništva i obrta, na temelju podataka Europske komisije iz 2017. godine, Hrvatska je bila zemlja s najvećim brojem slobodnih zona u Europskoj uniji, sveukupno njih 11, od čega sedam kopnenih i četiri lučke slobodne zone. Uvjeti u slobodnim zonama korisnicima koji posluju s državama članicama Europske unije više nisu atraktivni kroz carinski i porezni tretman, pa se postupno smanjuje opseg aktivnosti koje se odvijaju u slobodnim zonama. Stoga, slobodne zone atraktivne su samo gospodarskim subjektima koji posluju s trećim zemljama.

Na području Primorsko-goranske županije nalaze se tri slobodne zone: Slobodna zona Luka Rijeka-Škrlevo, Slobodna zona Luke Rijeka i Slobodna zona Kukuljanovo.

Prema podacima Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva iz 2017. godine, u Primorsko-goranskoj županiji nalazi se i preko 10 poduzetničkih potpornih institucija i to: Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o., Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o., Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o., Poduzetnički inkubator (STARTUP Inkubator Rijeka), Poduzetnički centar VINODOL d.o.o., Step Ri znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci d.o.o., Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije, Zaklada Sveučilišta u Rijeci, Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o., Mediteransko edukacijski komorski centar inovacija d.o.o., Poslovni biro d.o.o i druge.

5.14. Ocjena konkurentnosti i indeks razvijenosti Primorsko-goranske županije

Primorsko-goranska županija svrstana je u četvrtu razvojnu skupinu županija uz Grad Zagreb, Istarsku, Dubrovačko-neretvansku i Zagrebačku županiju.

Prema indeksu razvijenosti koji se, sukladno Uredbi o indeksu razvijenosti izračunava svake tri godine, Primorsko-goranska županija nalazi se na petom mjestu s indeksom od 105,278. U odnosu na statističku regiju Jadranska Hrvatska, Primorsko-goranska županija treća je najrazvijenija županija.

Većina njezinih jedinica lokalne samouprave svrstava se u VII. i VIII. skupinu iznadprosječno rangiranih s indeksom razvijenosti između 100 i 125% prosjeka Republike Hrvatske.

Iznad 100% indeksa razvijenosti, odnosno prosjeka Republike Hrvatske nalaze se i Općine Lokve i Ravna Gora te Grad Čabar, koji pripadaju V. skupini iznadprosječno rangiranih, te Općine Fužine i Klana, Grad Delnice i Vinodolska općina koje spadaju u VI. skupinu iznadprosječno rangiranih.

Prema indeksu razvijenosti ispod vrijednosti indeksa 100 % nalaze se općine Mrkopalj, Skrad i Brod Moravice te Grad Vrbovsko i oni pripadaju IV. skupini jedinica lokalne samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj četvrtini ispodprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave.

Prema izračunu indeksa razvijenosti, Općina Kostrena najrazvijenija je jedinica lokalne samouprave, a njih čak sedam nalazi se među prvih 20 najrazvijenijih na razini Republike Hrvatske.

Svrstavanje Primorsko-goranske županije među pet najrazvijenijih županija u Hrvatskoj ukazuje na kontinuirani rast i razvoj, ali istovremeno ograničava dostupnost raspoloživih sredstava iz nacionalnih fondova te fondova Europske unije, namijenjenih financiranju razvojnih projekata u slabije razvijenim područjima.

Naime, pojedine jedinice lokalne samouprave Primorsko-goranske županije, kao što su primjerice one koje pripadaju mikroregiji Gorski kotar, u većoj mjeri zaostaju za gradovima i općinama ostalih županijskih mikroregija, pa se može zaključiti kako je razvoj Županije neravnomjeran.

Prema pokazateljima Prosječni dohodak po stanovniku i Stupanj obrazovanja (visoka stručna sprema, 20-65 godina), Primorsko-goranska županija zauzima visoko drugo mjesto na razini Republike Hrvatske, odnosno prvo mjesto na razini statističke regije Jadranske Hrvatske.

Uspoređujući županije Jadranske Hrvatske, pokazatelji Prosječni izvorni prihodi po stanovniku i Prosječna stopa nezaposlenosti Primorsko-goransku županiju svrstavaju na drugo mjesto i to poslije Istarske županije.

Kada se promatra struktura indeksa razvijenosti uzima se u obzir i Opće kretanje stanovništva. Negativni pokazatelji Opće kretanje stanovništva (2016./2006.) i Indeks starenja, zbog načina izračuna umanjuju ukupnu vrijednost indeksa razvijenosti Županije. Primorsko-goranska županija zaostaje u odnosu na ostale visokorazvijene županije zbog nepovoljnih pokazatelja općeg kretanja stanovništva i prema indeksu starenja. Štoviše, indeks starenja u 2011. bio je najnepovoljniji u Primorsko-goranskoj županiji među svim županijama. Tako se Županija prema indeksu starenja od 155,3 svrstava na prvo mjesto na razini Hrvatske, te prema indeksu općeg kretanja stanovništva na osmo mjesto na razini Hrvatske, odnosno peto mjesto u odnosu na jadranske županije.

Promatrajući odnos razvijenosti statističkih regija Kontinentalne i Jadranske Hrvatske, iako su vrlo slične prema pokazateljima razvijenosti na NUTS 2 razini, Jadranska Hrvatska ima znatno drugačiji profil konkurentnosti u odnosu na Kontinentalnu Hrvatsku. Jadranska, kao i Kontinentalna Hrvatska se još uvijek suočava s problemima nedovoljne kvalitete prometne, komunalne i poduzetničke infrastrukture, te zanemarivim ulaganjima u istraživanje i razvoj. Jadransku Hrvatsku karakterizira značajna ovisnost o prihodima u sektoru turizma, dominantne djelatnosti koja potiče cjelokupni gospodarski razvoj na razini države.

Uspoređujući udio ulaganja u sektor istraživanja i razvoja Jadranske Hrvatske u odnosu na Kontinentalnu Hrvatsku, te prosjek EU-28 na NUTS 2 razini, Jadranska Hrvatska s 0,36% BPD-a sudjeluje u ulaganju u istraživanje i razvoj (najlošija na Mediteranu), dok je na razini regije Kontinentalna Hrvatska navedeni udio 1,1%, što umanjuje relevantnost usporedbe s obzirom da uključuje Grad Zagreb. No, to treba biti motivom za poboljšanje, budući na razini NUTS 2 EU-27 udio BDP-a u ulaganjima u sektor istraživanja i razvoja u prosjeku iznosi čak 2,04%.

U odnosu na usporedive NUTS 3 regije na području Europske unije, Primorsko-goranska županija je prema iznosu ostvarenog bruto domaćeg proizvoda po stanovniku (metodologija izračuna Eurostata u tekućim cijenama), koji je u 2017. godini iznosio 14.526 EUR, značajno ispod prosjeka Europske unije, koji je iznosio 30.072 EUR po stanovniku, te je pozicionirana na 1.114. mjesto od ukupno 1.348 NUTS 3 regija kao treća Hrvatska županija iza Grada Zagreba (956.) i Istarske županije (1.106.).

Donošenjem HR NUTS 2021, za Primorsko-goransku županiju nema bitnijih promjena u prikazu statističkih standarda, budući Županija i dalje pripada NUTS 2 regiji Jadranska Hrvatska koju čini sedam priobalnih županija. HR NUTS 2021 omogućuje statističku osnovu za učinkovito vođenje regionalne razvojne politike, socioekonomske analize i postizanje ciljeva socijalne i ekonomske kohezije. Prema prijedlogu nove strukture NUTS 2 regija, udio BDP-a po stanovniku prema paritetu kupovne moći u odnosu na EU-27, najbolji je na razini Grada Zagreba i iznosi 104,84%. Slijedi Jadranska Hrvatska s 57,40%, Sjeverna Hrvatska s udjelom od 47,12% te Panonska Hrvatska s 40,69%. Budući da je Grad Zagreb područje koje je najrazličitije u usporedbi s ostalim jedinicama, odvajanje u zasebnu NUTS 2 jedinicu trebalo bi dovesti do maksimiziranja homogenosti regija. Za dijelove Hrvatske koji najviše gospodarski zaostaju, podjela na četiri NUTS 2 regije značiti će dodatne koristi kroz mogućnost korištenja većeg intenziteta državnih potpora.

Hrvatska gospodarska komora godišnje objavljuje vlastiti kompozitni **indeks gospodarske snage**, uz pomoć kojega je moguće procijeniti ocjenu konkurentnosti županija. Indeks gospodarske snage sastoji se od sedam komponenti: BDP po stanovniku, ukupni prihodi poduzetnika po zaposlenom, prosječna neto plaća, neto dobit poduzetnika po zaposlenom, prihod na inozemnom tržištu poduzetnika po zaposlenom, stopa nezaposlenosti i projekcija rasta stanovništva u narednim godinama u odnosu na 2011. godinu.

Prema izračunu indeksa gospodarske snage za 2019. godinu, Primorsko-goranska županija rangirana je kao četvrta županija, nakon Grada Zagreba, Istarske i Varaždinske županije. U usporedbi s 2018. godinom, Županija je pala za jedno mjesto, odnosno njezino mjesto zauzela je Varaždinska županija. Sagledavajući pak vrijednosti komponenti koje sačinjavaju indeks, bitno je naglasiti kako prema ključnom pokazatelju razvoja, BDP po stanovniku, Primorsko-goranska županija ostvaruje natprosječan rezultat (21,5 postotnih bodova iznad nacionalnog prosjeka) u odnosu na Varaždinsku županiju. Varaždinska županija naime, premašuje Primorsko-goransku županiju u samo dva pokazatelja, a to su ostvareni prihod na inozemnom tržištu po zaposlenom i stopa nezaposlenosti.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na GOSPODARSTVO

a. Konkurentnost

- Negativni trendovi sektora koji su potencijal za najučinkovitija ulaganja - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, informacijsko-komunikacijske tehnologije;
- U turizmu se nekoliko godina u nizu, u prosjeku, generira relativno niska razina dobiti po zaposlenome;
- Slabija dinamika robnog izvoza te robni izvoz nedovoljno iskorišten kao izvor gospodarskog rast.;

b. Poduzetništvo

- Izostanak velikih projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije, posebno u sektoru energetike;
- Iako na razini Republike Hrvatske među najrazvijenijim županijama, Primorsko-goranska županija osjetno zaostaje među europskim regijama usmjerenima na Plavi rast i ostvaruje nedovoljno dinamičnu stopu gospodarskog rasta u europskim okvirima;
- Izloženost nepovoljnim ekonomskim kretanjima zbog pandemije virusa COVID-19 te izgledno slabljenje gospodarske aktivnosti u najmanje sljedeće dvije godine (2020. – 2021.).

c. Ljudski resursi

- Mogućnost značajnijeg odljeva aktivne radne snage u inozemstvo u razdoblju nakon oporavka od krize uzrokovane pandemijom COVID-19 virusa, kada se očekuje nastavak rasta gospodarske aktivnosti u Europskoj uniji i povećanje potražnje za radnom snagom;
- Izgledno smanjenje razine plaća u javnom i privatnom sektoru, a time i razine životnog standarda stanovnika županije u 2020./2021. godini.

d. Investicije

- Zbog fiskalnih mjera Vlade Republike Hrvatske kojima se utječe na regionalne i lokalne prihode postoji mogućnost smanjenih sredstava za financiranje razvojnih programa.

e. Sektori

- Nedovoljna pokrivenost tržišta rada STEM profilima zanimanja, osobito inženjerima elektrotehnike i informatičarima.

f. Poslovna infrastruktura

- Slaba popunjenost velikoga broja poduzetničkih zona.

g. Inovacije

- Nedovoljna ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije;
- Slab udio djelatnosti koje su visokointenzivne znanjem i koje sudjeluju u istraživanju i razvoju te podržavaju stvaranje inovacija u drugim djelatnostima, kao informacijsko-komunikacijske tehnologije i djelatnosti stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te s time povezane prepreke u prijelazu u Digitalnu ekonomiju;
- Nedovoljno intenzivna suradnja znanstvenog i gospodarskog sektora u transferu znanja i generiranju inovativnih proizvoda i usluga.

h. Fiskalni i institucionalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave

- Značajne razlike u razvijenosti mikroregija, između gradova i općina te unutar gradova i općina;
- Fiskalna snaga lokalne i regionalne zajednice ne odgovara stvarnim potrebama obzirom na naglašenu centralizaciju, zbog čega iste ne mogu primjereno pokriti svoje razvojne potrebe.

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na GOSPODARSTVO

a. Konkurentnost

- Održati vodeću poziciju u proizvodnosti među županijama i dalje je jačati;
- Potreba generiranja novih radnih mjesta i podizanja razine zaposlenosti te okretanju industrijama temeljenim na naprednim i zelenim tehnologijama kao rezultat trenda izražene servisizacije prerađivačke industrije;
- Podržati daljnju diverzifikaciju gospodarstva radi smanjenja strukturnih rizika i negativnih učinaka kriznih

situacija;

- Ojačati izvoznu aktivnost;
- Održati i jačati ulaganja u intelektualnu imovinu, opremu i postrojenja, općenito u nove tehnologije; digitalizaciju ekonomije i pametnu specijalizaciju;
- Poticati napredak Županije u usporedbi sa sličnim regijama Europske unije kao što su regije Plavog i Zelenog rasta (razvojni pomaci, vizije i dr.);
- Poticati regionalnu otpornost na krize i formulirati strategiju upravljanja gospodarskim krizama.

b. Poduzetništvo

- Jačati upravljačke kapacitete gospodarskih subjekata za ostvarivanje boljeg pristupa izvorima financiranja (kreditima, jamstva, sredstva EU fondova);
- Jačati kapacitete gospodarskih subjekata u digitalizaciji poslovanja radi jačanja konkurentnosti;
- Razvijati krizne mjere koje će odgovarati potrebama poduzetnika u suradnji s poduzetničkim potpornim institucijama, resornim ministarstvima i financijskim sektorom;
- Ojačati položaj obrtnika, podržati proizvodno zanatstvo te proizvodnju hrane.

c. Ljudski resursi

- Planirati obrazovanje ljudskih resursa i doškolovanje/prekvalifikaciju u skladu s potrebama gospodarstva i županijske vizije razvoja (osigurati ključne kadrove koji su nosioci inovativnih aktivnosti te su ključni u generiranju veće vrijednosti u gospodarstvu);
- Sagledati potrebe za kadrovima koje iskazuju strani ulagači;
- Sprječavati socijalnu isključenost nezaposlenih, osobito skupina čija se nezaposlenost povećava i u mikroregijama s većom stopom nezaposlenosti (žene, starije osobe, Gorski Kotar);
- Jačati poduzetničke vještine i rad na inovativnim projektima uz mentorsku podršku među srednjoškolcima i studentima, osobito u tehničkim školama i na tehničkim fakultetima;
- Jačati učeničku i studentsku praksu u gospodarstvu te formulirati programe, osobito za STEM profile zanimanja;
- Postati nacionalni lider u kvaliteti i pohađanju programa cjeloživotnog učenja, usmjerenih na nove tehnologije.

d. Investicije

- Osigurati preduvjete za intenzivnije prisustvo velikih međunarodnih tvrtki na području Županije;
- Promovirati i razvijati portfelj ulagačkih projekata na području Županije (uključujući projekte javno-privatnog partnerstva) radi kvalitetnijeg pozicioniranja među potencijalnim ulagačima.

e. Sektori

- Definirati ključne sektore razvoja te značajnije ulaganje u njihovu transformaciju prema većoj dodanoj vrijednosti uz pomoć analiza ključnih sektora i formuliranja smjernica/mjera;
- Intenzivirati aktivnosti za daljnji razvoj turizma prema većoj dodanoj vrijednosti i cjelogodišnjem poslovanju – planiranje i razvoj strateških projekata, stvaranje preduvjeta za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti (npr. stvaranjem dodatnih sadržaja i dr.), poboljšanje kvalitete turističke ponude (više smještaja visoke kategorizacije, veća kvaliteta izvanpansionske ponude i obiteljskoga smještaja);
- Podržati umrežavanje poduzetnika prerađivačke industrije kroz najpogodnije oblike i modele suradnje (npr. klasteri, poduzetnički i inovacijski ekosustavi i sl.) koji su zasnovani na suvremenoj tehnologiji radi suradnje, međusobnog učenja, inoviranja i/ili zajedničkog nastupa.

f. Izvoz

- Razvijati programe usmjerene na jačanje nastupa industrije na inozemnim tržištima samostalno ili u suradnji s nacionalnim institucijama, uključujući radionice o uvjetima na stranim tržištima, europskim certifikatima kvalitete i sl.;
- Uključiti se u programe Europske unije kojima se omogućuje jačanje međunarodne konkurentnosti gospodarskih subjekata iz Europske unije;
- Poticati razvoj tvrtki, njihovih konkurentnih proizvoda i usluga te njihov plasman na inozemno tržištu.

g. Poslovna infrastruktura

- Razvijati poduzetničke zone većih prostornih kapaciteta;
- Razvijati sektorski usmjerenu poslovno-tehnološku infrastrukturu u skladu sa suvremenim tehnološkim trendovima i gospodarskom strukturom županije; ubrzati razvoj poduzetničkih potpornih institucija;
- Prilagođavati poslovnu infrastrukturu potrebama korisnika;
- Izraditi strategiju promidžbe poduzetničkih i slobodnih zona.

h. Inovacije

- Identificirati prepreke u suradnji javnog sektora, znanosti i gospodarskog sektora na inovacijama te raditi na uklanjanju tih prepreka i na promicanju razvoja projekata transfera znanja i razvoju inovacija (npr. formulirati programe suradnje);

- *Poticati stvaranje inovativnih start-up tvrtki te njihovu suradnju sa znanstvenim sektorom;*
 - *Jačati sektore koji su ključni za brži prijelaz u digitalnu ekonomiju, osobito stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti;*
 - *Približiti informacije o izvorima financiranja inovacija poduzećima i inovatorima na području županije – na županijskoj, nacionalnoj i europskoj razini (europski inovacijski programi poput Obzora 2020);*
 - *Uključiti se u europske mreže inovativnih regija koje surađuju na različitim projektima s mogućnošću kandidiranja za financiranje iz različitih izvora.*
- i. Fiskalni i institucionalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave**
- *Kontinuirano nadograđivati postojeća i stjecati nova znanja potrebna za kvalitetno planiranje i upravljanje u javnoj upravi;*
 - *Jačati suradnju među gradovima i općinama, osobito susjednima, radi pravovremenog usklađivanja aktivnosti integriranog planiranja i provedbe razvojne politike te okrupnjavanja manjih sličnih razvojnih projekata;*
 - *Smanjivati ovisnost o pomoći s nacionalne razine;*
 - *Stvarati kvalitetno poslovno okruženje te unaprijeđivati uvjete poslovanja zainteresiranih gospodarstvenika i poduzetnika kako bi se osnažila baza proračunskih prihoda, a time i stvorile mogućnosti za daljnji razvoj;*
 - *Intenzivirati komunikaciju i suradnju između poduzetničkih potpornih institucija i ostalih institucija usmjerenih na razvoj gospodarstva i poduzetništva;*
 - *Poticati razvoj poduzetništva i poduzetničkog duha.*

6. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Društvene djelatnosti su aktivnosti vezane za odgoj i obrazovanje, kulturu, sport i tehničku kulturu, zdravstvo i socijalnu skrb. Primorsko-goranska županija ulaganje u ljudske resurse smatra najvažnijom komponentom razvoja i konkurentnosti, stoga se na području Županije kontinuirano poduzimaju mjere i ulažu znatna financijska sredstva za unapređenje standarda javnih usluga.

6.1. Odgoj i obrazovanje

Sustav odgoja i obrazovanja na području Primorsko-goranske županije usmjeren je na kontinuirani razvoj konkurentnog, kvalitetnog, dostupnog, uključivog i održivog sustava, koji se temelji na izvrsnosti te gospodarskim i društvenim potrebama, u kojem djeca, učenici i studenti stječu potrebna znanja i vještine. Upravo razvoj dostupnijega, kvalitetnijeg i učinkovitijeg sustava odgoja i obrazovanja koji prati potrebe tržišta u Županiji, omogućit će kvalitetno-obrazovani kadar, koji stvara poticajno okruženje za stručne te održive inovacijske i znanstveno-tehnološke aktivnosti.

6.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Programi predškolskog odgoja i obrazovanja te skrbi o djeci predškolske dobi na području Primorsko-goranske županije provode se u jasličkim i vrtićkim odgojnim skupinama. Razlikuju se redoviti programi, programi predškole i kraći programi. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, na početku pedagoške godine 2019./2020. na području Primorsko-goranske županije evidentirane su 124 ustanove, od čega 119 ustanova provodi programe predškolskog odgoja i obrazovanja. Ustanove je pohađalo 9.131 dijete, a u njima su bile zaposlene 1.583 osobe. Odgojitelji i učitelji čine gotovo 65% ukupnog broja zaposlenih, te je broj djece po zaposlenom iznosio 5,77 i niži je od hrvatskog prosjeka koji iznosi 6,36.

Uspoređujući broj ustanova u razdoblju 2015./2016. i 2019./2020. godine, uočeno je da je došlo do njihovog povećanja za 6%. Broj djece polaznika veći je za gotovo 5%, dok je broj zaposlenih porastao za 20,56%. Promatrajući pokazatelje prema mikroregijama, podaci su dostupni do pedagoške 2018./2019. godine. Ukupni rast broja djece je nešto manji, 3,38%, dok istovremeno Priobalje i Gorski kotar bilježe veći rast i to od 8,49%, odnosno 17,7% za područje Grada Rijeke, dok Otoci bilježe blagi pad.

Najsnažnija organizacijska struktura predškolskog odgoja i obrazovanja je na području Grada Rijeke, gdje je u pedagoškoj 2019./2020. godini upisano više od 35% djece čitave Primorsko-goranske županije. Od 2014. do 2019. godine kapitalna ulaganja Grada Rijeke u vrtiće iznosila su više od 80 milijuna HRK.

6.1.2. Osnovnoškolsko obrazovanje

Djelatnost osnovnog školstva na području Primorsko-goranske županije odvija se u 60 osnovnih škola, čiji su osnivači u najvećem broju Primorsko-goranska županija (32 škole) i Grad Rijeka (25 škola). Osim navedenih, na području Županije djeluju još i 2 osnovne glazbene škole.

Kapitalna ulaganja Županije u osnovno školsku infrastrukturu od 2017. do 2019. godine iznose gotovo 150 milijuna HRK, dok je u istom razdoblju Grad Rijeka realizirao više od 41 milijuna HRK investicija. Sredstva su korištena za rekonstrukcije, dogradnje i energetske obnove školskih objekata.

Unatoč negativnim demografskim pokazateljima i činjenici da je došlo do smanjenja ukupnog broja škola na području Županije, podaci Državnoga zavoda za statistiku ukazuju na to da je broj upisanih učenika u pedagoškoj godini 2019./2020. u odnosu na 2015./2016. veći za 398 učenika,

odnosno radi se o porastu za 2,11%. Konstantan rast broja učitelja i povećanje za 13,38% u promatranom periodu rezultirao je povoljnom promjenom omjera broja djece po učitelju, s 9,45 na 8,53, a što može ukazivati na povećanje kvalitete standarda u nastavi. Omjer broja učenika po učitelju niži je od hrvatskog prosjeka koji iznosi 9,14 i jedan je od najnižih omjera u zemljama Europske unije.

U Županiji djeluje šest osnovnih škola za djecu s teškoćama u razvoju, na području Cresa, Kraljevice, Malog Lošinja te Rijeke (3 škole), u sveukupno 16 razrednih odjela. Na području Grada Rijeke odgoj i obrazovanje **učenika s teškoćama u razvoju** provodi se u Centru za odgoj i obrazovanje Rijeka, Centru za autizam, edukacijsko-rehabilitacijskoj potpori-Odjelima za defektološku pomoć koji djeluju pri gradskim osnovnim školama te u Centru za rehabilitaciju „Slava Raškaj“. Učenicima s teškoćama integriranim u redovna razredna odjeljenja u osnovnim školama na raspolaganju su pomoćnici u nastavi, čiji se rad sufinancira sredstvima Europske unije, iz Europskog socijalnog fonda, putem projekta „Uz pomoćnike u nastavi do inkluzivnog obrazovanja u Primorsko-goranskoj županiji“, vrijednosti 14,7 milijuna HRK, od čega je 10 milijuna HRK bespovratnih sredstava.

U sklopu Osnovne škole Pećine u Rijeci djeluje prva hrvatska knjižnica specijalizirana za slijepu i slabovidnu djecu.

Pregled broja djece po mikroregijama, pokazuje da je postotak rasta u usporedbi 2015./2016. i 2019./2020. godine u Priobalju (bez Grada Rijeke) bio nizak, svega 1,1%. Na Otocima je zabilježen porast od 5,22%, dok je u Gradu Rijeci zabilježen porast od 1,27%. U Gorskom kotaru zabilježen je pad broja učenika za 6,15%.

6.1.3. Srednjoškolsko obrazovanje

Na području Primorsko-goranske županije djeluju 33 srednje škole. Srednjoškolsko obrazovanje dostupno je kroz 14 gimnazijskih programa, 24 strukovna ili obrtničko-industrijska programa, 2 umjetničke i 5 škola s programima za učenike s teškoćama.

Prema podacima Upravnog odjela za odgoj i obrazovanje Primorsko-goranske županije, Županija je osnivač 30 srednjih škola, koje se putem Županije financiraju iz decentraliziranih sredstava. Kroz decentralizirane funkcije Primorsko-goranska županija financira 31 školu (uz navedene i Salezijansku klasičnu gimnaziju u Rijeci čiji je osnivač Hrvatska salezijanska provincija).

Primorsko-goranska županija je, u suradnji s jedinicama lokalne samouprave, iz vlastitih i sredstava iz EU fondova, korištenjem programa kojima se osigurava sufinanciranje iznad minimalnog financijskog standarda u obrazovanju, u periodu od 2017. do 2020. godine, u kapitalne projekte srednjih škola uložila gotovo 130 milijuna HRK.

U Gradu Rijeci nalazi se 18 srednjih škola, u vinodolskom području 1, u riječkom prstenu 1, na Liburniji 4, na otocima 3, te na području Gorskoga kotara 3 škole.

U srednje škole na području Primorsko-goranske županije u školskoj godini 2018./2019. bilo je upisano 9.217 učenika, što je za 98 manje u odnosu na prethodnu upisnu godinu, a kontinuirani trend smanjenja broja učenika vidljiv je još od 2015. godine. U istom razdoblju broj nastavnika porastao je za 88, odnosno 7,6%.

Od ukupnog broja upisanih učenika, strukovne programe pohađalo je 66% učenika. Stoga je od izuzetne važnosti daljnji razvoj i modernizacija strukovnog obrazovanja.

Tijekom 2018. godine osnovano je sveukupno 25 regionalnih centara kompetentnosti u strukovnom obrazovanju na području Hrvatske, koji su korisnici sredstava iz europskih fondova. U 8 projekata podrške radu regionalnih centara kompetentnosti, na području Primorsko-goranske županije uključeno je ukupno 7 srednjih škola i to, kao nositelj projekta „Regionalni centar kompetentnosti Ugostiteljska škola Opatija“ s partnerskim školama iz Crikvenice, Krka i Malog Lošinja. U ulozi projektnih partnera regionalnog centra kompetentnosti u podsektoru elektrotehnika i računarstvo iz Karlovca sudjeluje Elektroindustrijska i obrtnička škola Rijeka. Nadalje, regionalnom

centru kompetentnosti u strukovnom obrazovanju u podsektoru medicine iz Zadra projektni partner je Medicinska škola Rijeka. Realizacija projekata osigurat će se ukupnom investicijom od preko 90 milijuna HRK i to u infrastrukturnu obnovu, modernizaciju opreme, edukativne programe te razvoj novih školskih programa i kurikuluma. Radi se o najvećim projektima navedenih srednjih škola do današnjeg doba.

Učenici s teškoćama u razvoju osposobljavaju se po prilagođenim programima u dvije škole: Centar za odgoj i obrazovanje i Ekonomska škola Mije Mirkovića Rijeka. Za djecu s teškoćama u razvoju organizira se poseban prijevoz, a na raspolaganju su im pomoćnici u nastavi, čiji se rad sufinancira sredstvima Europske unije, iz Europskog socijalnog fonda.

Na području Županije djeluje 7 **učeničkih domova**, od kojih 4 samostalna, 2 u okviru srednjih škola, te jedan ženski učenički dom vjerske zajednice. U učeničkim domovima na području Županije u školskoj 2019./2020. godini, bilo je smješteno ukupno 958 korisnika ili 12,78% hrvatskih korisnika učeničkih domova. Primorsko-goranska županija je nakon Grada Zagreba druga po broju učenika smještenim u učeničkim domovima, a korisnici domova osim s područja Županije dolaze i iz drugih hrvatskih županija. Broj korisnika po zaposlenome niži je od hrvatskog prosjeka i iznosi 5,15, što može ukazivati na nešto viši standard ove usluge.

6.1.4. Visoko školstvo i znanost

Na području Primorsko-goranske županije djeluje jedno od četiri najveća sveučilišta u Hrvatskoj, Sveučilište u Rijeci, koje predstavlja iznimno važnu instituciju za društveni i gospodarski razvoj Županije.

U svom sastavu Sveučilište u Rijeci ima 12 fakulteta, 4 sveučilišna odjela i 2 sveučilišna studija, sveučilišnu knjižnicu, studentski centar, zakladu, znanstveno-tehnologijski park, znanstveno-razvojne centre, službe sveučilišta i udruge (46 studentskih udruga i 16 studentskih zborova). Fakulteti su slijedom: Akademija primijenjenih umjetnosti, Ekonomski fakultet, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Fakultet zdravstvenih studija, Filozofski fakultet, Građevinski fakultet, Medicinski fakultet, Pomorski fakultet, Pravni fakultet, Tehnički fakultet i Učiteljski fakultet.

U akademskoj godini 2019./2020. na Sveučilištu u Rijeci studirala su 16.684 studenta, 59 na 1.000 stanovnika Primorsko-goranske županije. Broj studenata u posljednjih pet godina, kreće se između 16.600 i 17.500, odnosno između 59 i 61 studenta na 1.000 stanovnika Županije. Sveučilište u Rijeci broji oko 2.000 zaposlenika, od čega oko 1.100 nastavnog osoblja.

Od 2019. godine Sveučilište u Rijeci dio je asocijacije YUFE-e (The Young Universities for the Future of Europe), koja okuplja 10 mladih Sveučilišta i 4 partnera iz nevladinog i privatnog sektora. Zajednički ciljevi su im dinamičnost djelovanja, orijentacija na studente i razvoj istraživačkog rada, te namjera osnivanja prvog Europskog sveučilišta. Projekt se provodi u skladu s europskom inicijativom i uz potporu programa Erasmus+ te predstavlja pripremu za projekt europskog sveučilišta u novom financijskom razdoblju 2021.-2027.

Nadalje, zahvaljujući svojoj internacionalnoj i Europskoj pristunosti i aktivnostima, akademske godine 2019./2020., Sveučilište je pozvano da se pridruži mreži *Young European Research Universities Network (YERUN)*. Sveučilište u Rijeci tako je prvo sveučilište koje će se pridružiti YERUN-u od njegova osnutka. Povrh toga, Sveučilište u Rijeci, kao europsko sveučilište budućnosti, bit će prvo sveučilište iz ovog dijela Europe koje će se pridružiti toj prestižnoj organizaciji. YERUN okuplja 17 mladih sveučilišta usmjerenih na istraživanje od kojih se većina nalazi među 50 najbolje rangiranih sveučilišta u Europi, a čiji su temeljni ciljevi jačanje i razvijanje suradnje u području istraživanja, akademskog obrazovanja i suradnje s društvom. Strateške aktivnosti YERUN-a usmjerene su na suradnju u području obrazovanja i istraživanja, oblikovanje budućih obrazovnih europskih politika, zapošljivost diplomiranih studenata i otvorenu znanost. YERUN je osnovan 2015. godine, a danas broji više od 228.000 studenata

prediplomskih studija, više od 75.000 studenata diplomskih studija i više od 26.000 studenata doktorskih studija. Unutar mreže izvodi se više od 3.200 studijskih programa, među kojima je 448 doktorskih programa, a izrađeno je više od 5.200 doktorskih disertacija. YERUN unosi nove perspektive i snage u europske rasprave i osigurava da se njegove potrebe razmotre u okviru europskih planova u korist pojedinaca i društva u cjelini.

Sveučilište u Rijeci uvršteno je na jednu od najcjenjenijih rang ljestvica svjetskih sveučilišta, QS World University Rankings, ušavši tako među 4,5 – 5,5% najboljih svjetskih sveučilišta, odnosno među najboljih 1.000, u odnosu na sveukupno 18.000 sveučilišta u svijetu. Od travnja 2020. godine, Sveučilište u Rijeci nalazi se na 705. mjestu na svjetskoj rang-listi sveučilišta Round University Ranking –RUR Clarivate Analyticsa. Dodatno, na RUR listama po područjima Sveučilište je u prirodnim znanostima 592., u tehničkim znanostima 626., u medicinskim znanostima 411., te u biotehnologiji 450. na RUR listi.

Zbog interesa mladih ljudi iz inozemstva za studiranjem na Sveučilištu u Rijeci, proteklih godina pokrenuto je čak 12 studija na engleskom jeziku: preddiplomski, diplomski i doktorski studiji Ekonomskog fakulteta, preddiplomski studij Građevinskog fakulteta, integrirani preddiplomski i diplomski studij Medicinskog fakulteta, doktorski studiji Tehničkog fakulteta, doktorski studij Odjela za fiziku te diplomski studij Odjela za matematiku i Odjela za biotehnologiju. U posljednjih nekoliko godina pokrenut je Sveučilišni studij Logopedije, odvojen Fakultet dentalne medicine, radi se intenzivno na pokretanju studija Farmacije, kao i na zapošljavanju i zadržavanju akademskog osoblja iz deficitarnih grana informatike i računarstva. Na ovaj način Sveučilište doprinosi kvaliteti te internacionalizaciji, sustavno se otvarajući prema drugim zemljama unutar i izvan Europske unije.

U sklopu Sveučilišta u Rijeci djeluje **Ured za studente s invaliditetom**, a u Rijeci djeluje i Udruga za studente i mlade s invaliditetom Primorsko-goranske županije „Znam“.

Najznačajniji i vrijednosno najveći projekt Sveučilišta u Rijeci sufinanciran sredstvima iz **fondova Europske unije** u posljednjih nekoliko godina je projekt „Studentski smještaj na Kampusu Sveučilišta u Rijeci“, kojim je financirana izgradnja i opremanje triju paviljona studentskog smještaja, vrijednosti veće od 178 milijuna HRK.

Za izgradnju i opremanje budućeg Centra za translacijska medicinska istraživanja iz EU fondova financirana je izrada projektne dokumentacije u sveukupnom iznosu od oko 14 milijuna HRK.

Na području Primorsko-goranske županije djeluju i **visokoškolske i znanstvene institucije izvan Sveučilišta u Rijeci** i to: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu-Područni studij Teologija u Rijeci (smjer je ukinut početkom 2020. godine); Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci; Veleučilište u Rijeci te Visoka poslovna škola PAR kao jedina privatna visoka poslovna škola u Rijeci.

Veleučilište u Rijeci djeluje kao visoko učilište koje ustrojava i izvodi preddiplomske stručne studije i specijalističke diplomske stručne studije u ukupno 14 programa na 4 odjela i 2 samostalna studija: Poslovni odjel, Prometni odjel, Odjel sigurnosti na radu, Poljoprivredni odjel, a izvan Odjela Preddiplomski stručni studiji Telematika i Održivi agroturizam. U akademskoj godini 2019./2020. na Veleučilište je bilo upisano 1.746 studenata. Na Veleučilištu je zaposleno ukupno 84 djelatnika, od čega 56 nastavnika i 28 zaposlenika u stručnim službama.

Visoka poslovna škola PAR je privatna visoka poslovna škola u Rijeci, osnovana 2007. godine. Provodi jedan studijski program Poslovno upravljanje. Na školi djeluju 3 smjera: Upravljanje malim i srednjim poduzećima, Upravljanje financijama i Upravljanje u sportu. U akademskoj godini 2019./2020. bilo je upisano 120 studenata, a škola zapošljava 30 djelatnika.

6.1.5. Obrazovanje odraslih

Obrazovanje odraslih koje je iznimno bitna komponenta cjeloživotnog učenja, u Republici Hrvatskoj je vrlo slabo zastupljeno, te se Hrvatska nalazi na pretposljednem mjestu u Europskoj uniji (podaci za NUTS 3 razinu ne analiziraju se). U 2019. godini samo 3,5% stanovnika Hrvatske u starosnoj skupini od 25-64 godine pohađalo je formalne i neformalne oblike cjeloživotnog učenja, dok je taj udio na razini Europske unije u prosjeku iznosio 10,8%.

Pri Sveučilištu u Rijeci djeluje Služba za cjeloživotno obrazovanje koja razvija brojne diverzificirane, s potrebama tržišta usklađene programe. Obrazovanjem odraslih sustavno se bavi Veleučilište u Rijeci te Poslovna škola PAR. U srednjim školama koje su uključene u regionalne centre kompetentnosti u strukovnom obrazovanju provodit će se moderni programi za odrasle, a ponudom verificiranih obrazovnih programa za odrasle ističe se Narodno učilište, ustanova za obrazovanje i kulturu. Ustanova učilište djeluje 75 godina na području formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih te provodi osnovno obrazovanje odraslih, programe srednjeg strukovnog obrazovanja i prekvalifikacije za razna zanimanja te programe osposobljavanja i usavršavanja. U školskog godini 2019./2020. bilo je upisano 813 polaznika.

Bitno je naglasiti da pojedine srednje strukovne škole već provode programe obrazovanja odraslih, kao primjerice Pomorska škola Bakar, u okviru koje djeluje Odjel za obrazovanje odraslih i izobrazbu pomoraca.

Primorsko-goranska županija ima dobro razvijen **sustav formalnog i neformalnog obrazovanja**, a postoji i čitav niz institucija koje provode edukativne programe u **informalnom obrazovanju**.

U segmentu formalnog obrazovanja, Primorsko-goranska županija je županija koja ima znatno viši udio srednjoškolski obrazovanih i visokoobrazovanih osoba u odnosu na prosjek Republike Hrvatske.

6.2. Kultura, sport i tehnička kultura

Nastojanja Županije i njezinih jedinica lokalne samouprave usmjerena su prema održavanju standarda kulturnih, sportskih i rekreativnih aktivnosti te poticanju izvrsnosti u tim djelatnostima, zadovoljavanjem kulturnih, sportskih i rekreativnih potreba stanovnika na čitavom području Županije, pritom uvažavajući specifične potrebe lokalne zajednice, a posebno u području Gorskoga kotara i Otoka.

6.2.1. Kultura

Županija i lokalne samouprave ulažu značajna sredstva nastojeći ostvariti ravnomjerni regionalni razvoj u segmentu kulture. Pokazatelji ukazuju na to da se većina kulturnih aktivnosti ipak zbiva na gusto naseljenim područjima, prvenstveno u Gradu Rijeci i njezinoj okolini, ili sezonalno, u područjima visoke koncentracije turista. Prema podacima jedinica lokalne samouprave iz 2019. godine, na području Županije aktivno je djelovalo ukupno 39 javno financiranih **ustanova u kulturi**, kao što su muzeji, galerije, kazališta, knjižnice, kulturni centri, te 794 udruga u kulturi. Promatrano po subregijama, u Rijeci je 10, Gorskom kotaru 3, Priobalju 15, a na Otocima 11 ustanova u kulturi. U odnosu na 2014. godinu Grad Rijeka i Otoci bilježe rast, a Gorski kotar i Priobalje (bez Grada Rijeke) blagi pad broja ustanova u kulturi koje djeluju na njihovom području.

U promatranoj godini djelovalo je i pet **kinematografa** u 12 objekata, od kojih je većina u funkciji samo povremeno. Broj kino-sjedala iznosio je 3.830.

Temeljem podataka Upravnog odjela za kulturu, sport i tehničku kulturu Primorsko-goranske županije, na području Županije su u 2019. godini djelovale 22 **narodne knjižnice** s ukupno 44.905 članova, što čini 15,66% ukupnog stanovništva Županije. Bibliobusna služba pokriva područja jedinica

lokalne samouprave koje ne posjeduju knjižnice. Iako pokrivenost knjižničnim uslugama u odnosu na broj stanovnika iznosi visokih 96%, najveću prepreku u daljnjem razvoju i unaprjeđenju usluga, i dalje, predstavlja neadekvatno prostorno rješenje Središnjeg odjela koji djeluje na četiri različite lokacije. To je otežavajuća okolnost kako za organizaciju rada, tako i za korištenje usluga Knjižnice. Stoga, i dalje ostaje kao prioritet izgradnja nove zgrade Gradske knjižnice Rijeka u T-objektu i Dječjoj kući kompleksa ex-Benčić.

Na području Županije u 2019. godini djelovalo je 16 **muzeja**, 18 zbirki te 59 izložbenih prostora.

Prema podacima Ministarstva uprave, na dan 1. kolovoza 2020. godine bile su registrirane 804 **udruge u području kulture i umjetnosti**, što čini udio od 19% od ukupnog broja registriranih aktivnih udruga u Primorsko-goranskoj županiji.

Primorsko-goranska županija nositelj je projekta sufinanciranog fondovima Europske unije u području očuvanja materijalne i nematerijalne baštine, pod nazivom „Kulturno turistička ruta Putovima Frankopana“. Vrijednost projekta premašuje 64 milijuna HRK, a uključuje aktivnosti obnove i stavljanja u funkciju 17 frankopanskih kaštela na području Županije.

Rijeci je 24. ožujka 2016. dodijeljena prestižna titula Europske prijestolnice kulture (EPK) 2020., i to za program „Luka različitosti“, čiji je cilj stvoriti grad kulture i kreativnosti za Europu i budućnost.

Sastavni dio projekta EPK 2020 realizacija je i projekata obnove kulturne baštine, primjerice „Turistička valorizacija reprezentativnih spomenika riječke industrijske baštine“, „Revitalizacija kompleksa Benčić – Cigleni i T-objekt“, „Obnova broda Galeb i obnova Palače šećera“. Sufinanciranje projekata vrijednosti je oko 140 milijuna HRK. Zbog pandemije virusa COVID-19 dio projekata i aktivnosti EPK je odgođen.

6.2.2. Sport

Kao vrlo raširena društvena aktivnost sport i rekreacija sastavni su dio kulture pojedinca i suvremenog društva. Na području Primorsko-goranske županije, a posebno na području Grada Rijeke i okolice u posljednjih petnaestak godina uložena su značajna financijska sredstva u izgradnju, rekonstrukciju ili dogradnju sportsko-rekreativnih objekata te razvoj sporta i rekreacije.

Na području Primorsko-goranske županije, prema podacima iz Registra udruga RH koji vodi Ministarstvo uprave, registrirane su ukupno 892 **aktivne udruge u sportu**, što čini 21% ukupnog broja udruga u Županiji i: 14 strukovnih sportskih udruga (suci, treneri, zdravstveni djelatnici u sportu), 27 županijskih sportskih saveza, jedan nacionalni sportski savez, jedan sveučilišni sportski savez, jedna županijska, 7 gradskih i 4 općinske sportske zajednice, 59 školskih sportskih društava osnovnih škola, 32 školska sportska društava srednjih škola i 12 sveučilišnih sportskih klubova.

Procjenjuje se da je na području Županije 25.000 **sportaša** uključeno u aktivne trenažne procese. Krovna sportska organizacija u Županiji je Zajednica sportova Primorsko-goranske županije, koja udružuje županijske sportske saveze, zajednice sportskih udruga gradova i općina s područja Primorsko-goranske županije, te druge pravne osobe čija je djelatnost od značenja i interesa za sport u Županiji. Preko 1.700 studenata Sveučilišta u Rijeci uključeno je u natjecanja Uni sport lige sportskih klubova Sveučilišta.

Djelovanje klubova Županije obuhvaća 67 sportova, od čega 32 olimpijska.

Na području Županije djeluju 24 **sportska kluba sportaša s invaliditetom**, kojih je u 2019. godini bilo 562. Ukupno je na službenim natjecanjima Hrvatskoga paraolimpijskog odbora i Hrvatskoga športskog saveza gluhih u 2019. godini nastupilo 246 sportaša iz Primorsko-goranske županije.

Među aktivnostima kojima Primorsko-goranska županija stvara preduvjete za razvoj i intenziviranje rekreacijskih aktivnosti ističe se projekt „Regionalni sportsko-rekreacijski i turistički centar Platak“, koji nudi čitav niz sadržaja tijekom cijele godine, kao pješčenje, planinarenje, nordijsko hodanje, trčanje, mali nogomet, odbojku, stolni tenis, biciklizam, boćanje, aerobik, jogu, skijanje. Primorsko-goranska županija već dugi niz godina ulaže znatna financijska sredstva u razvoj Platka. Jedan od najznačajnijih kapitalnih projekata predstavlja izgradnja sustava za zasnježenje, sveukupne vrijednosti 22,5 milijuna HRK, a u planu je i postavljanje nove žičare na skijalištu. Veliko značenje ima i projekt izgradnje Centra za bazične pripreme sportaša kao idealno rješenje koje bi omogućilo policentričan razvoj u kojem bi svako mjesto Gorskog kotara pružalo specifične sadržaje za sportaše.

Sportskim objektima na Platu, kao i onima u Delnicama upravlja trgovačko društvo Goranski sportski centar, čiji su osnivači Primorsko-goranska županija, Grad Delnice i Općina Čavle. Goranski sportski centar aktivno sudjeluje na kreiranju, vođenju i realizaciji razvojnih projekata, u skladu sa zahtjevima lokalne i regionalne zajednice, odnosno svojih osnivača.

6.2.3. Tehnička kultura

Aktivnosti tehničke kulture na području Primorsko-goranske županije uključuju odgoj, obrazovanje i osposobljavanje za stjecanje tehničkih, tehnoloških i informatičkih znanja i vještina, inventivni rad i širenje znanstvenih i tehničkih dostignuća.

U Županiji djeluje Županijska zajednica tehničke kulture, čije su članice centri, savezi i gradske zajednice u tehničkoj kulturi te druge pravne osobe koje provode programe tehničke kulture. Županija također potiče rad klubova mladih na području osnovnih i srednjih škola, a svake se godine održavaju natjecanja u tehničkoj kulturi.

6.3. Zdravstvo

Djelatnost zdravstva u proračunu Primorsko-goranske županije zauzima izuzetno značajan udio koji je 2019. godine (po izvršenju) iznosio čak 53%.

Zdravstvena zaštita na području Primorsko-goranske županije organizirana je temeljem Mreže javne zdravstvene službe, koja je za područje Županije u visokoj mjeri popunjena. Mreža javne zdravstvene službe uključuje ordinacije primarne zdravstvene zaštite: obiteljska medicina, dentalna medicina, pedijatrija, ginekologija, biokemijski laboratoriji, medicina rada i njega u kući. Podaci za 2018. godinu ukazuju na visok stupanj usklađenosti s mrežom. Postoje i određena odstupanja, 12,5% u timovima Medicine rada (nedostaju 2 tima) do odstupanja u broju timova obiteljske medicine (5 timova ili 2,86%), zbog nedostatka liječnika.

Na području Primorsko-goranske županije na dan 3. rujna 2020. godine u sustavu osnovnoga zdravstvenog osiguranja zabilježeno je 289.186 osiguranih osoba.

Statistički pokazatelji za 2019. godinu navode da 1.000 stanovnika u Županiji dijeli 8,89 bolničkih postelja što je znatno više od državnog prosjeka (5,4). Pri tom Županija raspolaže sa 11,3% bolničkih postelja od ukupno 23,221 koliko ih je u Hrvatskoj. Grad Zagreb ima 6,333 postelje ili 27,3% ukupnih postelja u Republici Hrvatskoj. Na jednog liječnika dolazi 4,71 postelja, dok je prosjek Republike Hrvatske 3,26. Godišnja zauzetost postelja iznosi 207 dana, dok je hrvatski prosjek korištenja 252 dana, a u Gradu Zagrebu viši i iznosi 283 dana. Prosječna dužina liječenja pacijenata također je viša od državnog prosjeka i iznosi 9,63 dana (u Republici Hrvatskoj 8,17). Županijski pokazatelj broja pacijenata po postelji znatno je povoljniji od prosječnih hrvatskih 30,82, te iznosi 21,47. Udio otpuštenih pacijenata u odnosu na Republiku Hrvatsku iznosi 7,9%. Interval obrtaja je u Županiji znatno veći od prosjeka Republike Hrvatske (3,68) i Grada Zagreba (2,04) te iznosi prosječno 7,37 dana nekorištenja postelja između dva pacijenta.

Tablica 3. Rad stacionarnih ustanova u Primorsko-goranskoj županiji i Hrvatskoj u 2019. godini

	Republika Hrvatska	Primorsko-goranska županija
Broj postelja	23,221	2.634
Broj postelja na 1000 stanovnika	5.42	8.89
Broj doktora	7.117	559
Broj postelja po jednom doktoru	3.26	4.71
Broj ispisanih/otpuštenih bolesnika	715.639	56.560
Broj dana bolničkog liječenja	5.843.470	544.601
Prosječna dužina liječenja	8.17	9.63
Godišnja zauzetost postelja	252	207
% iskorištenosti postelja	68.94	56.65
Broj pacijenata po krevetu	30.82	21.47
Interval obrtaja ¹³	3.68	7.37

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2019.

Primorsko-goranska županija osnivač je sljedećih zdravstvenih ustanova na primarnoj i sekundarnoj razini zdravstvene zaštite: Dom zdravlja Primorsko-goranske županije, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije, Lječilište Veli Lošinj, Tahlassotherapia Opatija, Thalassotherapia Crikvenica, Psihijatrijska bolnica Rab i Ljekarna Jadran, koje su u 2019. godini zapošljavale 2.099 osoba.

Uz kvalitetno vođenje standardom reguliranih aktivnosti osiguranja primarne i sekundarne zdravstvene zaštite, Županija kontinuirano (su)financira programe i projekte kojima se osigurava nadstandard usluge u zdravstvu i to ulaganjem u infrastrukturu, opremu i dodatni stručni kadar i programe za ciljane kategorije korisnika (trudnice, djecu, branitelje, sportaše, turiste,...) i ostale potrebe (prevenciju, edukaciju i sl.). Dijelom su potrebe nadstandarda osigurane i kroz provedbu projekata sufinanciranih europskim sredstvima. U 2019. godini u provedbi je bilo 12 projekata ukupne vrijednosti Županijskog udjela većeg od 37 milijuna HRK.

Klinički bolnički centar Rijeka (KBC) jedan je od pet kliničkih bolničkih centara u Hrvatskoj te ujedno i centralna bolnička ustanova u ovom dijelu Hrvatske. Sa gotovo 2.600 zaposlenih, ova institucija se svrstava uz bok najvećih poslodavaca u Županiji. U KBC-u se godišnje hospitalizira više od 45 tisuća bolesnika i ostvari oko 300 tisuća bolesničkih dana. Budući je KBC razmješten na više lokacija, a građevinsko-tehničko stanje pojedinih objekata je ispod normativa bolnice najvišeg ranga, 2016. godine pokrenut je, za Županiju vrlo važan projekt izgradnje Nove bolnice. Nova bolnica gradit će se u fazama, a u 2022. godini očekuje se dovršetak izgradnje druge faze projekta – izgradnje Dječje bolnice te Klinike za ginekologiju i porodništvo. Ukupni iznos ulaganja je veći od milijarde i tristo milijuna HRK, koja sredstva su osigurana putem Vlade RH i HBOR-a, te iz europskih fondova.

Za razvoj Kliničkog bolničkog centra Rijeka iznimno je važna i suradnja sa Sveučilištem u Rijeci i Medicinskim fakultetom u Rijeci, u svrhu transformacije KBC-a u Sveučilišnu bolnicu. U cilju razvoja priobalnog područja Županije u centar zdravstvenog turizma, osnovan je Klaster zdravstvenog turizma. Klaster danas broji 30 članica koje zapošljavaju više od 6.000 djelatnika, od čega više od

¹³ Interval obrtaja je prosječan broj dana nekorištenja kreveta između dva pacijenta

3.000 zdravstvenog kadra. Prema analizama Klastera, procjenjuje se da je u 2019. godini zdravstvene usluge koristilo preko 90.000 turista. Većinu predstavljaju strani turisti koji dolaze najviše zbog usluga u dentalnoj medicini, ali i medicinske rehabilitacije, te raznih oblika preventivno i dijagnostičko-terapijsko-operacijskih postupaka.

Zdravstveni sustav Primorsko-goranske svojim građanima pruža odgovarajuću uslugu, a često i nadstandard u odnosu na zdravstvene usluge na nivou Republike Hrvatske.

6.4. Socijalna skrb

Primorsko-goranska županija ulaže kontinuirane napore u sprečavanje, ublažavanje i otklanjanje socijalne ugroženosti njezinih stanovnika i to kroz razvoj institucionalnih i izvaninstitucionalnih socijalnih usluga.

U okviru institucionalne socijalne skrbi, na području Županije djeluje 25 domova za starije osobe, u javnom ili privatnom vlasništvu. Institucionalni smještaj bez osnivanja doma u Županiji organiziran je u 3 jedinice, dok se organizirano stanovanje za starije osobe odvija u 3 ustanove. Smještajni kapaciteti ovih institucija povećani su od 2016. do 2019. godine za 151 mjesto, a ulaganjima Primorsko-goranske županije značajno je povećan i standard u domovima čijih je osnivač.

Tablica 4. Kapaciteti smještaja za starije osobe u Primorsko-goranskoj županiji od 2016. – 2019. godine

Vrsta smještaja	2016.	2017.	2018.	2019.
Domovi -osnivač PGŽ	774	750	750	750
Domovi – drugi osnivač	481	481	487	515
Bez osnivanja doma	26	26	46	46
Obiteljski domovi	334	380	425	438
Organizirano stanovanje	22	22	39	39
UKUPNO:	1637	1659	1747	1788

Izvor: Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade Primorsko-goranske županije

Osim domova za starije osobe, tu su još i 3 centra za rehabilitaciju koji pružaju korisnicima usluge rehabilitacije za specifične zdravstvene probleme, 3 doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 2 doma za odgoj djece i mladeži s različitim stupnjem poremećaja u ponašanju, dvije organizacije skrbi za žrtve obiteljskog nasilja, Dom za odrasle osobe za psihički bolesne odrasle osobe, te pet centara za socijalnu skrb.

Važan doprinos kvaliteti usluge socijalne skrbi daju i različite udruge i vjerske zajednice, kao 2 prihvatilišta za beskućnike te Dnevni boravak za beskućnike.

U Županiji je izražen deficit smještajnih kapaciteta namijenjenih starijim osobama. Obzirom na demografske pokazatelje porasta starog stanovništva, ovaj problem će u budućnosti biti još i izraženiji. Stoga su u tijeku investicijski zahvati povećanja smještajnih kapaciteta u Domu za starije osobe Volosko, Domu za starije osobe Kantrida, Domu za starije osobe Mali Kartec te Domu za starije osobe Marko A. Stuparić.

Kapaciteti za pružanje usluga u izvaninstitucionalnoj skrbi značajno rastu. Od 2016. do 2019. godine broj licenciranih pružatelja povećan za 36%, te je ovim uslugama pokriven velik dio područja Županije. Najveći iskorak u organizaciji izvaninstitucionalne skrbi učinjen je u segmentu skrbi za starije osobe. Primorsko-goranska županija među vodećim je županijama u Republici Hrvatskoj po udjelu starijih osoba u populaciji (stanovnika s 65 i više godina 23,28% u odnosu na prosjek Republike Hrvatske koji iznosi 20,37%). Stoga su njena nastojanja usmjerena na osiguranje preduvjeta za zdravo starenje, kroz podizanje kvalitete života, povećanje dostupnosti zdravstvenih i socijalnih usluga, te osnaživanje osobnog i društvenog funkcioniranja osoba starije životne dobi.

Vrlo važno je istaknuti i četiri projekta ulaganja u infrastrukturu namijenjenu deinstitutionalizaciji i unapređenju socijalnih usluga, čiji ukupni prihvatljivi izdaci iznose 22,3 milijuna HRK, uz stopu sufinanciranja bespovratnim europskim sredstvima od 100%.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI

a. Odgoj i obrazovanje

- Nedostatan broj i kapacitet predškolskih ustanova;
- Smanjenje broja učenika u srednjim školama;
- Nedovoljna usmjerenost na dio obrazovnih programa koji doprinose razvoju Županije;
- Neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta.

b. Tehnička kultura

- Nepovezanost programa tehničke kulture s obrazovnim i gospodarskim sektorom.

c. Kultura

- Neravnomjerna učestalost kulturnih događanja tijekom godine i neravnomjerna pokrivenost teritorija Županije kulturnim događajima.
- Izostanak kulturne suradnje na relaciji Rijeka (središte) – mikroregije (periferija).
- Nizak Standard u mreži narodnih knjižnica;
- Nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom koji bi omogućio sustavno održavanje i korištenje;
- Nedostatak ustanova za kulturu (posebno izraženo u Gorskom kotaru i na Otocima).

d. Sport

- Nedostatna infrastruktura za sport i rekreaciju za sve ciljne skupine građana;
- Nedostatak stručnog kadra u sportu;
- Nedovoljno razvijena svijest o bavljenju sportom.

e. Zdravstvo

- Nedostatak i odlazak u inozemstvo liječnika pojedinih specijalizacija;
- Duže trajanje liječenja od prosjeka RH;
- Značajna sredstva za održavanje velikog broja objekata namijenjenih zdravstvenoj skrbi u Županiji;
- Nedovoljna dostupnost specijalističko-konzilijarne zaštite u rjeđe naseljenim područjima (Gorski kotar i Otoci);
- Nedostatno i neodrživo financiranje zdravstvenog sustava;
- Centralizacija zdravstvenog sustava;
- Nedostatak specijaliziranih sportskih ambulanti.

f. Socijalna skrb

- Nedovoljni kapaciteti za smještaj starih i nemoćnih osoba;
- Nedovoljni institucionalni i izvaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI

a. Odgoj i obrazovanje

- Povećati kapaciteta predškolskih ustanova;
- Uspostaviti mreže osnovnih i srednjih škola Županije;
- Uskladiti strukovno i visoko obrazovanje sa zahtjevima tržišta rada;
- Završiti izgradnju Sveučilišnog kampusa;
- Povezivanje potreba gospodarstva i strukovnog obrazovanja.

b. Tehnička kultura

- Povezati programe tehničke kulture s gospodarstvom.

c. Kultura

- Bolje povezivati i koristiti ustanove u kulturi, povezivati i koordinirati programske sadržaje i aktivnosti pojedinaca i udruga u kulturi;
- Povezivati muzeje radi koordiniranja njihova rada te ih povezivati s istim i sličnim ustanovama na nacionalnoj i međudržavnoj razini;
- Dodatno valorizirati autohtona folklorna događanja, te očuvati i promovirati lokalne jezične i glazbene osobitosti Županije;
- Zadovoljiti Standard za mrežu narodnih knjižnica u Županiji;
- Poticati jedinice lokalne samouprave i udruge u kulturi u kandidiranju starih gradskih jezgara i tradicionalne kamene gradnje, kao i kulturnih posebnosti Županije na UNESCO-ve liste zaštićenih kulturnih materijalnih i nematerijalnih dobara;

- *Digitalizacija muzeja.*
- **d. Sport**
- *Povećati svijesti za bavljenjem sportom i sportskom rekreacijom;*
- *Izgraditi nove sportske objekte prema potrebama Županije;*
- *Omogućiti dostupnost sportsko-rekreativnih sadržaja svim kategorijama građana;*
- *Osigurati uvjete za školovanje stručnog kadra u sportu.*
- **e. Zdravstvo**
- *Osigurati dostupnost specijalističke konzilijarne zdravstvene zaštite na području Županije;*
- *Objediniti sve usluge KBC Rijeka na jednom mjestu;*
- *Osigurati financijsku održivost zdravstvenog sustava;*
- *Decentralizacija;*
- *Razvijati program prevencije bolesti.*
- **f. Socijalna skrb**
- *Nastaviti razvijati mrežu izvaninstitucijskih oblika smještaja (udomiteljstvo, obiteljski domovi, stambene zajednice, organizirano stanovanje;*
- *Povećati kapacitete institucija za brigu o starijim osobama uz stalni napredak u podizanju kvalitete smještaja i zdravstvene skrbi korisnika.*

7. INFRASTRUKTURNI SUSTAVI

7.1. Infrastruktura prometnog sustava

Okosnicu prometnog sustava Primorsko-goranske županije čine podsustavi pomorskog, cestovnog, željezničkog, zračnog, cjevovodnog i telekomunikacijskog prometa, a logističku podršku cjelovitom prometnom sustavu omogućuju lučki, cestovni, željeznički, zračni i cjevovodni terminali za putnički i teretni promet. Prometni koridori državnog i međunarodnog značenja zajedno s lučkim sustavom integriraju priobalni i ukupni prostor Županije u nacionalnu i međunarodnu prometnu mrežu. Sjecište tih koridora čini prometni čvor Rijeka kao ključna prometna komponenta sveukupnoga gospodarskog razvoja središta Županije, odnosno Grada Rijeke i luke Rijeka. Prometni koridori županijskog značenja raspoznaju se u dvjema skupinama specifičnih prostora Županije: skupina goranskih koridora i skupina priobalnih i otočnih koridora. Oni omogućuju integriranje s prostorima susjednih županija.

7.1.1. Infrastruktura u pomorskom prometu

Prema Naredbi o razvrstaju luka otvorenih za javni promet na području Primorsko-goranske županije¹⁴ razvrstane su 102 luke otvorene za javni promet: luka Rijeka od osobitog (međunarodnog) gospodarskog značaja za Republiku Hrvatsku, 27 luka otvorenih za javni promet županijskog značaja i 74 luke otvorene za javni promet lokalnog značaja.

Na području Primorsko-goranske županije djeluje sveukupno 8 županijskih lučkih uprava. Tijekom 2018. i 2019. godine, u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. ugovoreno je sveukupno pet projekata dogradnje luka otvorenih za javni promet, sveukupne vrijednosti 222,3 milijuna HRK. Korisnici ovih značajnih infrastrukturnih projekata su Županijske lučke uprave Krk, Crikvenica, Cres i Mali Lošinj. Radi se o projektima: „Dogradnja luke Baška“, „Dogradnja luke otvorene za javni promet Mrtvaška“, „Dogradnja zapadnog dijela luke Cres“, „Dogradnja luke otvorene za javni promet županijskog značaja – luke Crikvenica“ i „Sanacija i produženje postojećeg pristana luke Unije – II. faza“. Pored toga, kroz Operativni program za pomorstvo i ribarstvo Županijskoj lučkoj upravi Rab dodijeljeno je 16,9 milijuna HRK za izgradnju ribarske luke Rab-Pumpurela. Navedeni projekti upućuju na spremnost projektno-tehničke dokumentacije županijskih lučkih uprava te njihovu kompetentnost.

Sustav najveće i najznačajnije županijske luke, riječke luke, organiziran je unutar Kvarnerskoga zaljeva po bazenima: Rijeka, Bakar, Omišalj, bazen Zamet i Raša. Na području bazena Rijeka nalaze se kontejnerski terminal (Jadranska vrata i Zagrebačko pristanište), terminal za konvencionalni generalni teret, terminal za žitarice i fosfate, terminal za voće i putnički terminal.

Čitav je niz infrastrukturnih zahvata, u svrhu daljnjeg razvoja i modernizacije riječke luke: izgrađena je druga faza terminala Jadrska vrata, u funkciju je stavljeno novo pristanište te nova skladišna površina i ulazno-izlazni punkt, a izgradnja novog kontejnerskog terminala na Zagrebačkom pristaništu predstavlja najznačajniju kapitalnu investiciju u razvoj lučke infrastrukture općenito.

U tijeku je i realizacija projekata rekonstrukcije željezničkog sučelja terminala te izgradnje spojne ceste DC403. Lučka uprava Rijeka u partnerstvu s HŽ Infrastruktura d.o.o. provodi investicijski ciklus koji obuhvaća ukupno 7 projekata za koje je osigurano 96,5 milijuna EUR bespovratnih sredstava iz programa Instrument za povezivanje Europe-CEF.

Kada je riječ o ostalim lučkim bazenima, u bazenu Bakar nalaze se: terminal za rasute terete (lokacija Podbok), te Ro-Ro terminal za generalni teret (lokacija Goranin). U bazenu Omišalj smješten

¹⁴ „Narodne novine“ broj 3/15, 38/15, 98/19 i 47/20

je terminal za tekuće terete, uz koji se nalazi i terminal Jadranskog naftovoda (JANAF). Sustava JANAF-a izgrađen je kao međunarodni sustav transporta nafte od luke i Terminala Omišalj do domaćih i inozemnih rafinerija u istočnoj i središnjoj Europi.

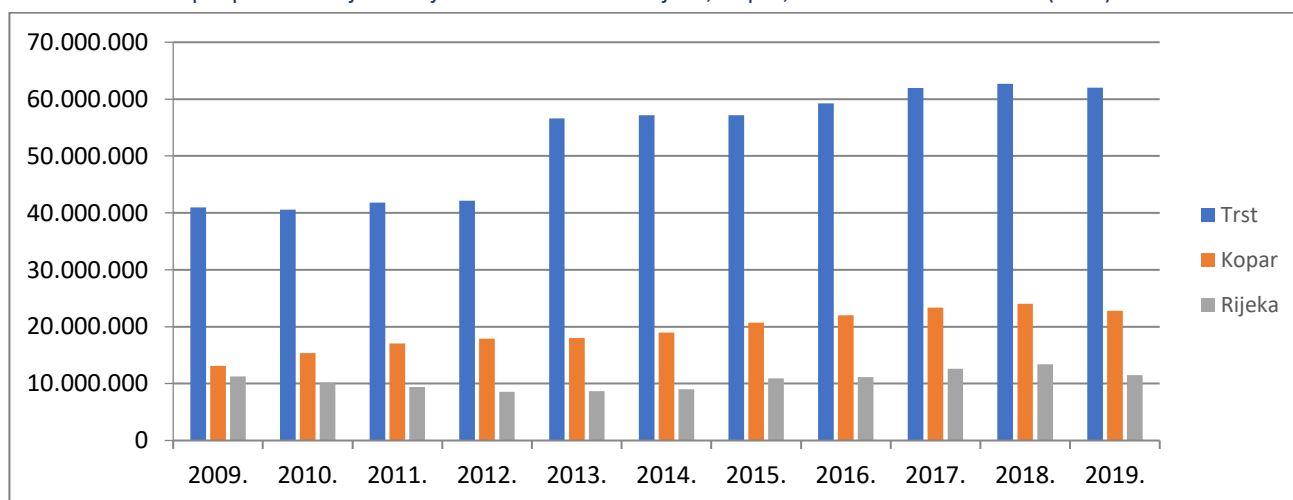
Terminal u bazenu Raša lociran je na prostoru Istarske županije i služi za prekrcaj generalnog tereta, drva i žive stoke, a posjeduje i skladišni prostor.

Putnički terminal Rijeka namijenjen je uplovljavanju putničkih i turističkih brodova.

Promatrajući **promet roba u lukama od osobitog (međunarodnog) gospodarskog značaja za Republiku Hrvatsku** u periodu od 2012. do 2018. godine, riječka luka kontinuirano ostvaruje uvjerljivo najveći promet roba na državnoj razini. Primjerice, u 2018. godini realizirano je čak 69% ukupnog teretnog prometa roba u izdvojenim lukama od osobitog gospodarskog značaja za Hrvatsku.

U periodu od 2009. do 2019. godine **ukupni promet sjevernojadranskih luka** Trst, Kopar i Rijeka kontinuirano raste, pri čemu luka Trst u svim godinama ostvaruje znatno veći ukupni promet u odnosu na luke Kopar i Rijeka. Godine 2009. Trst je ostvario 62,7%, Kopar 20,1%, a Rijeka 17,2% ukupnog prometa. Tijekom 2019. godine Trst je, u odnosu na 2009. godinu, još ojačao svoj konkurentski status ostvarivši 64,4% ukupnog prometa. Luka Kopar je također povećala promet ostvarivši udio od 23,7%, dok je luka Rijeka ostvarila 11,9% ukupnog prometa. Slijedi da je udio riječke luke u ukupnom ostvarenom prometu razmatranih sjevernojadranskih luka godine 2019. bio 5,3% manji nego 2009. godine. Riječka luka je u padu u odnosu na konkurentne luke, dok je stanoviti napredak postigla luka Kopar. Ipak, kroz čitav period luka Trst ostvaruje znatno više od polovice ukupnog prometa realiziranog u ove tri luke.

Grafikon 10. Ukupni promet u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2009. do 2019. (tona)

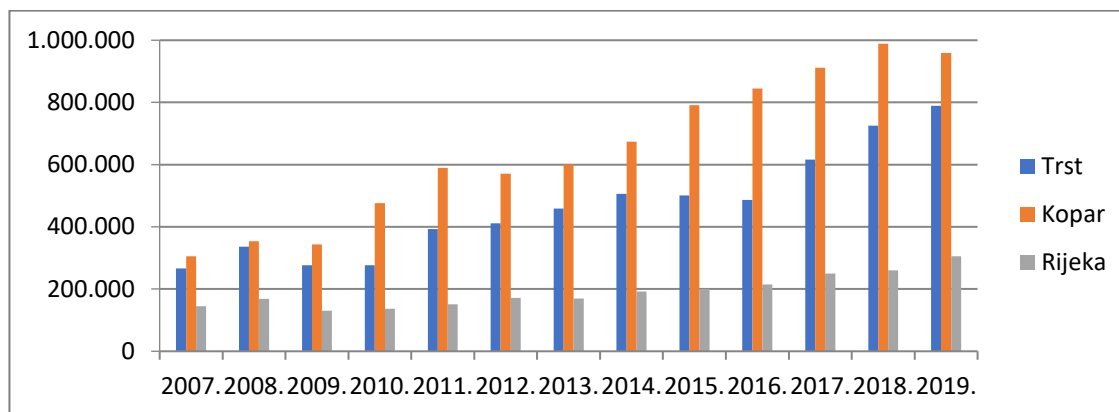
Izvor: Podaci za razdoblje 2007-2012 preuzeti su iz publikacije Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020., Rijeka, 2016, str. 296. Podaci za razdoblje 2013-2019 preuzeti su s web stranica Lučke uprave Rijeka (URL: <https://www.portauthority.hr/statistike-i-tarife/>), iz godišnjih izvješća objavljenih na web stranici luke Kopar (URL: <https://www.luka-kp.si/eng/annual-reports>) te iz godišnjih izvješća objavljenih na web stranicama tršćanske luke (URL: <https://www.porto.trieste.it/ita/statistiche>)

Kontejnerski promet u riječkoj luci u posljednjih se 15 godina višestruko povećao. Najveći promet zabilježen je 2019. godine, kada je iznosio 305.049 TEU jedinica.

Analizira **kontejnerskog prometa** u razdoblju od 2007. do 2019. godine, ukazuje da je luka Kopar značajno unaprijedila svoj položaj i preuzela vodeći položaj u odnosu na luke Trst i Rijeka, te povećala godišnji promet za čak 213,9%. U promatranim godinama, luka Trst povećala je kontejnerski promet za 197%, dok je u istom periodu riječka luka ostvarila povećanje od 110,3%. Godine 2007. u ove tri luke ostvaren je ukupni kontejnerski promet od 716.535 TEU jedinica, od čega je u luci Kopar

realizirano 43%, a u riječkoj luci 20%. Godine 2019. ostvaren je ukupni kontejnerski promet od 2.053.997 TEU jedinica, od čega je u luci Kopar realizirano 46,7%, a u riječkoj luci 14,9%.

Grafikon 11. Promet kontejnera u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2007. do 2019. godine (TEU)

Izvor: Podaci za razdoblje 2007-2012 preuzeti su iz publikacije Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020., Rijeka, 2016, str. 296. Podaci za razdoblje 2013-2019 preuzeti su s web stranica Lučke uprave Rijeka (URL: <https://www.portauthority.hr/statistike-i-tarife/>), iz godišnjih izvješća objavljenih na web stranici luke Kopar (URL: <https://www.luka-kp.si/eng/annual-reports>) te iz godišnjih izvješća objavljenih na web stranicama tršćanske luke (URL: <https://www.porto.trieste.it/ita/statistiche>).

Na području Grada Rijeke više nema prostora za širenje njezinih kapaciteta. Dovršetakom izgradnje Zagrebačke obale postići će se maksimalni kapacitet kontejnerskih terminala u bazenu Rijeka. U skladu s tim, razvoj lučkih potencijala vezan je uz koncept realizacije adekvatne infrastrukture na otoku Krku i to na području bazena Omišalj. Primjereno povezivanje ove lokacije kopnenim prometnicama sa zaleđem nameće se kao preduvjet nove faze planiranja budućnosti lučke infrastrukture na području Primorsko-goranske županije. Preduvjet za ovakav vid razvoja riječke luke je izgradnja željeznice visoke učinkovitosti, budući postojeća pruga u zaleđu ne može udovoljiti potrebnim zahtjevima.

Od osobitog značaja je i prometno povezivanje te integriranje sjevernojadranskih otoka u prometni sustav Županije kroz **linijski pomorski promet**. Prometna povezanost otočnog prostora osigurana je trajektnim, katamaranskim i brodskim linijama, čiji je plovidbeni red prilagođen domicilnom stanovništvu, dok je otok Krk s kopnom povezan mostom. Na području Županije postoje četiri trajektna linije koje funkcioniraju kao nastavak državnih cesta: Brestova – Porožina, Valbiska – Lopar, Valbiska – Merag, i Stinica – Mišnjak. Trajektna linija Stinica – Mišnjak je u 2019. godini prevezla ukupno 907.347 putnika, što tu liniju čini petom najuspješnijom u Republici Hrvatskoj. Iste godine prevezeno je ukupno 375.641 vozilo, što tu trajektnu liniju svrstava na četvrto mjesto najprometnijih nacionalnih trajektnih linija u 2019. godini. Trajektna linija na relaciji Valbiska – Merag kontinuirano se ističe po broju vozila i po broju putnika. Radi se o jednoj od najprometnijih trajektnih linija na nacionalnoj razini. Godine 2019. na ovoj je relaciji prevezeno ukupno 471.143 vozila, po čemu je najuspješnija linija u državi. Kada je riječ o broju putnika na relaciji Valbiska – Merag, iste godine prevezeno ih je ukupno 1.194.207, odmah iza linije Supetar – Split (1.955.703). Na području Županije uspostavljene su i brzobrodске linije, brodске (klasične) linije te po jedna međuzupanijska i županijska linija koje su u nadležnosti Županije.

Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, u Primorsko-goranskoj županiji u 2018. godini bilo je ukupno 25 luka nautičkog turizma, od čega 8 sidrišta, 2 privezišta i 15 marina, s 3.008 vezova. Broj vezova za plovila svih veličina u lukama nautičkog turizma u Županiji bilježi kontinuirani manjak. Udio plovila u tranzitu u lukama nautičkog turizma Županije iznosi oko 12% plovila na razini

Republike Hrvatske. Veliki dio plovila se slobodno i neorganizirano sidri u prirodnim uvalama ili vezuje u prolaznim mjesnim lučicama, što je naročito izraženo u ljetnim mjesecima. Prostornim planom Primorsko-goranske županije predviđena je izgradnja ukupno 23 marine s maksimalnim kapacitetom od 8.700 plovila. Osim nautičkih u županiji kontinuirano nedostaje i komunalnih vezova.

Na kraju 2019. godine u Županijskim lučkim upravama bilo je ukupno 11.903 komunalnih i nautičkih vezova.

7.1.2. Željeznička infrastruktura

Željezničku infrastrukturu na području Primorsko-goranske županije čine četiri dionice pruga za međunarodni promet te dionica L212 koja je kategorizirana kao željeznička pruga za lokalni promet.

Kroz područje Županije prolazi 159,952 km željezničke pruge, što čini 6,14% ukupne duljine svih pruga u Republici Hrvatskoj. Željeznička infrastruktura uključuje 53 željezničko-cestovnih prijelaza, odnosno na svakih 3,02 km pruge dolazi jedan željezničko-cestovni prijelaz. To je gotovo dvostruko rjeđe u odnosu na prosjek Republike Hrvatske gdje se nalazi jedan prijelaz na svakih 1,72 km pruge.

Govoreći o putničkom prometu, sa Željezničkog kolodvora Rijeka dnevno prometuje desetak putničkih vlakova, a međunarodnim vlakom Rijeka je povezana s Ljubljanom, Bečom, Pragom, Münchenom i Budimpeštom.

Za razvoj željezničkog prometa na području Primorsko-goranske županije općenito važna je činjenica da njome prolazi Mediteranski koridor TEN-T mreže, koji povezuje pirenejske luke Algeciras, Cartagenu, Valenciju, Tarragonu i Barcelonu, nastavlja se južnom Francuskom do sjeverne Italije te preko Slovenije i Hrvatske vodi do mađarske i ukrajinske granice. U tom kontekstu ključan je i prometni pravac Rijeka – Zagreb – Budimpešta, koji se poklapa i s Paneuropskim koridorom Vb. Činjenica je da dio željezničkog teretnog prometa na prostoru Županije ima naglašeno međunarodni karakter, jer spaja riječku luku s kontinentom. To se djelomično odražava i u činjenici da se željeznička pruga M202, koja povezuje Rijeku i Zagreb, kao ključne točke koridora na nacionalnoj razini, ubraja u najvažnije državne pruge po ostvarenom teretnom prometu, s više od 1,5 milijuna neto tona tereta godišnje. Najbolji model razvoja željezničkih veza smatra se izgradnja tzv. „nizinske pruge“, koja uzima u obzir i moguću gradnju kontejnerskog terminala na Krku te spoj na dalmatinske pruge, a u planu je i reorganizacija željezničkog čvora Rijeka, čiji bi se preostali kapacitet mogao iskoristiti za regionalni putnički prijevoz.

Izgradnjom i modernizacijom željezničke infrastrukture u svrhu razvoja riječke luke, pretpostavka je da bi se do 2030. godine promet povećao na više od 55 milijuna tona tereta (trenutno kapacitet željezničke infrastrukture iznosi oko 6,5 milijuna tona godišnje). Modernizacija i rekonstrukcija postojećih željezničkih pruga planirana je Prostornim planom Primorsko-goranske županije.

7.1.3. Cestovna infrastruktura

Cestovnu mrežu na području Županije čini sustav razvrstanih javnih cesta koje su kategorizirane kao: autoceste, državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste te ostale nerazvrstane ceste. Cestovni čvor Rijeka predstavlja križanje više važnih cestovnih međunarodnih i domaćih pravaca koji su većim dijelom tranzitni pravci u odnosu na područje Rijeke. Na području cestovnog čvora sijeku se autocestovni pravci A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji, te neke značajnije prometnice državne i županijske mreže koje dijelom preuzimaju daljinski promet ili predstavljaju priključke na ceste višeg ranga.

Na području Primorsko-goranske županije razvrstano je ukupno 1.536 km cesta. Prosječna gustoća cestovne mreže u Republici Hrvatskoj je 474 m/km², u Županiji 428 m/km². Iako ispod nacionalnog prosjeka, cestovna mreža ima zadovoljavajuću gustoću s obzirom na konfiguraciju terena i neravnomjernu naseljenost Županije.

Najopterećenija prometnica u Županiji je riječka obilaznica Matulji – Orehovica – Križišće, koja prolazi gradskim područjem i ima gusto raspoređena čvorišta pa se na njoj miješaju unutar gradski prometni tokovi s daljinskim. Postojeće prometno opterećenje i projekcije ukazuju na to da je riječka obilaznica dugoročno nedostatna za prometne potrebe. Naime, podaci pokazuju da u posljednjih šest godina promet na ovoj lokaciji kontinuirano raste. Godine 2018. prosječan godišnji dnevni promet iznosio je 35.555 vozila, dok je prosječni ljetni dnevni promet iznosio 47.526 vozila.

Odlukom o razvrstavanju javnih cesta u državne, županijske i lokalne ceste, Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije ima u nadležnosti ukupno 899,2 km cesta, od čega 577,7 km županijskih i 321,5 km lokalnih cesta.

Stanje županijskih i lokalnih cesta potrebno je unaprijediti asfaltiranjem postojećih makadamskih kolnika, izgradnjom pojedinih dionica cesta kako bi se postigla smislena i kontinuirana prometna cjelina, poboljšanjem kvalitete asfaltiranih cesta koje ne udovoljavaju uvjetima neophodnim za sigurno odvijanje prometa.

Prostornim planom Primorsko-goranske županije određen je novi koridor za izgradnju autocesta na širem području Grada Rijeke koji će omogućiti međusobno povezivanje tri autocestovna pravca: A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji. Planirano je da postojeća obilaznica Rijeke ostane distributer prometnih tokova između državnih i županijskih cesta te lokalne cestovne mreže pojedinog dijela priobalnog područja Županije. S obzirom na turistički karakter Županije i na činjenicu da neke državne ceste prolaze jedinicama lokalne samouprave koje su turističke destinacije, tijekom ljetne sezone događa se da se prosječni dnevni godišnji promet i udvostruči, što dovodi do problema protočnosti prometa. Stoga postoji potreba za izgradnjom obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta.

Prometni zastoji oko urbanih područja koja su ujedno i turističke destinacije posebno su učestali u jeku turističke sezone na području liburnijske i crikveničko-vinodolske rivijere, a zastoji i prometne gužve oko crikveničko-vinodolskog područja znatno će se smanjiti izgradnjom autoceste A7 do čvora Žuta Lokva.

Nedovoljna prometna povezanost određenih dijelova Gorskog kotara sa cestovnom mrežom Republike Hrvatske poseban je problem koji treba promatrati u širem kontekstu (ne)razvijenosti i depopulacije ovog područja. Sjeverni dijelovi Gorskoga kotara poput Prezida i Čabra slabo su cestovno povezani s mikroregionalnim središtem Delnicama i širim okruženjem Županije. Pogranična naselja prema Republici Sloveniji, posebno u dolini rijeka Čabranke i Kupe, još uvijek nisu kvalitetno prometno integrirana u područje Hrvatske. Putovanja među nekim pograničnim naseljima moguća su jedino prometnicama u Republici Sloveniji.

Javni autobusni promet uključuje i realizaciju autobusnih kolodvora koje je potrebno izgraditi u svim mikroregionalnim središtima. Ovdje se posebno ističe autobusni kolodvor u Gradu Rijeci zbog svojega „regionalnog“ karaktera, a koji nema dostatne kapacitete kao ni zadovoljavajuću lokaciju. Jednako tako važno je unapređivati pješački i biciklistički promet, odnosno izgraditi biciklističke prometnice i uspostaviti kvalitetniju mrežu pješačkih putova.

Rekonstrukcija i izgradnja **otočnih cesta** iz državnog programa ne odvija se željenom dinamikom. Standard državnih cesta na otocima Cresu i Rabu ne zadovoljava u potpunosti. Na otoku Cresu je rekonstruiran dio postojeće državne ceste D100 i izgrađena obilaznica grada Cresa. Cestovna mreža zadovoljava potrebe otočnog stanovništva, ali ne i potrebe turista tijekom turističke sezone, što se osobito očituje u zagušenju urbanih središta u vrijeme vršnih opterećenja tijekom ljetnih

mjeseci. Zaseban problem predstavlja nedovoljna međutočna povezanost, kao i neodgovarajuća cestovna povezanost otoka s kopnom. Cestovna mreža na otocima u potpunosti je, osim otoka Krka, ovisna o trajektnim linijama i njihovom voznom redu.

Veliko značenje ima projekt izgradnje državne ceste DC403 od čvora Škurinje do luke Rijeka, koji je sufinanciran sredstvima Europske unije u iznosu od 520 milijuna HRK.

Uočen je i nedostatak parkirnih mjesta u cijeloj Županiji (u Gradu Rijeci, povijesnim gradovima, turističkim središtima tijekom ljetnih mjeseci). U urbanim područjima velikih gustoća izgradnje problem parkirališta treba rješavati izgradnjom podzemnih ili nadzemnih garaža na rubovima urbanih središta i centra grada. S druge strane, potencijalnim razvojem mreže željezničkoga prigradskog prometa Gradu Rijeci stvara se pretpostavka za disperziju garaža iz središta grada na niz stanica prigradske javne željeznice manjih gradova/naselja uzduž priobalnog područja.

7.1.4. Infrastruktura zračnog prometa

Na području Primorsko-goranske županije u funkciji su četiri zračne luke i zračna pristaništa: Zračna luka Rijeka, Zračno pristanište Mali Lošinj, Zračno pristanište Unije i Zračno pristanište Grobnik.

Zračna luka Rijeka najznačajnija je zračna luka u Županiji, registrirana za javni domaći i međunarodni promet, dobro je povezana i integrirana u regionalnu prometnu infrastrukturu, ima veliki prostor za daljnji razvoj. Dolaskom niskotarifnih zračnih prijevoznika u zračnu luku Rijeka, došlo je do povećanja broja putnika. Najveći broj putnika prevezen je 2019. godine, njih 200.841. Od 2011. godine broj putnika raste, pa je tako u periodu od 2011. do 2019. godine broj putnika povećan za 137%.

Obzirom na pandemiju COVID-19 virusa i ograničavanje kretanja ljudi u 2020. godini, u narednom periodu realno je za očekivati drastičan pad broja putnika.

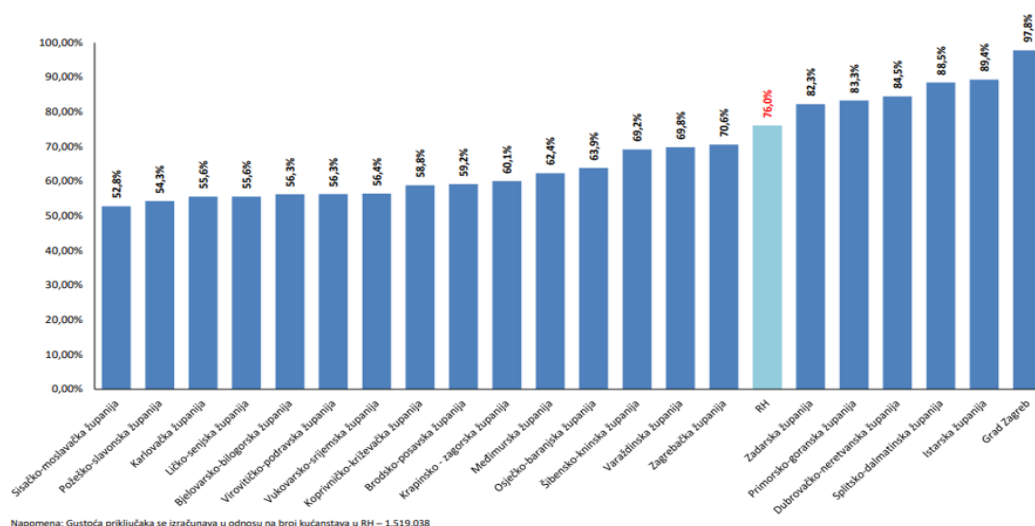
Razvoj sustava zračnog prometa planiran je kroz proširenje i rekonstrukciju postojećih kapaciteta zračnih luka i zračnih pristaništa. Intervencije ove vrste intenzivno se razmatraju u vezi proširenja Zračne luke Rijeka i Zračnog pristaništa Mali Lošinj. Međunarodni karakter i razvoj zračne luke iznimno je važan za razvoj gospodarstva, turizma, Sveučilišta, internacionalizaciju društva, razvoj turizma i uključivanje naše regije u globalne mreže.

7.2. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

Razvoj širokopojasne infrastrukture (mreža nove generacije) od iznimnog je značaja za gospodarski razvoj Županije i preduvjet je podizanja kvalitete i dostupnosti javnih servisa te komunalnih usluga. Najmodernije, inovativne i pametne usluge, zahtijevaju odgovarajuće prijenosne kapacitete (100Mbit/s) koje u pravilu nije moguće realizirati bez izgradnje nove širokopojasne infrastrukture, koja će funkcionirati kao jedinstvena mreža u skladu s načelom zajedničkog korištenja. Značajna ulaganja u telekomunikacijsku infrastrukturu značajan su preduvjet podizanja kvalitete lokalne samouprave, modernizacije zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja te industrije i poduzetništva, kao preduvjeta za bržu primjenu naprednih tehnologija, što utječe na značajniji gospodarski rast i konkurentnost regije.

Prema broju i gustoći širokopojasnih priključaka u nepokretnoj komunikacijskoj mreži, Primorsko-goranska županija je u 2019. godini, prema podacima Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM), zauzimala 5. mjesto među hrvatskim županijama, s udjelom od 83,3% prema broju kućanstava, nakon Istarske, Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske županije i Grada Zagreba. Ovaj udio znatno odskaka od prosjeka Republike Hrvatske koji iznosi 76,0%.

Grafikon 12. Gustoća širokopojasnog interneta putem nepokretne mreže po županijama 2019.

Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM)

Primorsko-goranska županija pokrenula je 2012. projekt pod nazivom „e-Županija“, koji treba pospješiti razvoj elektroničke komunikacijske mreže širokog pojasa s ciljem omogućavanja korištenja digitalnih i pametnih usluga građanima i institucijama u „podatkovnom oblaku“ na području Primorsko-goranske županije. Projektom se gradi elektronička komunikacijska infrastruktura koja omogućuje povezivanje na internet velikom brzinom prijenosa podataka, tzv. širokopojasni pristup internetu, uglavnom na rijetko naseljenim, tzv. bijelim područjima za koja ne postoji ekonomski interes operatora za izgradnju širokopojasnih mreža.

Nastavak projekta „e-Županija“ predstavlja 320 milijuna HRK vrijedan projekt Rural Network - RuNe, pokrenut s ciljem osiguranja ultra-brze širokopojasne optičke infrastrukture za korisnike u ruralnim područjima Primorsko-goranske i Istarske županije, a kojim će se omogućiti brzine veće od 1Gbps te omogućiti početak transformacije Primorsko-goranske županije u tzv. „gigabitno društvo“.

Primorsko-goranska županija, a posebno Grad Rijeka gotovo su u potpunosti pokriveni GSM telekomunikacijskim signalom. Ipak, intenzivan razvoj mobilne telefonije i visok stupanj posjedovanja i uporabe mobilnih telefonskih uređaja uzrokuje nedostatnu kvalitetu pokrivenosti GSM signalom, osobito u ljetnim mjesecima, kada se posebno pojavljuje potreba za postojanjem kvalitetnijeg signala. Predstoje značajna ulaganja u 5G mrežu te brojne IoT mreže koje će omogućiti upravljanje velikim brojem uređaja i senzora koji će svakoga dana biti sastavni dio koncepta pametnih gradova, aparata i uređaja u domovima, autonomnim vozilima koji će kreirati novu stvarnost mobilnosti u prometu regijam i gradova.

Emitiranje radio i televizijskog programa za područje Županije odvija se samo putem odašiljača Učka. Programom Europske komisije „Wi-Fi za građane Europe“ (WiFi4EU), do 2019. godine 25 jedinica lokalne samouprave s područja Primorsko-goranske županije dobilo je vaučer u vrijednosti od po 15.000 EUR za izgradnju WiFi infrastrukture.

Kako bi se zadovoljili sve očitiji zahtjevi za većim prijenosnim brzinama i kvalitetnijim širokopojasnim uslugama u nepokretnoj i pokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, sukladno Europskoj direktivi Digitalne agende za Europu, nužno je modernizirati, kao i izgraditi nove elektroničke komunikacijske infrastrukture i mreže.

7.3. Infrastruktura vodnogospodarskoga sustava

Područje Primorsko-goranske županije dio je dvaju vodnih područja, Jadranskog i Dunavskog. Vodnogospodarski sustav obuhvaća aktivnosti kojima se sustavno upravlja vodama, prikuplja i odvode otpadne vode, obavlja melioracijska odvodnja i navodnjavanje te obavljaju vodne usluge.

U tijeku je realizacija trenutno najvećeg županijskog projekta sufinanciranog sredstvima Europske unije pod nazivom „Poboljšanje vodno-komunalne infrastrukture na području Aglomeracije Rijeka“. Projekt je vrijedan 1,7 milijardi HRK, a ima za cilj dostizanje europskih standarda u upravljanju komunalnim otpadnim vodama, povećanje stupnja zaštite izvorišta pitke vode, monitoring mora i osiguranje dobrog stanja voda te zaštitu vodnih i o vodi ovisnih ekosustava.

7.3.1. Vodoopskrbni sustav

Vodoopskrbni sustavi Primorsko-goranske županije najrazvijeniji su u Hrvatskoj. Postotak priključenosti stanovništva znatno je viši od prosjeka Republike Hrvatske. Na području cijele Primorsko-goranske županije kontinuirano se ulaže u sustave vodoopskrbe i proširenja vodovodnih mreža, čime se stupanj priključenosti neprestano povećava, te on iznosi gotovo 99%.

Kao što je navedeno u analitičkim podlogama koje su prethodile izradi Analize stanja, vodoopskrbni sustav obuhvaća 82 izvorišta različite minimalne izdašnosti, kojima upravlja devet isporučitelja vodnih usluga. Sva izvorišta se, međutim, ne koriste u kontinuitetu, i nisu ravnomjerno raspoređena u odnosu na područje potrošnje.

Područje Gorskoga kotara vrlo je bogato pitkom vodom, međutim opskrba vodom je gotovo bez ikakvih rezervi pa se može reći da je vrlo nepouzdana u slučaju kvara na sustavu odnosno na pojedinim vodozahvatima. Pojedini dijelovi vodoopskrbne mreže nedovoljnog su kapaciteta, te do pojedinih zaseoka vodoopskrbna mreža nije niti izgrađena. U nekim naseljima poseban je rizik održavanja kvalitete vode. Održivost i sigurnost vodoopskrbe na ovom području osigurati će se dovršetkom izgradnje regionalnog vodovoda Gorski kotar, odnosno njegove ishodišne točke akumulacije „Križ“.

Pri tom veliko značenje imaju projekti unaprjeđenja vodoopskrbne infrastrukture, odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, koji su sufinancirani sredstvima iz Švicarsko-hrvatskog programa suradnje, a njihova ukupna vrijednost je 21,5 milijuna CHF, od čega je švicarski doprinos 85%, a doprinos Hrvatske 15%. Aktivnosti pripreme projektne dokumentacije predstavljaju prihvatljivi trošak i u ukupnoj vrijednosti darovnice prihvatljivi su u iznosu od 1,07 milijuna CHF. Projekt se provodi na području Grada Delnice te općina Brod Moravice, Ravna Gora, Skrad, Lokve, Mrkopalj i Fužine.

Nadalje, u financijskoj perspektivi 2014.-2020., europskim sredstvima sufinancirano je sveukupno četiri projekta ulaganja u infrastrukturu vodnogospodarskog sustava. Ukupni prihvatljivi izdaci projekata iznose 3 milijarde HRK, uz stopu sufinanciranja bespovratnim sredstvima od 68% do 72%.

Na području Priobalja međusobno je integrirano nekoliko vodoopskrbnih sustava. Međusobno su povezani vodoopskrbni sustavi Rijeke i Opatije (područje Liburnije), Rijeke i otoka Krka te sustav Rijeke i podsustava Jadranovo, koji je dio vodoopskrbnog podsustava Novi Vinodolski.

Opskrba vodom na županijskim otocima je zadovoljavajuća, izuzev ljetne sezone kada kapaciteti postaju ograničeni.

U 2018. godini u Županiji je isporučeno oko 24 milijuna kubika vode. Posljednjih godina intenzivnije se ulaže u rekonstrukciju starih vodovoda, čime su gubici sve manji. U kvalitetne vodovodne sustave svrstavaju se vodovod Opatija i Cres-Lošinj, dok se vodovodi s gubicima manjim od 20% nalaze u sustavu otoka Krka. Vodovodi s gubicima većim od 40% nalaze se na području Vrbovskog i Čabra.

Općenito, vodoopskrbni sustav na području cijele Županije još uvijek nije u dovoljnoj mjeri povezan. Potrebno je povezati postojeće sustave u veće cjeline, kako bi se stvorili regionalni vodoopskrbni sustavi, kao i spojiti nova izvorišta na vodoopskrbne sustave.

Kvalitetan i razvijen vodoopskrbni sustav Primorsko-goranske županije danas ne daje sigurnost u njegovu kvalitetu i u narednom desetljeću. Naime, klimatske promjene mijenjaju režim padalina diljem svijeta, te se smatra da će područje Mediterana postati jedno od područja snažnije pogođenih promjenama. One se već očituju u smanjenom obimu količine oborina, a klimatolozi najavljaju da bi se moglo raditi o trendu koji će vremenom biti još izraženiji.

Zbog izglednog smanjivanja pouzdanosti vodoopskrbnog sustava, tijekom planskog perioda bilo bi potrebno analizirati ranjivosti cjelokupnog sustava na klimatske i energetske poremećaje. Zbog toga, kao i zbog rastućih potreba za vodom potrebno je ozbiljno razmišljati o osiguranju novih količina vode.

7.3.2. Sustav prikupljanja otpadnih voda

Sustav prikupljanja otpadnih voda u Županiji djelomično zadovoljava potrebe sadašnjih korisnika, međutim rješenja nisu primjerena potrebama zaštite okoliša. Razvoj kanalizacijskog sustava nije pratio postojeći razvoj sustava vodoopskrbe, pa dovod vode na određeno područje stvara probleme zbog neriješenog odvoda otpadnih voda. Mreža prikupljanja otpadnih voda na većem dijelu prostora Županije nije dovoljno izgrađena, a najveći problem predstavljaju mješoviti sustavi odvodnje u kojima se miješaju sanitarne i oborinske vode. Naime, nerijetko se koriste septičke jame s upojnim bunarima, uz postojanje velikog broja septičkih jama koje su nepropisno izvedene (tzv. crne jame).

Javnim sustavima odvodnje na području Županije upravlja deset javnih isporučitelja vodne usluge. Prosječno nešto više od 50% isporučene vode u Županiji završi u nekom od javnih sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda.

Na području Gorskoga kotara sustav odvodnje otpadnih voda još uvijek ne prati suvremeni razvoj vodoopskrbnog sustava, budući je odvodnjom obuhvaćen vrlo mali broj stanovnika. Na području Grada Delnice izvršena je rekonstrukcija i nadogradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda u smislu proširenja s drugim stupnjem pročišćavanja. Općine Ravna Gora i Mrkopalj te naselje Sunger imaju izveden dio sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda, a izgrađeni su i novi uređaji za pročišćavanje otpadnih voda s drugim stupnjem pročišćavanja koji su trenutno u probnom radu. Na području grada Čabra te općina Skrad, Lokve, Fužine i Brod Moravice sustavi su djelomično izgrađeni. Ostali gradovi i općine nemaju izgrađene sustave odvodnje te se otpadne vode rješavaju putem septičkih i crnih jama kroz koje se dalje infiltriraju u okolni teren.

Sustav prikupljanja otpadnih voda na području aglomeracije Rijeka prihvaća otpadne vode većeg dijela Grada Rijeke i dijela okolnih gradova i općina, kao što su Viškovo, Kastav, Čavle, Jelenje te dijela Matulja. U velikom postotku izgrađenosti sustava prikupljanja otpadnih voda u Primorsko-goranskoj županiji je sustav Opatija – Lovran s uređajem prvog stupnja pročišćavanja otpadnih voda „Ičići“.

Na županijskim otocima najrazvijeniji sustav prikupljanja i odvodnje otpadnih voda na otocima imaju gradovi Mali Lošinj i Cres, te općine Omišalj i Baška. Na otoku Krku izgrađene uređaje za pročišćavanje otpadnih voda imaju sustavi Punta, Omišlja, Krka, Baške, Malinske i Njivica. Na području Grada Raba djelomično su izgrađeni sustavi Rab i Supetarska Draga dok je podsustav Lopar izgrađen u cijelosti, no u planu je povećanje stupnja pročišćavanja. Na otoku Susku izgrađen je kanalizacijski sustav s biološkim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda.

Osim projekta „Poboljšanje vodno-komunalne infrastrukture na području aglomeracije Rijeka“, provodi se još nekoliko važnih EU projekata, primjerice: „Sustav odvodnje otpadnih voda aglomeracije Novi Vinodolski, Crikvenica i Selce“, „Prikupljanje, odvodnja i pročišćavanje otpadnih

voda na području otoka Krka“. Za aglomeraciju Kraljevica te aglomeraciju Kostrena (Bakar-Kostrena) izrađuje se (priprema) dokumentacija potrebna za osiguranje EU sredstava u skorije vrijeme.

7.3.3. Sustavi melioracijske odvodnje i navodnjavanja

Infrastruktura sustava melioracija koji obuhvaća melioracijsku odvodnju i navodnjavanje, u Primorsko-goranskoj županiji nedovoljno je razvijena. Korištenje poljoprivrednih površina na kraškim poljima u Županiji nije moguće bez realizacije planske izgradnje sustava, a navodnjavanje se kao agrotehnička mjera u Županiji rijetko koristi.

Na području Gorskoga kotara izgrađene su građevine osnovne melioracijske odvodnje I. reda Ličanka – vodotok, te mješovita melioracijska građevina akumulacija – retencija Potkoš.

Na području Priobalja izgrađena je građevina osnovne melioracijske odvodnje I. reda Brzet – bujica koja je u funkciji polja Pavlomir u Vinodolskoj dolini gdje je izgrađen bazen za navodnjavanje. Višenamjenski sustav Vinodolski sliv Hidroelektrane Vinodol sastoji se od akumulacija, cjevovoda i kanala, a koristi se za proizvodnju električne energije, zaštitu od poplava, vodoopskrbu, sport i rekreaciju.

Na Krku su izgrađene građevine osnovne melioracijske odvodnje I. reda Vretenica – vodotok, te melioracijske građevine II. reda obuhvatni lijevi i desni kanal - Vrbnik.

Obnovljeni su još i sustavi melioracijske odvodnje u krčkoj Općini Omišalj i na otoku Rabu.

Potrebe za navodnjavanjem najveće su u vrijeme suša, odnosno nepovoljnoga hidrološkog razdoblja, pa se uz ograničene raspoloživosti vodotoka na području Županije potrebne količine mogu osigurati akumuliranjem voda.

7.3.4. Regulacijski i zaštitni sustavi

Problematika zaštite od poplava odnosno zaštite od štetnog djelovanja voda na primorsko-istarskim slivovima vezana je uz zaštitu urbanih sredina, turističkih područja, prometnica i poljoprivrednih površina od bujičnih poplava, a kao posebna specifičnost ističe se odvodnja krških polja. Na području Županije postoje sljedeće višenamjenske akumulacije: Lokvarka, Lepenica, Bajer, Valići, te Ponikve. Navedene akumulacije koriste se u svrhu proizvodnje električne energije i zaštite od poplava, a u manjem dijelu za sport i rekreaciju. Ponikve se uglavnom koriste za javnu vodoopskrbu.

Mikroregija Priobalje ima problem od mogućnosti zatrpavanja vodotoka klizištima (kanjon Rječine i Vinodolska dolina), što može uzrokovati poplave većih razmjera od bujica koje ugrožavaju priobalne gradove Hrvatskoga primorja te poljoprivredne površine na otocima. Na području Gorskoga kotara od poplava rijeka na više lokacija ugrožene su prometnice te naselja.

Kvalitetnim održavanjem postojećih melioracijskih i zaštitnih sustava te izgradnjom i dogradnjom zaštitnih sustava zasigurno će se postići veća sigurnost zaštite od poplava odnosno štetnog djelovanja voda.

7.4. Infrastruktura energetskog sustava

Povoljan geostrateški položaj čini Primorsko-goransku županiju značajnim energetskim čvorištem, zbog čega su tu smješteni brojni proizvodni energetski objekti te razvijena mreža dalekovoda, naftovoda i plinovoda. Gotovo 80% županijskog energetskog sustava realizirano je kao podsustav energetskog sustava Republike Hrvatske.

7.4.1. Energetska potrošnja

Hrvatska uvozi preko 80% sirove nafte, 40% električne energije i 55% plina. Potrebe finalnih potrošača energije same Županije mogu se uredno zadovoljiti, iako se njihova velika ovisnost o samo jednom energentu (nafti) već prepoznaje kao slabost.

Prema podacima iz 2018. godine, ukupna potrošnja energije na području Županije iznosi 70.293 PJ, od čega na sektor industrije otpada 14%, prometa 23%, a na opću potrošnju 63%.

Procjenjuje se da će se do 2050. godine ukupna potrošnja energije na području Primorsko-goranske županije smanjivati, dok će se istodobno povećavati korištenje obnovljivih izvora energije i ulaganja u druga niskougljična rješenja.

U elektroenergetskom sustavu koji uključuje proizvodnju, prijenos, distribuciju i potrošnju električne energije, prema podacima iz 2019. godine, njime je opskrbljeno 221.202 korisnika na području Županije.

7.4.2. Elektroenergetski sustav i kapaciteti

Proizvodni kapaciteti Županije temelje se na električnoj energiji dobivenoj iz hidroelektrana koje godišnje proizvedu ukupno 210 GWh, što predstavlja samo 14% ukupno potrošene energije. Termoelektrana Rijeka koristi se samo u vršnom razdoblju kada moguća potrošnja prelazi granice dobave električne energije. Postojeće hidroelektrane Rijeka i Vinodol u funkciji su, uz mogućnost njihove rekonstrukcije i dogradnje, a u planu su izgradnja Crpne hidroelektrane Vinodol s pripadajućom akumulacijom te Hidroelektrana Valići s pripadajućom akumulacijom.

Temeljni pravci razvoja proizvodnoga **elektroenergetskog sustava** na području Primorsko-goranske županije usmjereni su na revitalizaciju i dogradnju postojećih kapaciteta, zatim proizvodnju te gradnju malih i mini elektrana za iskorištavanje preostalog hidropotencijala, kogeneracijske i trigeneracijske pogone na drveni otpad, te male kogeneracijske sustave za potrebe manjih potrošača.

Prijenosnom sustavu na području Županije svojstven je prolaz dalekovoda najvišeg napona koji povezuju istočnu i sjeverozapadnu Hrvatsku sa zapadnim i južnim dijelom Hrvatske, te dalekovodi koji povezuju elektroenergetski sustav Hrvatske s elektroenergetskim sustavom Slovenije.

Zbog izrazito čvrstih prijenosnih veza, područje Primorsko-goranske županije jedno je od najsigurnije, električnom energijom, napajanih dijelova Republike Hrvatske.

Prijenosna elektroenergetska mreža ima naponsku razinu 110 kV i veću.

Distribucijski sustav električne energije kontinuirano se nadograđuje novim transformatorskim stanicama, čiji se udio od 2004. godine povećao za 35%. Sustav se poboljšava i prijelazom s nadzemnih na podzemne kabeleske vodove, čija se dužina povećala za 125%. Broj potrošača električne energije od 2004. do 2019. godine povećao se za 36.658, odnosno 20%. U tom razdoblju smanjila se potrošnja kućanstava za 0,17%, a povećala potrošnja poduzetnika za 7,11%. Ukupan broj distribuiranih izvora energije je 177 izvora s ukupnom instaliranom snagom od 12,36 MW. Pokazatelji kvalitete i pouzdanosti opskrbe električnom energijom na razini su europskog standarda.

7.4.3. Plinski sustav

Područjem Primorsko-goranske županije prolazi magistralni plinovod Pula – Karlovac. Napajanje distributivne plinske mreže Županije osigurano je preko šest mjerno redukcijskih stanica (MRS), od kojih su izgrađene MRS-1 Rijeka zapad (Marčelji), odvojak magistralnog plinovoda od Kamenjaka do Kukuljanova te MRS-2 Rijeka istok (Kukuljanovo). Očekuje se skoro dovršenje MRS Delnice, dok se MRS Vrbovsko, RS Urinj i RS Omišalj tek namjeravaju graditi. Izgrađen je odvojak magistralnog plinovoda od MRS-2 Rijeka istok preko RS Urinj do RS Omišalj.

Županija se može opskrbljivati plinom na više načina: domaćim, ruskim ili kaspijskim plinom iz kontinentalnog dijela, plinom iz sjevernog Jadrana odnosno alžirskim plinom preko transportnog sustava Italije, ili putem terminala za ukapljeni prirodni plin. Plinski sustav državne razine obuhvaća izgradnju terminala za ukapljeni prirodni plin, povezivanje na plinsku mrežu Europe (međunarodni interes) te magistralni plinovod Pula – Karlovac koji je od interesa za Republiku Hrvatsku, dok je projekt plinifikacije Županije dio sustava regionalne razine.

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske definirana je lokacija terminala za ukapljeni prirodni plin na otoku Krku. U Županiji je omogućena i gradnja terminala za ukapljeni naftni plin te pratećih prekrcajnih luka na području unutar zone INA Rafinerija nafte Rijeka u Urinju i uz nju, kao i na području Lučko-terminalne/logističke zone Krk.

Za potrebe terminala za ukapljeni prirodni plin, zbog nedostatnog kapaciteta izgrađenoga magistralnog plinovoda Pula – Karlovac, planira se izgradnja novih plinovoda kojima će se osigurati evakuacijski pravci prirodnog plina prema državama Europe, kao i izgradnja većeg broja mjerno-regulacijskih i redukcijskih stanica za potrebe jedne ili više grupa naselja i većih industrijskih/poslovnih subjekata.

Na području Županije izgrađena je distributivna plinska mreža Grada Rijeke te je započela gradnja distributivne plinske mreže područja za koje je dana koncesija. Prema podacima iz 2019. godine na distributivnu je plinsku mrežu priključeno 22.552 potrošača. Izgrađeno je više od 324 km distributivne plinske mreže te 9 km magistralne mreže.

Općina Čavle zajedno s područjem Industrijske zone Kukuljanovo spojena je na distribucijsku mrežu prirodnog plina 2012. godine izgradnjom MRS Kukuljanovo s odorizacijskom stanicom. U Gradu Kraljevici još se obavlja distribucija miješanog plina iz pogona mješališta u poslovnoj zoni, a njezino spajanje na distribucijsku mrežu prirodnog plina očekuje se nakon stavljanja u funkciju terminala za ukapljeni prirodni plin te spojnog plinovoda Omišalj-Zlobin.

7.4.4. Sustav naftovoda

Jadranski naftovod (JANAF) je cjevovodni sustav za transport nafte od luke i terminala Omišalj do domaćih i inozemnih rafinerija u istočnoj i središnjoj Europi. Sustav JANAF-a na području Primorsko-goranske županije sastoji se od prihvatno-otpremno Terminala Omišalj, luke Omišalj, dionice cjevovoda Omišalj – Sisak i podmorskog naftovoda Omišalj – Urinj, koji povezuje Terminal Omišalj i INA Rafineriju nafte Rijeka.

Projektirani kapacitet cjevovoda Omišalj – Sisak iznosi 34 milijuna tona nafte godišnje, a instalirani je 20 milijuna tona nafte godišnje. U razdoblju od 2015. do 2019. godine u infrastrukturu Terminala Omišalj investirano je preko jedne milijarde HRK.

7.4.5. Toplinarstvo

Sustav toplinarstva u Gradu Rijeci izgrađen je u 60-tim i 70-tim godinama. U 2019. godini na sustav je bilo spojeno ukupno 9.564 korisnika, od čega 9.429 korisnika spada u kategoriju kućanstvo, a 135 su poslovni korisnici. Od ukupnog broja korisnika, 7.320 korisnik uz grijanje koristi i potrošnu toplu vodu.

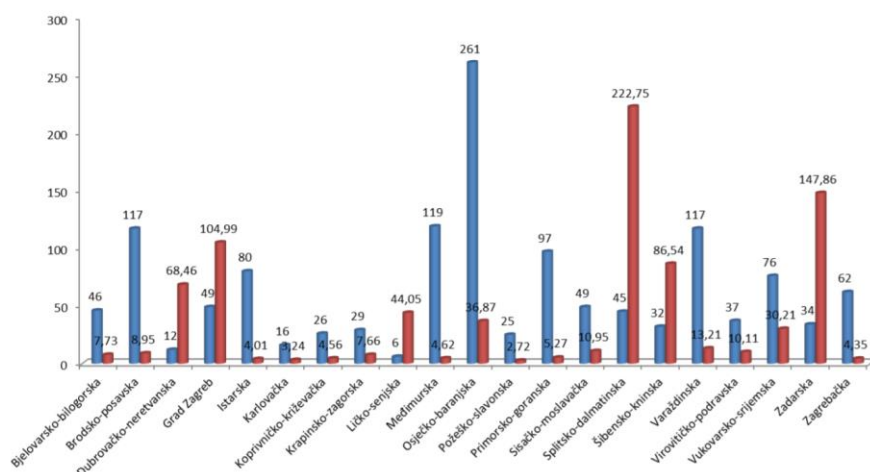
Na području Grada Rijeke, sustavom toplinarstva upravlja tvrtka Energo d.o.o., a sustav se sastoji od 16 zasebnih sustava koji čine 12 toplana i 4 kotlovnice, a 11 sustava ima distribucijsku toplovodnu mrežu.

U planu je daljnji razvoj sustava toplinarstva u gradovima i općinama na području Županije, osobito kroz poticanje korištenja kogeneracijskih postrojenja na drvenu biomasu na području Gorskoga kotara, odnosno trigeneracijskih postrojenja u Priobalju i na Otocima te posljedično razvoj toplovodne mreže.

7.4.6. Obnovljivi izvori energije

U usporedbi s ostalim županijama, Primorsko-goranska županija pripada skupini županija čiji su instalirani proizvodni kapaciteti obnovljivih izvora energije i kogeneracije, prvenstveno bez realiziranih projekata na području energije vjetra, u 2018. godini bili skromni. Usprkos većem broju instaliranih postrojenja, razina ukupno instalirane snage niža je u odnosu na ostale županije u Hrvatskoj.

Grafikon 13. Ukupna instalirana snaga po županijama (MW)

Izvor: Sustav poticanja obnovljivih izvora energije i kogeneracije u Republici Hrvatskoj – godišnji izvještaj za 2018. godinu, HROTE

Energija vjetra. Raspoloživi tehnički vjetropotencijal za područje Županije procijenjen je na 342 MW, no izgrađenih vjetroelektrana u Županiji trenutno nema. Od važnosti za Županiju podrazumijevaju se postrojenja za pretvorbu energije vjetra u električnu energiju snage veće od 500 kW, sa svim pratećim postrojenjima i građevinama povezanim s proizvodnjom električne energije iz energije vjetra. Prostornim planom Primorsko-goranske županije potiče se primjena i manjih jedinica za proizvodnju električne energije iz energije vjetra u manjim naseljima i/ili za potrebe individualnih objekata. Priobalno područje, a osobito otoci imaju prirodno dobar vjetropotencijal, kao i solarni. Kada se električna energija dobiva dijelom iz vjetra, a dijelom sa fotonaponskih panela, dobije se vrlo komplementarna i relativno pouzdana proizvodnja električne energije tijekom cijelog dana, kroz sva godišnja doba i pri svim vremenskim okolnostima.

Prostorni plan Primorsko-goranske županije prepoznaje pet lokacija na kojima se mogu izgraditi vjetroelektrane: Tuhobić, Peškovo, Pliš, Ruševo Krmpotsko i Poljička Kosa.

Energija sunca. Sunčeva energija glavni je i lako dostupan obnovljivi izvor energije na području Županije. Stoga, Županija aktivno potiče ugradnju sunčevih kolektora na postojeće javne i privatne objekte, jer su to zahvati koji u najmanjoj mjeri devastiraju prostor. Zbog izrazite reljefne raščlanjenosti, na području Županije nije prikladno graditi sunčane elektrane snage veće od 10 MW. Prostornim planom Primorsko-goranske županije predviđena je mogućnost gradnje šest sunčanih elektrana: Barbičin na Otoku Krku, Orlec-Trinket-Zapad, Orlec-Trinket-Istok i Ustrine na otoku Cresu, Gusta Draga, Grad Novi Vinodolski i Belinovica na otoku Rabu, od čega je većina projekata (Trinket istok i zapad, Barbičin i Ustrine) tijekom 2020. bila u različitim fazama realizacije. Radi se o sveukupno 25 MW sunčevih elektrana koje će uskoro biti puštene u pogon.

Također, tvrtka HEP d.d. na otoku Unije planira izgraditi podnu sunčanu elektranu snage do 1 MW, na što će se u okviru europskog projekta nadovezati instalacija baterijskog postrojenja za pohranu energije proizvedene u sunčanoj elektrani, što će investiciju na Unijama učiniti prvim fotonaponskim projektom s baterijskim sustavom.

U tijeku je i realizacija projekta izgradnje najveće sunčane elektrane u Hrvatskoj, na lokaciji Orlec-Trinket na Cresu.

Energija iz biomase. Drvo, kao glavni izvor biomase u Županiji je obnovljivi izvor energije samo dok se eksploatira u granicama godišnje sječive mase, koja iznosi 569.000 m³. U novije vrijeme se na području Gorskoga kotara potiče korištenje kogeneracijskih postrojenja na drvnu masu. Lokalno stanovništvo zbog dostupnosti sirovine i mogućnosti korištenja nacionalnih poticaja uvodi grijanje na pelete. Prva veća tvornica za proizvodnju peleta na području Republike Hrvatske otvorena je 2007. godine u Delnicama, nakon čega je krenula proizvodnja i u drugim dijelovima države, gdje je danas u funkciji oko 20 većih pogona. Od sveukupne proizvodnje peleta na nacionalnoj razini (350.000 tona), na području Županije proizvodi se oko 100.000 tona, dok je ukupni kapacitet oko 150 tisuća. Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području Primorsko-goranske županije ukazuju na to da najveći potencijal leži u iskorištavanju drvne mase i otpada iz drvne industrije.

Male hidroelektrane. U Županiji postoje tri male hidroelektrane do 10 MW: Crpna hidroelektrana Fužine, Reverzibilna hidroelektrana Lepenice i Protočna visokotlačna derivacijska hidroelektrana Zeleni vir. Moguće dodatne lokacije za njihovu izgradnju su uglavnom na slivu Kupe – Kupi i Kupici.

7.4.7. Energetska učinkovitost

Primorsko-goranska županija već dulji niz godina prednjači u odnosu na ostale županije po broju energetske obnovljenih javnih i višestambenih zgrada.

U financijskoj perspektivi Europske unije 2014.-2020. Županija je iskoristila preko 68 milijuna HRK bespovratnih sredstava (sveukupna vrijednost projekata je oko 213,2 milijuna HRK) za energetske obnovu sveukupno 52 zgrade javnog sektora. Obnovljeno je 27 školskih zgrada i 15 vrtića.

Projekt „Energetska obnova zgrada osnovnih škola Primorsko-goranske županije“ sveukupne vrijednosti otprilike 37,5 milijuna HRK predstavlja dosad najveću investiciju Županije u školstvu.

Realizirana su i 154 projekta obnove višestambenih zgrada, čineći PGŽ najuspješnijom županijom u državi, s najviše obnovljenih stanova (4.297) i najviše iskorištenih bespovratnih sredstava (više od 132 milijuna HRK). Osim toga, značajan je broj obnovljenih obiteljskih kuća u gradovima i općinama, što je iznimno pozitivan trend koji će se zasigurno nastaviti i u budućem razdoblju.

Grad Rijeka je od 2016. godine temeljem poziva raspisanog u sklopu Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“ uspješno realizirao energetske obnove za 21 objekt javne namjene. Iz europskih fondova financirana je i izrada projektne dokumentacije za energetske obnovu 15 objekata. Tako su od 2016. do 2020. godine obnovljene zgrade osnovnih škola Nikola Tesla, Fran Franković, Gelsi, Ivana Zajca, Kozala, Pećine, Podmurvice, Škurinje, Eugen Kumičić, Gornja Vežica i Pehlin, te vrtići Krijesnica, Turnić, Krnjevo, Kvarner, Podmurvice, Potok, Veseljko, Belveder i Vidrice kao i Muzej Grada Rijeke. Realizacijom navedenih projekata smanjila se potrošnja energije u zgradama javnog sektora te se ujedno postiglo stvaranje povoljne mikroklimе za rad, produženje vijeka trajanja zgrade, smanjenje izdataka za održavanje zgrade, smanjenje izdataka za financiranje potrošnje energenata, smanjenje potrošnje energije, smanjenje emisija CO₂ te doprinos razvoju gospodarstva u iznosu navedenih ulaganja. Većina ovih obnova ostvarila je projektirane uštede toplinske energije za grijanje nešto više od 65%. Ukupne investicije Grada Rijeke u energetske obnovu iznose 92 milijuna HRK-a kuna, od čega bespovratna sredstva od Europskog fonda za regionalni

razvoj, Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i fonda iz Ministarstva regionalnog razvoja iznose 45 milijuna ili 49,48 %, a sredstva Grada Rijeke 46 milijuna HRK-a ili 50,52%.

Energetska učinkovitost može se poboljšavati u svim dijelovima energetskog sustava – od objekata gdje se energija proizvodi, preko sustava kojim se isporučuje krajnjim korisnicima, sve do objekata u kojima se energija troši. U ukupnoj potrošnji finalne energije sektor zgradarstva sudjeluje s oko 40%, pa je kao takav, u odnosu na druge sektore (industrija, transport) najveći potrošač energije, no ujedno nosi i najveći potencijal za energetske uštede.

7.4.8. Elektromobilnost

Na području Primorsko-goranske županije su do 2019. godine instalirane ukupno 54 punionice s 131 utičnim mjestom, pri čemu su prevladavale javno dostupne punionice snage do 22 kW. Omjer ukupnog broja vozila za punjenje na području Županije i broja javno dostupnih punionica iznosio je 3,35, dok je omjer broja vozila i utičnih mjesta iznosio 1,38, što je u skladu s preporukama Direktive 2014 Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi infrastrukture za alternativna goriva. Gotovo petina (18,90%) svih nacionalnih utičnih mjesta raspoređena je upravo na području Primorsko-goranske županije. U 2019. godini registrirano je sveukupno 161 električno vozilo i 20 hibridnih vozila s vanjskim punjenjem.

Potrebno je promišljati ulaganja u daljnji razvoj infrastrukture, poticajna sredstva za nabavu vozila te postepeni prelazak na hibridna/električna vozila.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU

a. Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura

- Nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenima za javni promet od županijskog i lokalnog značenja;
- Korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava.

b. Željeznička infrastruktura

- Nedostatna prijevozna sposobnost željezničke pruge, mala dopuštena brzina na kritičnim dionicama, relativno niska pouzdanost sustava i visoki troškovi eksploatacije;
- Nepovoljna struktura korištenja željeznice u robnom i putničkom prometu;
- Nerazvijen javni promet željeznicom.

c. Cestovna infrastruktura

- Neodgovarajuća povezanost autocestama s ostalim županijama, Slovenijom i Italijom (neizgrađena autocesta Rijeka – Žuta Lokva te druge cijevi tunela Učka i spojnih autocesta itd.);
- Nedovoljna prometna povezanost određenih područja Gorskog kotara s cestovnom mrežom Republike Hrvatske;
- Nedovoljna prometna povezanost otoka međusobno;
- Nezadovoljavajuće stanje kolnika i tehničkih elemenata na dijelu županijskih i lokalnih cesta;
- Nezadovoljavajuće vođenje tranzitnog prometa – kroz gradska i općinska središta;
- Nezadovoljavajući kapaciteti i lokacija „regionalnoga“ autobusnog kolodvora u gradu Rijeci i kolodvora u središtima mikroregija;
- Nedovoljan broj parkirališnih mjesta;
- Neodgovarajući uvjeti za odvijanje pješачkog prometa i nedostatna biciklistička infrastruktura.

d. Infrastruktura zračnog prometa

- Djelomično iskorišteni kapaciteti zračnih luka;
- Nezadovoljavajuće stanje infrastrukture u zračnoj luci i zračnim pristaništima.

e. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

- Nedovoljna pokrivenost kompletnog područja Županije i potrebe za daljnjim razvojem širokopojsnog pristupa.

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU

- Razvijati riječki prometni pravac (razvijati lučku, cestovnu, željezničku i logističku infrastrukturu);
- Razvijati prometni sustav koji se oslanja na sve oblike javnoga gradskog prijevoza i intermodalno povezivati različite oblike prometa.

a. Pomorski promet i lučko terminalna infrastruktura

- Izgraditi Zagrebačku obalu i nastaviti daljnju modernizaciju luke Rijeka;
- Daljnji razvoj luke Rijeka planirati na otoku Krku;
- Bolje prometno integrirati otoke s kopnom i otoke međusobno;
- Rekonstruirati morske luke otvorene za javni promet radi uspostave javnog prijevoza putnika morem;
- Osigurati prostor za komunalni dio luke u sklopu luke otvorene za javni promet (osigurati privez za plovila domaćeg stanovništva);
- Izgraditi nove luke nautičkog turizma – marine (osigurati mogućnost prihvata većeg broja plovila nautičkog turizma).

b. Željeznička infrastruktura

- Modernizirati postojeću željezničku prugu i izgraditi novu željezničku prugu;
- Uvesti željeznicu u javni gradski prijevoz putnika.

c. Cestovna infrastruktura

- Povezati autocestu A-7 sa poduzetničkom zonom Miklavija (izgradnja cestovnog čvora);
- Izgraditi autocestu Rijeka - Žuta Lokva;
- Izgraditi drugu cijev tunela Učka te spojne autoceste;
- Početi gradnju Liburnijske obilaznice;
- Izgraditi dionice cesta u Gorskom kotaru radi kvalitetne integracije prostora;
- Izgraditi obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta;
- Poboljšati stanje županijskih i lokalnih cesta i izgraditi nogostupe;
- Izgraditi autobusni kolodvor u Rijeci na novoj lokaciji;
- Izgraditi parkirališne i garažno-parkirališne građevine, vodeći računa o održivom razvoju prometa;
- Izgraditi biciklističke prometnice, uspostaviti kvalitetniju mrežu pješačkih putova.

d. Infrastruktura zračnog prometa

- Iskoristiti slobodne kapacitete zračnih luka;
- Rekonstruirati i dograditi infrastrukturu u zračnoj luci i zračnim pristaništima sukladno prometnim potrebama i sigurnosti prometa;
- Prema potrebi osigurati hidroavionska pristaništa u lukama otvorenim za javni promet (kao dopunu turističke ponude i za povećanje sigurnosti življenja stanovništva na otocima).

e. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

- Elektroničku komunikacijsku infrastrukturu razvijati, graditi, održavati i koristiti radi napretka gospodarstva, povećavanja kakvoće života stanovništva, zaštite okoliša i zdravlja ljudi;
- Razvijati širokopojasni pristup i omogućiti brz pristup za 100% kućanstava i ultrabrz pristup za 50% kućanstava.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA**a. Vodoopskrba**

- Neravnomjerna raspoređenost raspoloživih izvorišta u odnosu na područje potrošnje;
- Nedovoljna povezanost sustava;
- Nesigurnost sustava zbog nedovoljnih količina ili kvalitete vode (dijelovi Liburnije, dijelovi Gorskog kotara) te na mjestima gdje sustavi u vršnoj potrošnji koriste vodu do krajnjih mogućnosti (Cres, Lošinj, Crikvenica, Rab);
- Vodovodi s gubicima većim od 40% (sustavi Vrbovskog i Čabra);
- Nepostojanje javnog vodovoda u određenim područjima;
- Neujednačen standard komunalne usluge;
- Visoki troškovi na vodoopskrbnim područjima s malim brojem stanovnika.

b. Sustav prikupljanja otpadnih voda

- Izgrađenost sustava odvodnje znatno zaostaje za sustavima vodoopskrbe;
- Mali broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda;
- Velik broj nepropisno izvedenih septičkih jama (crnih jama);
- Miješanje sanitarnih i oborinskih voda (mješoviti sustav odvodnje).

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA**a. Vodoopskrba**

- Integrirati sustave vodoopskrbe, dograditi ih te ujednačiti standard komunalne usluge između regija;
- Provesti vodoistražne radove radi osiguranja novih količina vode za piće;
- Smanjiti gubitke u vodoopskrbnim sustavima;

- *Povećati kapacitete postojećih izvorišta.*
- b. Sustav prikupljanja otpadnih voda**
- *Graditi sustav za prikupljanje i pročišćavanje otpadnih voda usporedno sa izgradnjom sustava vodoopskrbe;*
- *Povećati stupanj pročišćavanja otpadnih voda gradnjom i dogradnjom uređaja za pročišćavanje otpadnih voda;*
- *Povećati stupanj razdijeljenosti postojećih sustava za prikupljanje otpadnih voda.*

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU

- *Ovisnost o fosilnim gorivima;*
- *Razmatranja o ulaganjima u obnovljive izvore energije još uvijek se pretežito oslanjaju na trenutačni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije/fosilna goriva, umjesto na dugoročnu pouzdanost opskrbe energijom;*
- *Nekorištenje energije mora i vjetra.*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU

- *Dekarbonizirati Županiju;*
- *Omogućiti prelazak Termoelektrane Rijeka na prirodni plin kao pogonski energent;*
- *Razviti distribucijski i prijenosni sustav plinovoda na području Županije;*
- *Poticati korištenje prirodnog plina u potrošnji kućanstava i poduzetnika;*
- *Maksimalno poticati proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije i energetske efikasnost;*
- *Uspostaviti mikroregionalni sustav i/ili županijski sustav za pohranjivanje energije iz obnovljivih izvora energije;*
- *Dalje razvijati mrežu punionica za električna vozila;*
- *Iskorištavati energiju mora (rijeka i jezera) za potrebe grijanja/hlađenja pojedinačnih ili grupe objekata uporabom dizalica topline;*
- *Poticati razvoj decentraliziranih izvora energije, kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja, energane na biomasu itd.*

8. CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

Organizacije civilnog društva (OCD) predstavljaju slobodno i samoorganizirano djelovanje građana u svrhu ostvarenja određenog javnog dobra. OCD su dobrovoljne, neovisne, neprofitne, nevladine udruge. Naziva ih se i trećim sektorom. Nadalje, sustav civilne zaštite je oblik pripremanja i sudjelovanja jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ostalih sudionika zaštite i spašavanja u reagiranju na katastrofe i velike nesreće, te ustrojavanja, pripremanja i sudjelovanja operativnih snaga zaštite i spašavanja u prevenciji i otklanjanju mogućih uzroka i posljedica katastrofa radi žurne normalizacije života na području na kojem je događaj nastao.

8.1. Organizacije civilnog društva

*Prema podacima Ministarstva uprave na dan 01. svibnja 2020. godine, u Primorsko-goranskoj županiji registrirano je 4.049 **udruga**, što Županiju svrstava na treće mjesto po broju registriranih udruga u Republici Hrvatskoj, nakon Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije.*

Kao što je opisano u analitičkim podlogama veći broj udruga upućuje na veću razvijenost civilnog sektora i viši stupanj participativnosti u svim segmentima djelovanja na području Županije. Broj udruga po glavi stanovnika iznosi 1,42 i veći je od nacionalnog prosjeka (1,26). Najveći broj udruga registriran je u segmentu sporta (17,65%), kulture i umjetnosti (15,62%), obrazovanja, znanosti i istraživanja (12,21%), socijalne djelatnosti (7,64%), djelatnosti na nacionalnoj razini (6,62%), zaštite prava (6,26%) i zaštite okoliša i prirode (6,22%). Najviše ih je zastupljeno u gradovima Rijeci (44,28%), Opatiji (6,15%), Crikvenici i Malom Lošnju.

U Županiji je registrirano i šest stranih udruga koje aktivno djeluju, a što čini 4% sveukupnog broja stranih udruga na razini Republike Hrvatske.

Na području Županije registrirano je i aktivno djeluje i devet **zaklada** (deset u 2019. godini), osnovanih u cilju promicanja općekorisnih i društvenih ciljeva. Zaklade potiču inovacije i razvoj drvne industrije u Gorskom kotaru, pomažu starijim i nemoćnim osobama i financijski pomažu djeci koja boluju od malignih bolesti, mladima koji se obrazuju, a pomažu i razvoj lokalne zajednice. Jedna od zaklada je i Zaklada Sveučilišta u Rijeci.

U 2020. godini evidentirano je 27 **vjerskih organizacija**, 5 više nego 2018. godine.

Projekti i programi organizacija civilnog društva financiraju se iz javnih izvora, pri čemu udruge kombiniraju više izvora financiranja: nacionalna sredstva, sredstva Europske unije, županijska sredstva, sredstva jedinica lokalne samouprave Primorsko-goranske županije. Udruge imaju i vlastite izvore uglavnom članarine.

Iako Županija ima dugogodišnju tradiciju suradnje s akterima civilnog društva, što je ugrađeno u sve strateške dokumente Županije, još uvijek nema jedinstvenog sustava praćenja broja aktivnih registriranih udruga, raspodjele donacija i zapošljavanja. Upravo zbog utjecaja krize te smanjivanja javnih proračuna, nužna je buduća sustavnija evaluacija učinaka potpora udrugama koja bi omogućila bolju usklađenost njihovih programa sa strateškim ciljevima Županije, a time i mnoge sinergijske učinke na razvoj Županije.

8.2. Sustav zaštite i spašavanja

Temeljne zadaće Primorsko-goranske županije u organizaciji i razvoju sustava zaštite i spašavanja te opasnosti i posljedica koje mogu nastati su: ocjena stanja i kapaciteta operativnih snaga zaštite i spašavanja, izrada dokumenta zaštite, kontinuirana prevencija, organiziranje mjera i aktivnosti radi unaprjeđenja pripravnosti snaga zaštite i spašavanja, vođenje evidencije izvora opasnosti i prijetnji, stvaranje preduvjeta za uspostavljanje jedinstvenog sustava upravljanja u

krizama i izvanrednim situacijama, razvoj edukacije i obavješćivanja stanovništva te suradnja s medijima.

Operativne snage sustava civilne zaštite Primorsko-goranske županije čine: Stožer civilne zaštite Primorsko-goranske županije, Vatrogasna zajednica Primorsko-goranske županije, Društvo crvenog križa Primorsko-goranske županije, Policijska uprava Primorsko-goranska, Hrvatska gorska služba spašavanja – Stanica Rijeka i Delnice, Specijalistička postrojba za traganje i spašavanje iz ruševina i pravne osobe od posebnog interesa za sustav civilne zaštite Primorsko-goranske županije.

Na području Županije organizirane su i dodatne snage zaštite i spašavanja koje se aktiviraju u slučaju katastrofe i/ili velike nesreće, kao Zajednica društava Crvenog križa Primorsko-goranske županije, Pilotski klub „Krila Kvarnera“, Hrvatska udruga za obuku potražnih pasa – Grupa potražnih pasa Rijeka, Udruga potražnih pasa Hrvatske te udruge koje se bave ronjenjem, planinarstvom, speleologijom, radio-amaterstvom, lovom, izviđanjem i druge.

Također djeluju i tri stožera: Stožer zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije, Županijski operativni centar za iznenadna onečišćenja mora te Stožer za zarazne bolesti Primorsko-goranske županije.

Od 11. ožujka 2020. godine, kada je u Hrvatskoj proglašena pandemija virusa COVID-19, na području Županije aktivno djeluje Stožer civilne zaštite Primorsko-goranske županije, koji u skladu s preporukama Nacionalnog stožera civilne zaštite Republike Hrvatske provodi mjere suzbijanja krize i prati kretanja novozaraženih osoba.

Kao potpora za provođenje mjera zaštite i spašavanja te provođenje mjera civilne zaštite Županija ima Specijalističku postrojbicu za traganje i spašavanje iz ruševina.

U okviru proračuna Primorsko-goranske županije, osigurano je financiranje rada organizacija, kroz program „Organizacija i provedba civilne zaštite“.

U proračunu Primorsko-goranske županije prosječno se godišnje izdvaja preko 3,7 milijuna HRK za financiranje organizacija koje sudjeluju u aktivnostima zaštite i spašavanja.

Čimbenici koji utječu na krizna stanja u Primorsko-goranskoj županiji različiti su: pandemija uzrokovana COVID-19 virusom, sustav prehrane, kakvoća zraka, elektroenergetski sustav, klimatske promjene.

U cilju poboljšanja prehrane u školama, uspostavljen je program „Školska zdrave prehrane“, nadalje provodi se program sufinanciran sredstvima Europske unije pod nazivom „Školska shema“, kojim se podupire distribucija prioritetnih proizvoda kao što su svježe voće i povrće te svježe mlijeko. Prema podacima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije iz 2018. godine, od ukupnog broja analiziranih uzoraka namirnica, njih 23,7% okarakterizirano je kao mikrobiološki neispravno, dok je 2,85% okarakterizirano kao kemijski neispravno.

U svrhu zaštite i trajnog poboljšanja zraka na području Primorsko-goranske županije, Županija je izradila dokument Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2019.-2022. Mjerama iz Programa nastoje se umanjiti negativni utjecaji na kakvoću zraka globalni porast temperature, smanjenje količina oborina, te povećanje razine mora.

Aktivnosti na razini Primorsko-goranske županije trebalo bi i dalje usmjeravati na koordinaciju djelovanja svih službi te osigurati sustavno ulaganje, a održivost sustava je determinirana kontinuiranim ulaganjem iz proračunskih sredstava Županije, (preventivnim) ulaganjima u sustav civilne zaštite u okviru Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI fondovi) te sredstvima u okviru Mehanizma civilne zaštite Europske unije za sanaciju posljedica kriznog stanja. Nedostatan je odgovarajući broj stručno-tehnoloških djelatnika za rješavanje kriznih situacija uzrokovanih samim karakterom tehnološkog procesa ili interakcijama s rubnim uvjetima, a uočen je i nedostatak infrastrukturnih kapaciteta (poput neizgrađenog heliodroma). Ove manjkavosti rezultat su

neučinkovitog djelovanja na nacionalnoj razini i otkrivaju krhke karike sustava civilne zaštite i drugih područja koje generiraju regionalnu nejednakost u pristupu javnim uslugama.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

a. Civilno društvo

- *Nedostatna sredstava za osnovne troškove rada i projekata udruga;*
- *Nedostatnost jedinstvenog sustava praćenja aktivnih udruga, raspodjela donacija, zapošljavanja te učinaka potpora udruga;*
- *Nemogućnost korištenja državnih potpora za razne vidove zapošljavanja u udrugama;*
- *Nesustavno praćenje zapošljavanja u udrugama.*

b. Sustav civilne zaštite i sustav zaštite i spašavanja

- *Nedostatna sredstava za provedbu preventivnih aktivnosti, osnovne troškove rada i projekata udruga;*
- *Nedovoljno razvijen jedinstveni sustav praćenja aktivnih udruga, raspodjela donacija te učinaka potpora udruga;*
- *Nedostatak stručnih osoba u udrugama za pripremu projekata;*
- *Nemogućnost korištenja državnih potpora za razne vidove zapošljavanja u udrugama;*
- *Nedovoljna povezanost privatnog i javnog sektora u izgradnji sustava zaštite i spašavanja;*
- *Nedostatak stručnih osoba u pravnim subjektima koji predstavljaju moguću opasnost od tehničko-tehnoloških nesreća;*
- *Nedostatak sustava poticanja i motiviranja volontera za sudjelovanje u sustavu zaštite i spašavanja.*

c. Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije

- *Nedostatna je svijest na nacionalnoj razini o snažnom utjecaju klimatskih promjena i fosilnih goriva na kvalitetu življenja sadašnjih i budućih generacija;*
- *Visok stupanj centralizacije na nacionalnoj razini smanjuje mogućnost za provođenje adekvatnih lokaliziranih mjera specifičnih za pojedino (mikro)regionalno područje;*
- *Povećano onečišćenje zraka u promatranom razdoblju zabilježeno je na područjima u blizini industrijskih pogona (Urinj) i difuznih izvora (Mariščina) gdje je kvaliteta zraka zbog navedenog II kategorije. Na području županije vidljiv je i utjecaj prekograničnog transporta onečišćujućih tvari zrakom, što se očituje u povišenim koncentracijama ozona. Najviše stakleničkih plinova nastaje u cestovnom prometu dok su emisije iz ostalih vrsta prometa u odnosu na cestovni zanemarive;*

d. Sustav prehrane

- *Županija najveći dio svojih potreba u hrani dobavlja izvan svojih granica;*
- *Raspoloživost hrane na globalnom tržištu se smanjuje, a cijena joj raste;*
- *U urbanim područjima nedostaje svijest da će sigurnost prehrane u doglednoj budućnosti ovisiti o razvijenosti poljoprivrede u njihovom neposrednom ruralnom okruženju;*
- *Proizvodnjom hrane bavi se zanemariv broj stanovništva (manje od 1%);*
- *Nema sustavnog promatranja stanja okoliša i ranog upozoravanja na promjene koje bi mogle utjecati na proizvodnju hrane (nove vrste nametnika, nove bolesti, stanje populacija komercijalnih vrsta ribe, pojava alohtonih vrsta);*
- *Rizik prekida dopreme hrane koja je previše oslonjena na velike trgovačke lance s dominantno uvoznom robom.*

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

a. Civilno društvo

- *Jačati kapacitete organizacija civilnog društva te ih osnaživati za doprinos društveno-ekonomskom razvoju;*
- *Unaprijediti suradnju među organizacijama civilnog društva i sa subjektima javnog i privatnog sektora na svim razinama i u svim djelatnostima;*
- *Poboljšati sustav učinkovitog i transparentnog financiranja rada udruga;*
- *Uspostaviti praćenje i vrednovanje rada i doprinosa udruga u razvojnim projektima županije;*
- *Jačati participativnost građana na području županije, podupirati građanski aktivizam primjenom primjera dobre prakse na području županije;*
- *Osigurati adekvatno građansko obrazovanje učenika, ali i drugih građana u cilju jačanja demokratskih kapaciteta i civilnog sektora.*

b. Sustav civilne zaštite i Sustav zaštite i spašavanja

- *Izraditi, usvojiti te trajno mijenjati i dopunjavati zakonom uvjetovane dokumente sustava civilne zaštite Primorsko-goranske županije;*
- *Odrediti prioritete materijalno-tehničkog razvoja operativnih snaga zaštite i spašavanja i nastaviti s financiranjem*

sukladno utvrđenim prioritetima;

- Planirati usklađenu provedbu osposobljavanja, edukacije, uvježbavanja i aktiviranja pripadnika operativnih snaga sustava sustava civilne zaštite;
- Utvrditi bazu pravnih subjekata koji su od značenja za sustav civilne zaštite na području Primorsko-goranske županije, s evidencijom ljudskih i materijalnih kapaciteta;
- U suradnji s nadležnim službama i pravnim osobama utvrditi kritičnu infrastrukturu od značenja za područje Primorsko-goranske županije, te odrediti prioritete prilikom spašavanja;
- Intenzivirati suradnju Primorsko-goranske županije sa službama i pravnim osobama koje djeluju na području županije, te u skladu s mogućnostima organizirati zajedničke vježbe, radionice, radne sastanke radi kvalitetnije koordinacije i spremnosti za eventualne izvanredne događaje;
- Educirati građane na području preventivnih aktivnosti za akcidentna stanja;
- Uspostaviti učinkoviti sustav komunikacije primjenjiv kod najznačajnijih operativnih snaga, a za potrebe djelovanja kod većih nesreća ili katastrofa na obuhvatu cijele Primorsko-goranske županije;
- Osigurati financijska sredstva za smanjenje rizika od katastrofa poticajima vlasnicima objekata, zajednicama, poduzećima i javnom sektoru za ulaganje u smanjenje rizika sa kojim su suočeni;
- Koristiti metode otvorene koordinacije za izmjenu primjera dobre prakse i sredstava u okviru europskih programa i mehanizama (npr. Mehanizam civilne zaštite Europske unije).

c. Ranjivost na krizna stanja u Primorsko-goranskoj županiji

- Jačati otpornost županije na krizna stanja primjenom novih digitalnih i tehnoloških rješenja;
- Smanjivati ranjivost županije (suradnja susjednih županija na smanjivanju ranjivosti cjelokupnog prostora, na politici zajedničkih rezervi hrane, bezuvjetnog međusobnog pomaganja u izvanrednim okolnostima, na razvoju solidarnosti, kombiniranju resursa i razmjeni znanja i iskustava.);
- Poticati razvoj kružnog gospodarstva te koristiti obnovljive izvore energije za smanjenje emisija;
- Izraditi Plan integralnog upravljanja obalnim područjem;
- Osigurati decentralizirano upravljanje zdravstvenim kriznim situacijama koje će omogućiti lokalizirani pristup i osigurati provedbu parcijalnih mjera za sanaciju kriznog stanja.

d. Sustav prehrane

- Osmisliti pravni okvir za jednostavno davanje na korištenje slobodnih poljoprivrednih površina lokalnim stanovnicima koji nemaju zemlju, a žele se posvetiti agroekološkoj proizvodnji hrane;
- Povećati županijsku agroekološku proizvodnju hrane razvojem ruralne i urbane poljoprivrede;
- Osigurati vlastitu proizvodnju autohtonog sjemenskog i sadnog materijala, te očuvati lokalne pasmine u stočarstvu;
- Utvrditi kvote u ribarstvu, zaštititi ribolovna područja, kao i tehnike i alate koji će jamčiti održivu razinu ribarenja, te osmisliti odgovarajući sustav kontrole;
- Proizvodnju i distribuciju hrane uključiti u sustav za rješavanje socijalnih problema (nezaposlenosti, ovisnosti, osobe sa posebnim potrebama, žrtvama elementarnih nepogoda, socijalne isključenosti, izdržavanje manjih kazni i sl.);
- Prodavati lokalno proizvedene svježe namirnice i procesiranu hranu, poticati zadrugarstvo, obiteljsku i komunalnu poljoprivredu.

9. POSEBNA PODRUČJA: GORSKI KOTAR I OTOCI

Gorski kotar i Otoci dvije su mikroregije Primorsko-goranske županije u kojima se provodi posebna državna razvojna politika te, kao takve, ostvaruju određene povlastice i olakšice. U određenim jedinicama lokalne samouprave Gorskog kotara primjenjuju se tako Zakon o brdsko-planinskim područjima i Zakon o potpomognutim područjima, a na otocima Zakon o otocima. Ovi posebni Zakoni uređuju poseban pristup razvoju i legislativni okvir za provedbu mjera koje ublažavaju poteškoće izazvane specifičnim uvjetima za rad i život na tim područjima.

9.1. Gorski kotar

Ukupna površina Gorskoga kotara iznosi 1.273,53 km², što čini 35,46% površine Županije. Na području Gorskoga kotara brdsko-planinska područja nominirana su kao **područja s razvojnim posebnostima**, a obuhvaćaju: općine Mrkopalj, Skrad, Brod Moravice, Ravna Gora, Lokve i Fužine te gradovi Vrbovsko, Čabar i Delnice.

Prema prethodnim istraživanjima, sve jedinice lokalne samouprave Gorskoga kotara pripadaju **brdsko-planinskom području**, Općine Mrkopalj, Skrad, Brod Moravice i grad Vrbovsko po indeksu razvijenosti spadaju u 4. skupinu sa statusom potpomognutog područja, dok se Ravna Gora, Čabar, Lokve, Fužine i Delnice, prema vrijednosti indeksa razvijenosti nalaze u trećoj i četvrtoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave i pod posebnom su zaštitom Republike Hrvatske. Navedene jedinice lokalne samouprave područja su čija nadmorska visina, nagib, vertikalna raščlanjenost terena te njima uvjetovane pedološke, klimatske i druge prirodne osobnosti otežavaju uvjete života i rada njihovih stanovnika.

Zbog tih činjenica, ovo područje ima nepovoljnu demografsku sliku, što je vidljivo u procijenjenom smanjenju broja stanovnika od 13,64% u 2018. godini u odnosu na Popis stanovništva iz 2011. godine, te u izrazito niskoj stopi prirodnog priraštaja od 7,6% i znatno većoj prosječnoj dobi stanovništva od 47,2 godine u odnosu na prosjek Županije.

Indeks starenja u 2011. godini za mikroregiju Gorski kotar iznosio je 245,82, što je znatno više u odnosu na 2001. godinu, kada je on iznosio 149,82.

U Gorskome kotaru srednjoškolsko obrazovanje ima više od polovine stanovništva (53%), dok 28,5% stanovništva ima samo osnovnu školu. Sveučilišni studij završilo je 6,31%, a stručni studij 5% stanovnika Gorskoga kotara. Na području mikroregije nema jaslica niti pučkog učilišta koji mogu omogućiti druge oblike formalnog i neformalnog obrazovanja i osposobljavanja.

Prema podacima Fine iz 2018. godine, dominantna gospodarska djelatnost bila je prerađivačka industrija, koja je ostvarila 60% ukupnih prihoda, u iznosu od 918 milijuna HRK.

U posljednjih desetak godina, prisutan je trend povećanja šuma i šumskih površina. Površina poljoprivrednog zemljišta iznosi 30.525,81 ha, što čini gotovo 45% ukupne površine Županije.

Iako je internetska mreža dostupna na gotovo svim područjima, na pojedinim lokacijama nedovoljne je kvalitete i brzine, što je problem posebice za razvoj gospodarskih aktivnosti. Nije dostatna izgrađenost i moderniziranost zdravstvenih i obrazovnih kapaciteta.

Ovo područje nema dovoljno razvijenu mrežu socijalnih ustanova, a ni dovoljno financijskih sredstava za realizaciju kvalitetnog društvenog i sportskog života. Zastupljenost u turističkom sektoru je ispodprosječna budući da je udio turističkog prometa u Gorskome kotaru u odnosu na sveukupni promet Županije u 2018. godini iznosio 1,2% u dolascima i 0,5% u noćenjima.

Područje Gorskoga kotara vrlo je bogato pitkom vodom. Ulaganja u vodoopskrbni sustav kontinuirano se povećavaju, ali je modernizacija vodoopskrbnog sustava i dalje neophodna.

Energetskom mrežom pokriveno je gotovo 100% područja, a tri stalna akumulacijska jezera – Lepenica, Lokvarsko i Bajer koriste se za proizvodnju električne energije u Hidroenergetskom sustavu Vinodol.

Općenito, standard života je niži od onoga u mikroregijama Priobalje i Otoci, što primarno utječe na iseljavanje mladog stanovništva i starenje populacije. Gorski kotar stoga nema ni gospodarsku niti društvenu povoljnu perspektivu.

Razvojni problemi mikroregije Gorski kotar

a. Položaj i prirodna obilježja

- *Nedovoljno iskorišten geoprometni položaj mikroregije;*
- *Neriješeni imovinsko-pravni odnosi;*
- *Osjetljivost prirodnih vrijednosti na antropogeni utjecaj;*
- *Nedovoljno educirana i senzibilizirana javnost po pitanju zaštite okoliša i prirode;*
- *Nedovoljna valorizacija prirodne baštine;*
- *Niska prosječna godišnja temperatura i ekstremni vremenski uvjeti;*
- *Centralizirano upravljanje prirodnim resursima.*

b. Stanovništvo

- *Intenzivna depopulacija i starenje stanovništva;*
- *Izrazito negativan prirodni prirast;*
- *Vrlo disperzirana naseljenost u mikroregiji.*

c. Odgoj i obrazovanje stanovništva

- *Nedostatak odgojno-obrazovne infrastrukture, jaslica, vrtića, pučkih učilišta i drugo;*
- *Smanjenje broja učenika u srednjim školama kao posljedica depopulacije i migracije stanovništva;*
- *Vrlo slaba obrazovna mobilnost;*
- *Ispodprosječna razina visokoobrazovanih osoba u ukupnoj obrazovnoj strukturi;*
- *Visok udio osnovnog i srednjeg obrazovanog stanovništva u ukupnoj obrazovnoj strukturi;*
- *Slabo razvijeno civilno društvo orijentirano na sport i rekreaciju.*

d. Zdravstvo i socijalne usluge

- *Nedovoljno ulaganje u zdravstvene ustanove i edukaciju;*
- *Neujednačenost u dostupnosti zdravstvenih usluga;*
- *Nedostatan broj zdravstvenog osoblja;*
- *Veliki broj korisnika socijalnih usluga.*

e. Gospodarstvo

- *Stagnacija gospodarskog rasta i razvoja;*
- *Nedovoljna iskorištenost kapaciteta poduzetničkih zona;*
- *Nedovoljna usmjerenost poduzetnika na razvoj zasnovan na tehnologiji i inovacijama, istraživanju i razvoju;*
- *Centralizirano upravljanje šumama i šumskim zemljištem;*
- *Nedostatak specifičnih turističkih proizvoda za povećanje dodane vrijednosti;*
- *Nedovoljno zadržavanje turista na području mikroregije;*
- *Orijentacija turizma na domaće goste, nizak udio stranih turista.*

f. Infrastruktura

- *Nedovoljna iskorištenost konkurentnosti županijskog prometnog pravca radi jačanja gospodarske djelatnosti;*
- *Nedovoljna razvijena mreža vodoopskrbnog sustava;*
- *Mikroregija nema plinsku mrežu.*

Razvojne potrebe mikroregije Gorski kotar

a. Položaj i prirodna obilježja

- *Iskoristiti povoljan geoprometni položaj za daljnji razvoj gospodarstva regije;*
- *Održivo koristiti prirodne resurse i očuvati prirodne vrijednosti;*
- *Područja izrazito vrijedne krajobraze razvijati kao geo-parkove;*
- *Decentralizirati upravljanja prirodnim resursima.*

b. Stanovništvo

- *Promicati pronatalitetnu politiku;*
- *Osigurati mjere koje će osigurati ostanak mladih na području mikroregije;*

- *Osigurati otvaranje novih, tehnološki naprednih i visoko vrednovanih radnih mjesta;*
- *Oснаžiti civilno društvo u cilju ostvarenja što raznovrsnijih civilnih i socijalnih sadržaja.*
- c. Odgoj i obrazovanje stanovništva**
- *Povezivati potrebe gospodarstva i strukovnog obrazovanja;*
- *Osigurati oblike formalnog i neformalnog obrazovanja i osposobljavanja u mikroregiji;*
- *Povećati udio više i visoko obrazovanog stanovništva u mikroregiji.*
- d. Zdravstvo i socijalne usluge**
- *Podizati kvalitetu zdravstvene skrbi za korisnike, širenje i modernizacija mreže zdravstvenih ustanova;*
- *Educirati stanovništva o prevenciji bolesti te zdravijem stilu život;*
- *Osigurati odgovarajuću socijalnu skrb za korisnike.*
- e. Gospodarstvo**
- *Osigurati prioritetno financiranje strateških razvojnih projekata, osigurati stopostotno nacionalno sufinanciranje projekata financiranih Europskim strukturnim i investicijskim fondovima;*
- *Ojačati konkurentnost cjelokupnog gospodarstva mikroregije;*
- *Povećati razinu izvoza roba i usluga;*
- *Unaprijediti uvjete te ojačati kapacitete lokalnih samouprava za privlačenje domaćih i inozemnih ulaganja, povećati iskorištenost kapaciteta poduzetničkih zona;*
- *Ojačati poljoprivrednu proizvodnju u cilju eutarkične opskrbe hranom, usmjerenu i na osnaživanje turističke ponude;*
- *Smanjiti cijene rada za radnike u Gorskom kotaru i oslobađanje poreza na dobit za poduzetnike iz mikroregije;*
- *Poticati i razvijati nove strateške projekte i ulaganja u turizmu;*
- *Ojačati kvalitetu turističke ponude (veći broj smještaja visoke kategorizacije, kvaliteta izvanpansionske ponude, jačanje kvalitete obiteljskog smještaja);*
- *Produljiti turističku sezonu uvođenjem novih oblika turizma (zdravstveni, kulturni, kongresni, zimski, sportsko-rekreacijski, lovni, ruralni turizam), stvoriti preduvjete za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti.*
- f. Infrastruktura**
- *Oснаžiti razvoj i korištenje obnovljivih izvora energije;*
- *Izgrađivati infrastrukturu u funkciji razvoja ruralnog prostora i lakšeg unapređenja ukupne kvalitete života lokalnog stanovništva te pospješivanja gospodarskog rasta i razvoja;*
- *Povećati prometne kapacitete u svrhu olakšanja dnevne mobilnosti i pristupu uslugama u urbanim sredinama;*
- *Povećati korištenje željeznice u robnom i putničkom prometu;*
- *Izgraditi širokopojasne komunikacijske mreže;*
- *Izgraditi podzemne vodove kao zaštitu od ekstremnih vremenskih uvjeta;*
- *Nužno je modernizirati vodoopskrbni sustav;*
- *Osigurati besplatnu cestarinu za stanovnike i poduzetnike Gorskoga kotara.*

9.2. Otoci

Otoci Primorsko-goranske županije posebna su područja zbog geografskih i s tim povezanih ograničenja kojima su podvrgnuti.

Ukupna površina ove mikroregije iznosi 1.044,51 km² i čini gotovo trećinu ukupne površine otoka u Hrvatskoj (32%), i 28% teritorija Županije. Na području Županije popisano je 45 otoka i otočića, od čega 33% čine otoci, a 67% otočići. Otoci i otočići u Županiji razvrstani su u četiri skupine, ovisno o njihovoj udaljenosti od kopna.

Tako u pučinske otoke, koji su najudaljeniji od kopna spadaju Unije, Vele Srakane, Male Srakane i Susak. U kanalske otoke, koji su srednje udaljeni od kopna svrstavaju se Cres i Lošinj. Priobalni otok, koji je najbliže kopnu je Rab, dok je premošteni otok koji je s kopnom povezan mostom i zračnom lukom, Krk. Svi otoci povezani su katamaranskim i trajektnim vezama.

Sve jedinice lokalne samouprave mikroregije prema indeksu razvijenosti iznadprosječno su razvijene u odnosu na nacionalni prosjek i spadaju u 8. razvojnu skupinu, osim grada Raba i općine Lopar koji pripadaju 7. razvojnoj skupini.

Prema procjenama Državnog zavoda za statistiku iz 2018. godine na području mikroregije evidentiran je 40.001 stanovnik, što čini 13,50% stanovništva Županije. Evidentiran je i rast broja

stanovnika od 2,16% u odnosu na Popis stanovništva iz 2011. godine. Veći otoci (Rab, Krk, Lošinj i Cres) imaju sve više stanovnika, dok mali otoci, Unije, Susak i Ilovik stagniraju.

Prosječni indeks starenja u 2011. godini iznosio je 159,87, i viši je od županijskog prosjeka koji je iznosio 155,3, ali i značajno manji od onog u mikroregiji Gorski kotar.

Prema podacima iz 2016. godine, više od dvije trećine turističke aktivnosti Županije ostvareno je na otocima s udjelom od 58,69% u ukupnom broju noćenja u Županiji, a strani gosti u otočnim destinacijama činili su više od 94% ukupnog broja županijskih noćenja.

Opskrba vodom mikroregije je zadovoljavajuća, osim tijekom ljetne sezone kada su kapaciteti premali. Izdašnost vlastitih izvorišta pitke vode na otocima je ograničena, osim na Lošinju i Cresu koji imaju dostatnu opskrbu iz jezera Vrana, a Sustavi Krka i Raba povezani su i na kopnene vodoopskrbne sustave.

Razvoj otoka potiče se programima razvoja otoka iz nacionalnih i europskih izvora, s ciljem ostvarenja stabilnog gospodarskog razvoja otoka, pravedne raspodjele socijalnih mogućnosti za sve njihove stanovnike, zaštitu otočnog okoliša te povećanje otpornosti na klimatske promjene. Na otocima se potiču ulaganja u konkurentne i inovativne sektore koji su ekološki, prostorno, gospodarski, tehnološki i društveno održivi.

Specifičnost razvoja županijskih otoka očituje se u provođenju velikih infrastrukturnih projekata, koji uvelike utječu na poboljšanje kvalitete života, kako njihovih stanovnika, tako i cjelokupne Županije. Među najvažnijima ističu se: izgradnja najveće solarne elektrane u Hrvatskoj na otoku Cresu, razvoj otoka Unije kao energetski samoodrživog otoka kroz realizaciju manjih projekata i unaprjeđenje zaštite okoliša razvojem sustava gospodarenja otpadom i razvoj vodno-komunalne i lučke infrastrukture otoka Krka.

Razvojni problemi mikroregije Otoci

a. Prirodna obilježja

- *Otežano očuvanje prirodnih bogatstava uslijed snažne turističke i drugih povezanih djelatnosti na Otocima.*

b. Stanovništvo

- *Iznadprosječna starost stanovništva mikroregije;*
- *Ovisnost otočnog stanovništva o kopnu i nejednaka distribucija usluga kao posljedica snažnog stupnja centralizacije regionalnog središta.*

c. Struktura obrazovanja stanovništva

- *Nedovoljna usmjerenost na obrazovne programe koji doprinose razvitku mikroregije;*
- *Nedostatak programa cjeloživotnog obrazovanja i obrazovanja odraslih;*
- *Ispodprosječan udio više i visoko obrazovanog stanovništva u ukupnoj obrazovnoj strukturi.*

d. Zdravstvo i socijalne usluge

- *Neadekvatna zdravstvena infrastruktura i nedovoljno ulaganje u zdravstvo i socijalnu skrb;*
- *Nedostatan broj liječnika i zdravstvenog osoblja;*
- *Povećano opterećenje zdravstvenih ustanova tijekom ljetne turističke sezone.*

e. Gospodarstvo

- *Nedovoljna usmjerenost poduzetnika na razvoj zasnovan na okolišu podobnim tehnologijama i inovacijama;*
- *Specijaliziranost mikroregije u djelatnostima sa malom dodanom vrijednosti;*
- *Izrazita sezonalnost zapošljavanja i rada;*
- *Snažna ovisnost gospodarstva mikroregije o turističkoj djelatnosti;*
- *Nedostatak turističkih kadrova uzrokuje veću potražnju za radnom snagom izvan mikroregije;*
- *Turistička ponuda dominantno orijentirana na ljetne mjesece.*

f. Infrastruktura

- *Nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije;*
- *Nedostatni kapaciteti opskrbe vodom i vodosprema, osobito na Rabu, te nedovoljne količine vode iz vlastitih izvora na otoku Krku.*

Razvojne potrebe mikroregije Otoci

a. Prirodna obilježja

- *Održivo korištenje prirodnih resursa;*
- *Unaprijediti rekreativnu, turističku i zdravstvenu funkciju šumskih površina, mora i mikroklimatskih prilika;*
- *Poticati korištenje obnovljivih izvora energije.*

b. Struktura obrazovanja stanovništva

- *Povezivanje i usklađivanje potreba gospodarstva i strukovnog obrazovanja;*
- *Povećati udio više i visokoobrazovanog stanovništva u cilju poticanja djelatnosti s većom dodatnom vrijednosti.*

c. Zdravstvo i socijalne usluge

- *Unaprijediti skrb i društvene programe za starije osobe, uključiti starije osobe u društvene aktivnosti lokalnih zajednica;*
- *Educirati i prevenirati rano otkrivanje bolesti (posebice raka);*
- *Osigurati modernizaciju lječilišta i osigurati financijsku i operativnu održivost zdravstvenih ustanova;*
- *Poboljšati dostupnost zdravstvenih usluga;*
- *Osigurati uvjete za privlačenje kvalitetnog i visokostručnog zdravstvenog osoblja.*

d. Gospodarstvo

- *Ojačati konkurentnost cjelokupnog gospodarstva mikroregije;*
- *Poticati razvoj slabije razvijenih područja na otocima;*
- *Izgraditi i razvijati tehnološku infrastrukturu koja će poduprijeti i poboljšati povezivanje poduzetnika s istraživačkim institucijama radi bržeg i boljeg korištenja i razvijanja novih tehnologija;*
- *Unaprijediti uvjete te ojačati kapacitete regionalne i lokalne samouprave za privlačenja domaćih i inozemnih ulaganja te izdvajati sredstva za promoviranje Županije kao privlačne lokacije za ulaganje;*
- *Poticati i razvijati nove strateške projekte i ulaganja u turizmu;*
- *Produljiti turističku sezonu uvođenjem novih oblika turizma (zdravstveni, kulturni, kongresni, zimski, sportsko-rekreacijski, ronilački, lovni, ruralni turizam);*
- *Povećati udjel domaćih, autohtonih proizvoda u turističkoj ponudi (kroz poticanje proizvodnje domaćih poljoprivrednih kultura, poticanje kvalitete proizvoda);*
- *Poticati primjenu kružnog gospodarstva u cilju zaštite okoliša i osiguranja dostupnosti resursa.*

e. Infrastruktura

- *Razvijati intenzivniju prometnu povezanost sa kopnom, povećati učestalost katamaranskih veza kopna s otocima;*
- *Razvijati sustave vodoopskrbe pitkom vodom te osigurati što veću samostalnost otoka u vodoopskrbi povećavanjem kapaciteta postojećih izvora vode i zahvaćanjem novih;*
- *Dovršiti sustave sanacije otpadnih voda s primarnim sustavom obrade;*
- *Osigurati energetska neovisnost i samodostatnost otoka;*
- *Unaprijediti sustav biciklističkih staza i šetnica.*

10. UPRAVLJANJE RAZVOJEM

Krovni zakonski propisi koji definiraju sustav strateškog planiranja na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini su Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske i Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske.

Razvojem Primorsko-goranske županije bavi se više institucija, i to Županija, te 14 gradova i 22 općine, odnosno upravna tijela preko kojih se oblikuje i provodi razvojna politika. Među njima pored ostalih upravnih tijela važno mjesto zauzima Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima koji obavlja stručne poslove koji se odnose na planiranje, poticanje, upravljanje i provedbu politike regionalnog razvoja na području Županije i drugo. To je posebno naglašeno u predlaganju strateških ciljeva, prioriteta i mjera regionalnog razvoja, pružanju podrške investitorima, izradi i provođenju programa i projekata te poticanja razvoja u sektoru infrastrukturnih ulaganja.

Primorsko-goranska županija je temeljem zakonskih propisa 2018. godine osnovala javnu ustanovu „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“ (Ustanova), koja ima ulogu regionalnoga koordinatora za Primorsko-goransku županiju. Ustanova je zadužena za obavljanje poslova od javnog interesa, s ciljem učinkovite koordinacije poslova strateškog planiranja i poticanja regionalnog razvoja na području Primorsko-goranske županije. Temeljne aktivnosti Ustanove su izrada strateških i razvojnih dokumenata za područje Županije i njezinih jedinica lokalne samouprave, pružanje stručne pomoći u pripremi i provedbi programa potpore javnopravnim tijelima i javnim ustanovama s područja Primorsko-goranske županije kojima su osnivači Republika Hrvatska ili Županija, te priprema i provedba razvojnih projekata od interesa za razvoj Primorsko-goranske županije, a posebno projekata sufinanciranih sredstvima iz strukturnih i investicijskih fondova Europske unije.

U aktivnostima regionalnoga razvoja sudjeluju i brojne institucije, kao što su strukovne komore, komunalna društva, razvojne agencije, lokalne akcijske grupe, Hrvatski zavod za zapošljavanje, turističke zajednice, osnovne i srednje škole, Sveučilište u Rijeci, poduzetničke potporne institucije, organizacije civilnog društva, nacionalne agencije, resorna ministarstva i druge.

10.1. Fiskalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji

Analiza fiskalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i njezinih jedinica lokalne samouprave temelji se na podacima o izvršenju proračuna Primorsko-goranske županije i 36 jedinica lokalne samouprave u razdoblju od 2014. do 2018. godine.

Kao što je razrađeno u analitičkim podlogama, u promatranom razdoblju *sveukupni prihodi Županije, gradova i općina* dosegli su svoj maksimum 2018. godine. *Ukupni rashodi Županije, gradova i općina* kontinuirano su rasli i 2018. godine dosegli najvišu razinu te premašili dvije milijarde HRK. Ukupni rashodi su u 2018. godini bili veći za 15,57% u odnosu na 2014. godinu.

Najpovoljnije vrijednosti ovih pokazatelja zabilježene su 2014. godine kada je razlika između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda iznosila više od 85 milijuna HRK. Ta se razlika do 2018. godine značajno smanjila, pri čemu su nastali rashodi pokriveni iz prenesenih viškova iz prethodnih godina.

Tablica 5. Ukupni prihodi i rashodi županijskog, te gradskih i općinskih proračuna, 2014.-2018.

Opis stavke	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Ukupni prihodi – županija	313,465,263	318,862,655	308,687,043	319,677,673	346,186,319
Ukupni prihodi – gradovi	1,239,153,739	1,259,822,268	1,250,429,536	1,241,536,703	1,386,833,785
Ukupni prihodi – općine	448,696,820	438,134,215	418,900,464	436,181,191	471,394,232
Ukupno prihodi (ž+g+o)	2,001,315,822	2,016,819,138	1,978,017,043	1,997,395,567	2,204,414,336
Ukupni rashodi – županija	296,695,280	327,956,987	320,022,384	314,430,086	360,388,515
Ukupni rashodi – gradovi	1,179,860,097	1,179,265,793	1,242,905,051	1,265,934,402	1,392,574,402
Ukupni rashodi – općine	439,025,270	434,988,742	435,113,861	427,708,165	461,062,379
Ukupno rashodi (ž+g+o)	1,915,580,647	1,942,211,522	1,998,041,296	2,008,072,653	2,214,025,296
Razlika ukupnih prihoda i rashoda (ž+g+o)	85,735,175	74,607,616	-20,024,253	-10,677,086	-9,610,960

Izvor: Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja, autori: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d., obrada podataka prema podacima Ministarstva financija, 2020. godina

Iznos ukupnih prihoda po stanovniku i ukupnih rashoda po stanovniku pokazatelj su fiskalne snage gradova i općina. Prosječan iznos ukupnih proračunskih prihoda po stanovniku grada u Županiji u periodu od 2014. do 2018. godine iznosi 5.798,14 HRK, a općine 5.809,13 HRK. Prosječan godišnji iznos ukupnih prihoda županijskog proračuna po stanovniku iznosi 1.085,01 HRK i neznatno je manji od prihoda po stanovniku gradskih odnosno općinskih proračuna. No, treba naglasiti da su proračunski prihodi i rashodi ujednačeni na svim nivoima.

U svrhu objektivnijeg i kvalitetnijeg prikaza fiskalne snage Županije, gradova i općina, pokazatelji se mogu promatrati na način da se iz ukupnih prihoda *izuzmu prihodi ostvareni iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije, pomoć iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna – tzv. primarni prihodi*. Tako u županijskom proračunu u promatranom periodu otprilike 60,78% iznosi prosječni godišnji udio primarnih prihoda, dakle prihoda ostvarenih vlastitim kapacitetima u ukupnim prihodima. U gradovima taj udio je 90,37%, a u općinama 88,22%.

Udio primarnih prihoda u ukupnim rashodima pada tijekom promatranih godina i tu bi dinamiku trebalo zaustaviti i vratiti uzlazni trend, poboljšati, dakle, ostvarivanje primarnih prihoda i/ili razmotriti dodatno smanjenje rashodovne strane proračuna. Rast ili pad primarnih prihoda tijekom godina ne uključuje prihode za provođenje EU projekata. Ti prihodi evidentiraju se kao prihodi od pomoći, što pozitivno mijenja visinu ukupnih prihoda u odnosu na ukupne rashode.

Primarni prihodi gradova i općina imaju razmjerno visok udio u ukupnim rashodima. Uz slabije oscilacije, udjeli primarnih prihoda u ukupnim rashodima tijekom promatranog razdoblja kreću se u rasponu od 85,75 do 91,41%. To ukazuje na svojevrsnu stabilnost u planiranju i ostvarivanju rashoda te nastojanje gradova i općina da većinu ukupno nastalih prihoda pokriju vlastitim kapacitetima, a manji dio osiguraju iz ostalih izvora.

Promatrajući fiskalni kapacitet to jest razliku *prosječnog godišnjeg iznosa ukupnih prihoda i rashoda po stanovniku gradova* u Županiji u periodu od 2014. do 2018. godine, Grad Krk ima najveći fiskalni kapacitet i to u iznosu od 515,87 HRK po stanovniku, što znači da ostatak sredstava može usmjeriti u razvojne aktivnosti grada, ulaganja u infrastrukturu i podizanje standarda njegovih stanovnika. Slijede Grad Mali Lošinj (451,11 HRK), Grad Crikvenica (415,52 HRK) te Grad Novi Vinodolski (367,31 HRK). U ostalim gradovima taj je iznos prosječno godišnje manji od 250,00 HRK. Dakle, bez dodatnih prihoda povrh ostvarenih primarnih prihoda, ne bi bilo moguće pokriti rashode koji nastaju u ovim jedinicama lokalne samouprave.

Analizirajući razliku *prosječnih godišnjih primarnih prihoda i ukupnih rashoda po stanovniku gradova* u razdoblju 2014.-2018. godine, samo Grad Kastav i Grad Novi Vinodolski su u stanju

prihodima ostvarenih vlastitim kapacitetima pokriti ukupne rashode. Sve ostale jedinice lokalne samouprave imaju negativne prosječne vrijednosti fiskalnog kapaciteta. Najnepovoljniju vrijednost u promatranom razdoblju imaju Grad Opatija (-2.085,59 HRK) i Grad Cres (-1.797,39 HRK).

Ukupni prihodi te primarni prihodi općina na području Županije su u 2018. godini dosegli svoj maksimum, odnosno tijekom 2017. i 2018. godine značajno rastu. To daje zaključiti da su općine u stanju iz primarnih prihoda pokriti veći dio svojih ukupnih rashoda, osim Općina Brod Moravice, Skrad i Ravna Gora u kojima su zabilježene vrijednosti niže od 60%. U općinama Mošćenička Draga i Dobrinj primarni prihodi nadmašuju ukupne rashode, što ukazuje na sposobnost ostvarivanja visokih prihoda te nižu ovisnost o drugim izvorima prihoda pored onih ostvarenih vlastitim kapacitetima. Općenito jedinice lokalne samouprave mikroregije Gorski kotar ostvaruju najslabije rezultate u odnosu na ostale jedinice lokalne samouprave.

Kada se promatra *ukupne prihode i ukupne rashode*, najvišu vrijednost u razdoblju od 2014. do 2018. ostvarile su Općine Baška (758,80 HRK), Mošćenička Draga (630,93 HRK) te Lopar (619,80 HRK). Najniža vrijednost zabilježena je u Općini Punat (-751,75 HRK).

Prema fiskalnom kapacitetu *razlike prosječnog godišnjeg iznosa primarnih prihoda i rashoda po stanovniku*, samo su Općine Mošćenička Draga (112,68 HRK) i Dobrinj (255,75 HRK) ostvarile pozitivne vrijednosti.

Priobalje i Otoci koji koriste obalni položaj i turističku atraktivnost razvijaju gospodarstvo, dok jedinice lokalne samouprave Gorskoga kotara imaju manje komparativnih i razvojnih prednosti, što se odražava na siromašniju gospodarsku strukturu i mali broj uspješnih sektora. Takvo gospodarstvo teško osigurava prihode svojoj lokalnoj samoupravi i ne ostavlja dovoljno sredstava da nakon podmirenja rashoda ulaže u razvoj. Uz to, općine i gradovi u manje razvijenim dijelovima Županije imaju relativno visoke rashode za zaposlene, što znači da veći broj zaposlenih upravlja malim iznosom sredstava za razvoj i da je njihova učinkovitost upitna. Rješenje bi trebalo tražiti u jačim ulaganjima u gospodarstvo na tim područjima.

10.2. Financijski kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave na području Primorsko-goranske županije

Primorsko-goranska županija prepoznaje važnost unaprjeđenja procesa planiranja, izvršenja, praćenja i nadzora proračunskih rashoda. Time se osiguravaju preduvjeti za efikasnije upravljanje javnim financijama usklađenim s utvrđenim strateškim prioritetima, ali se i povećava razina informiranosti lokalnog stanovništva o trošenju javnih proračunskih sredstava.

Tijekom provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016.-2020. uočen je određeni raskorak između planiranih i provedenih ulaganja, a najznačajniji uzroci su:

- Mnoga ulaganja od strateškog nacionalnog značenja te njihova dinamika ne ovise u potpunosti o županijskim ili lokalnim dionicima, već u većem dijelu o nacionalnim institucijama, trgovačkim društvima u državnom vlasništvu (npr. ulaganja u riječko Sveučilište, HEP, HŽ, luke, ceste i dr.) te može doći do određenih odgoda najčešće vezanih uz odobrenje sredstava iz fondova Europske unije, odnosno drugih financijskih institucija (EBRD, EIB i sl.);
- Česte izmjene poreznog sustava koje izravno negativno utječu na financijske kapacitete Županije i jedinica lokalne samouprave te se pojedini projekti moraju odgađati ili provoditi u razdoblju duljem od planiranog;
- Nemogućnost pronalaženja odgovarajućega privatnog investitora za provedbu ili realizaciju dijela ili ukupne investicije (marine, lučka infrastruktura i sl.).

Proračun Primorsko-goranske županije karakterizira stabilnost prihoda te je u 2019. godini ostvareno 9% više prihoda u odnosu na 2018. godinu, dok je za 2020. godinu planirano čak 46,7% više prihoda u odnosu na prethodnu godinu. Proračun značajno raste od 2016. godine, zbog uključivanja

vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka proračunskih korisnika. U 2020. godini planiran je značajan rast prihoda zbog dodatnih 22,5 milijuna HRK pomoći Države za obavljanje preuzetih poslova državne uprave, te zbog uključivanja prihoda za pokriće dodatnih rashoda za zaposlene u ustanovama školstva, a koji se do sada nisu iskazivali u konsolidiranom Proračunu.

Zbog posljedica uzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19, moguće je znatno smanjenje prihoda u 2020. godinu i narednoj 2021. godini, što će biti utvrđeno Izmjenama i dopunama Proračuna Županije.

Ukupni prihodi gradova i općina ne bilježe značajniji rast. U 2019. godini najviše ukupnih prihoda i primitaka zabilježio je Grad Rijeka, više od 40% ukupnih prihoda jedinica lokalne samouprave na području Županije. Razlog tomu je relativno veliki broj stanovnika te činjenici da se najveći dio gospodarskih i javnih te upravnih aktivnosti odvija upravo na tom području. Najmanje prihode ostvaruju jedinice lokalne samouprave Gorskoga kotara, što je rezultat slabe naseljenosti i razvijenosti.

Prihodi od komunalne naknade, komunalnog doprinosa, naknade za korištenje voda, naknade za priključenje na komunalnu infrastrukturu (uz iznos za financiranje gradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture u jedinicama lokalne samouprave, koncesije za obavljanje komunalnih djelatnosti, lovozakupnina, šumski doprinos, spomenička renta i dr.) koriste se uglavnom za projekte odvodnje voda, čišćenje i održavanje javnih površina, održavanje nerazvrstanih cesta, održavanje groblja, održavanje javne rasvjete, gradnju i korištenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, građenja lokalne infrastrukture-vodovoda, kanalizacije, lokalnih cesta i dr.

Najveću stavku rashoda Županije, gradova i općina čine rashodi za materijalne troškove (29%) i pomoći dane u inozemstvo i unutar općeg proračuna (20%). Bitno je ovdje naglasiti da značajan dio rashoda predstavlja ulaganja u razvojne i investicijske projekte i/ili programe. Naime, u 2017. godini rashodi za nabavu nefinancijske imovine (kapitalne pomoći iz inozemstva, kapitalne pomoći iz proračuna, kapitalne pomoći od ostalih subjekata unutar opće države, komunalni doprinosi) čine 26% ostvarenih rashoda općina, 18,5% ostvarenih rashoda gradova te 26% ostvarenih rashoda Županije.

Pandemija bolesti COVID-19 i njome izazvana socio-ekonomska kriza značajno je utječe na redefiniranje političkih ciljeva na razini EU-a te formiranje novog koncepta redistribucije sredstava. Europska komisija predložila je **Europski plan oporavka**, paket mjera pod nazivom „Europa sljedeće generacije“ (eng. Next Generation EU), u vrijednosti od 750 milijardi EUR, koji ima za cilj pružiti potporu za oporavak državama članicama i potaknuti gospodarstvo podupiranjem privatnih ulaganja. Ovaj plan trebao bi nadopuniti Višegodišnji financijski okvir Europske unije 2021.-2027. godine. Najvažniji instrument plana oporavka je **Mehanizam za otpornost i oporavak** koji će iznositi 672,5 milijardi EUR i koji će državama članicama biti dostupan od 2021. do 2023. godine u okviru bespovratnih sredstava ili zajmova. Hrvatskoj je u okviru Mehanizma alocirano 9,3 milijardi EUR, odnosno 5,95 milijardi kroz bespovratna sredstva, a ostatak od 3,4 milijarde EUR kroz zajmove. Preduvjet za korištenje ovih sredstava donošenje je **Nacionalnog plana za oporavak i otpornost**, na temelju kojeg će Europska komisija odobravati sredstva za financiranje. Projekti moraju biti spremni, doprinositi zelenoj i digitalnoj tranziciji te podupirati ciljeve nacionalnih reformskih procesa.

Primorsko-goranska županija potiče proces decentralizacije na svim razinama i izmjene postojećeg Zakona o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave tako da se prihodi od poreza na dohodak raspodjeljuju na način da je udio općine odnosno grada 72%, udio županije 16%, a udio za decentralizirane funkcije 12% (osim velikih gradova preko 35.000 stanovnika).

10.3. Institucionalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji

Gospodarska politika Primorsko-goranske županije provodi se na dvije upravne razine. Na županijskoj razini provode ju organizacijske jedinice županijske uprave. Organizacijske jedinice s istim poslovima i zadacima postoje i u upravama 36 gradova i općina Županije.

Primorsko-goranska županija je jedinica područne (regionalne) samouprave koja obavlja razvojne i druge poslove iz djelokruga županije, za što su ustrojena sljedeća upravna tijela: Ured županije, Upravni odjel za proračun, financije i nabavu, Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, Upravni odjel za zdravstvo, Upravni odjel za odgoj i obrazovanje, Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom, Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze, Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj, Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade, Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu, te Ured unutarnje revizije.

Upravni odjeli i ostale županijske institucije ulažu trajne napore u jačanje svojih upravljačkih kapaciteta, međusobnom koordinacijom te unaprjeđenjem poslovnih procesa, što je temeljni preduvjet za učinkovito upravljanje uravnoteženim razvojem svih dijelova Županije.

Primorsko-goranska županija je i osnivač niza trgovačkih društava i ustanova. Infrastrukturna opremljenost, kompetencije i iskustvo zaposlenika, interna organizacija i uvjeti rada, te resursi koje ima na raspolaganju čine institucionalni kapacitet tijela zaduženih za planiranje, upravljanje i koordinaciju razvojnih aktivnosti na području Županije.

Primorsko-goranska županija aktivna je i na planu međunarodne i međuregionalne suradnje. Od osnutka do danas Primorsko-goransku županiju posjetili su veleposlanici gotovo svih zemalja koje svoja veleposlanstva imaju na području Republike Hrvatske. Međunarodne i međuregionalne aktivnosti Primorsko-goranske županije intenzivirale su se članstvom u Europskoj uniji, budući je punopravno članstvo omogućilo i aktivno sudjelovanje jedinica područnih (regionalnih) samouprava u radu pojedinih institucija Europske unije, ali i drugih organizacija koje okupljaju europske regije.

U Europskom odboru regija, kao savjetodavnom tijelu Europske unije, koji broji 329 članova i 329 zamjenskih članova, član Odbora regija je gradonačelnik Grada Rijeke, koji je imenovan kao jedan od podpredsjednika Odbora regija.

Radi uspostave kontakata s regijama drugih zemalja Županija se tijekom godina priključila članstvu nekoliko međuregionalnih asocijacija. Danas je Primorsko-goranska županija članica Skupštine europskih regija, Jadransko-jonske euroregije, Instituta Regija Europe, Srednjoeuropskog prometnog koridora – Europske Grupacije Teritorijalne Suradnje, Saveza Alpe-Adria.

U okviru diplomatsko-konzularnih predstavništava na području Županije djeluje 14 konzularnih predstavništava, od kojih je njih 12 smješteno u Rijeci, dok su preostala 2 predstavništva smještena u Gradu Opatiji i Općini Malinska-Dubašnica.

Jedinice lokalne samouprave na području Primorsko-goranske županije u okviru svog djelokruga provode aktivnosti općih i pravnih poslova, financija, društvenih djelatnosti, javne nabave, turizma, gospodarstva, komunalnog sustava, zaštite okoliša, investicija, prostornog uređenja, imovine i poduzetništva. Ukupan broj zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave na području Primorsko-goranske županije je 1.032 osobe. U mikroregiji Priobalje svi gradovi i općine ustrojili su nekoliko upravnih odjela, dok u mikroregiji Otoci samo gradovi Cres i Rab imaju ustrojeno više upravnih odjela. U mikroregiji Gorski kotar gradovi i općine imaju ustrojene jedinstvene upravne odjele. Uz upravne odjele djeluju i uredi načelnika ili gradonačelnika.

Primorsko-goranska županija zapošljava nešto više od 300 službenika, stručnjaka iz različitih sektora djelatnosti.

Godine 2015. osnovana je Urbana aglomeracija Rijeka, sa sjedištem u Gradu Rijeci, obzirom na činjenicu da Grad broji preko 100.000 stanovnika. Ulazak u sustav aglomeracije prihvatilo je 10 gradova i općina: Grad Rijeka, Grad Kastav, Grad Kraljevica, Grad Opatija, Općina Čavle, Općina Klana, Općina Kostrena, Općina Lovran, Općina Mošćenička Draga i Općina Viškovo. Urbana aglomeracija Rijeka prva je ustrojena urbana aglomeracija u Republici Hrvatskoj. Svrha osnivanja Urbane aglomeracije Rijeka je u korištenju sredstava iz fondova Europske unije te ravnomjernom regionalnom razvoju njenih sastavnica.

Za razvoj Primorsko-goranske županije zadužene su i poduzetničke potporne institucije, javne ustanove i trgovačka društva na njenom području. To su razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, poduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, znanstveni parkovi i centri kompetencija. Od ostalih institucija navode se: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Regionalna energetska agencija Kvarner, trgovačko društvo za gospodarenje otpadom Ekoplus d.o.o., te javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima.

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM

• <i>Ograničena sredstva u županijskom i lokalnim proračunima onemogućavaju realizaciju planiranih investicija i razvojnih projekata;</i> • <i>Pandemija COVID-19 potencira neizvjesnost, financijsku i ekonomsko-socijalnu i svaku drugu.</i>

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
--

• <i>Trajno jačati kapacitete za pripremu i provedbu razvojnih programa i projekata, ne samo u Županiji i jedinicama lokalne samouprave, nego i svih relevantnih dionika (poduzetnika, civilnog društva, obrazovnih institucija, itd.);</i> • <i>Nastaviti suradnju s jedinicama lokalne samouprave (posebice s Gradom Rijekom) u određivanju zajedničkih razvojnih prioriteta i značajnih razvojnih projekata;</i> • <i>Jačati suradnju sa susjednim županijama i regijama radi osmišljavanja i provođenja većih regionalnih razvojnih projekata sa snažnijim razvojnim učincima;</i> • <i>Međunarodnu suradnju usmjeravati prema strateškim ciljevima razvoja Županije (iskoristiti bilateralne programe pomoći kao dodatni resurs u provođenju razvojnih planova).</i>

11. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEŠKIH DOKUMENATA

Primorsko-goranska županija je u posljednjih nekoliko godina izradila niz strateških dokumenata i to slijedom:

- Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008.-2013.
- Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013. (2015.)
- Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020. (2021.)

Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008.-2013.

Strateško planiranje u Primorsko-goranskoj županiji ima dugogodišnju tradiciju, no može se reći da je modernije sustavno i integrirano planiranje razvoja započelo izradom i provedbom tzv. Regionalnog operativnog programa Primorsko-goranske županije za razdoblje 2008.-2013. godine (ROP). ROP je rađen na temelju metodologije koju je razvilo i preporučilo županijama tadašnje Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, a na tragu metodologije i dobre prakse strateškog planiranja unutar Europske unije. Prva generacija županijskih ROP-ova učvrstila je praksu participativnoga strateškog planiranja, odnosno izrade razvojne strategije na principima partnerstva i ravnopravnog uključivanja svih relevantnih dionika u njenu izradu, i kod preuzimanja odgovornosti za njenu provedbu.

ROP Primorsko-goranske županije izradila je Regionalna razvojna agencija Porin u suradnji s glavnim županijskim timom i Županijskim partnerstvom koji su činili predstavnici lokalnih i regionalnih stručnih službi i institucija s područja Županije, a Županijska skupština ga je prihvatila u lipnju 2008. godine. ROP je bio usko povezan i sa Strateškim smjernicama rada Primorsko-goranske županije za razdoblje 2005.-2009. godine, koje su osnovni dokument kojim se usmjerava djelovanje Županijske skupštine, Županijskog poglavarstva i županijskih upravnih odjela u određenom mandatnom razdoblju te omogućava kvalitetno planiranje, odlučivanje i nadzor izvršenja zadataka iz samoupravnog djelokruga Županije, posebice imajući u vidu funkcije Županije kao koordinatora razvoja gradova i općina. One također daju informacije jedinicama lokalne samouprave, odgovarajućim državnim tijelima i poslovnim partnerima o planiranom radu županijskih odjela te razvojnim programima i projektima.

Radi učinkovite pripreme i provedbe ROP-a trebalo je promisliti i redefinirati ulogu i odgovornosti pojedinih institucija, posebice imajući u vidu da je odgovornost za razvoj Županije podijeljena na više nositelja (Županija, jedinice lokalne samouprave, pojedina javna poduzeća i institucije kojima je županije (su)osnivač, civilno društvo, obrazovne institucije i sl.). Tako je za potrebe provedbe ROP-a formirano tijelo pod nazivom Koordinacija za provedbu Regionalnog operativnog programa Primorsko-goranske županije koje je zaduženo za koordinaciju i praćenje provedbe ROP-a. Članovi Koordinacije za provedbu ROP-a bili su svi pročelnici Upravnih odjela Županije, Sveučilište u Rijeci – rektor, Društva i ustanove u Županiji – uprave i ravnatelji, JU Priroda, Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu, CORO, PINS d.o.o., TIC d.o.o., Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije kao koordinator te RRA PORIN d.o.o. kao nositelj provedbe.

Uspostavljeno je po prvi puta i formalno Županijsko partnerstvo koje je imalo savjetodavnu ulogu, a činila su ga resorna ministarstva, predstavnici sindikata, HUP, Više predstavnika općina i gradova, Civilna skupina-NGO-i, HGK, HOK, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Grad Rijeka, Turistička zajednica Primorsko-goranske županije, predstavnici manjina, Odsjek za statistiku u Uredu državne uprave, Nacionalni park, Poljoprivredno savjetodavna služba, Sveučilište u Rijeci, Veleučilište u Rijeci, Zadružni Savez itd.

ROP-om su uvedeni i kriteriji za odabir projekata, strategija financiranja te postupci evaluacije i praćenja projekata i programa ROP-a.

U tom je razdoblju Županija nastavila od ranije uspostavljeni programski kontinuitet zalažući se za društveni i gospodarski rast, za bolji životni standard građana, policentrični razvoj Hrvatske i decentralizaciju, regionalno upravljanje prostorom i javnim dobrima, kapitalna ulaganja u prometnu, komunalnu i društvenu infrastrukturu, te za povećanje standarda usluga u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj skrbi, sportu i kulturi. Županija je organizacijski obrazložila svoje razvojne programe pridržavajući se načela održivosti i konzistentnosti, supsidijarnosti, transparentnosti i javnosti rada, suradnje, poštovanja prioriteta, načela jednakih standarda javnih usluga, načela ekonomičnosti i učinkovitosti, načela kontinuiteta razvojne politike i načela vrednovanja prirodnih i kulturno povijesnih resursa.

Županijska uprava ubrzano se prilagođava zahtjevima suvremene uprave u skladu sa standardima EU. Ovo se naročito očituje uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, stalnim stručnim usavršavanjem rukovoditelja i djelatnika, te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima budućeg sustava regionalnog razvoja. Naročita pažnja pridaje se povećanju kapaciteta za korištenje EU sredstava za provedbu razvojnih mjera na području Županije pa je tako stručno osposobljen veći broj djelatnika Županije, i osnovana Koordinacija za europske integracije i međunarodnu suradnju. Napori u ovom smislu rezultirali su povećanim stupnjem iskorištenosti EU sredstava, a aktivnosti vezane uz ovo područje postale su sastavni dio rada svih upravnih tijela Županije.

U suradnji s Vladom RH i pojedinim ministarstvima pokrenuti su brojni projekti važni za Županiju, posebice u cestogradnji, plinifikaciji, osuvremenjivanju željeznica i razvoju komunikacija. Značajni su rezultati postignuti unaprjeđivanjem uvjeta rada zdravstva i školstva putem izgradnje nove zdravstvene i obrazovne infrastrukture, poboljšanjem uvjeta rada Sveučilišta u Rijeci, putem poticane stanogradnje te modernizacijom Riječke luke.

Jedan od važnih rezultata provedbe ROP-a Primorsko-goranske županije je početak stvaranja baze projekata i projektnih ideja u Županiji. Do početka izrade nove Razvojne strategije, putem Javnog poziva i Obrasca za prikupljanje projektnih ideja, u bazu projekata i projektnih ideja prikupljeno je ukupno 150 projekata, ukupne vrijednosti 1.416.136.693 EUR. Najviše je projekata imala Županija, a slijedili su Grad Čabar, Grad Delnice i Grad Rijeka. Uključeni projekti bili su u različitim fazama izrade projektne dokumentacije ili su bili na početku provedbe.

Važno je istaknuti da, bez obzira na brojne pokrenute investicije, opseg zaduženosti Primorsko-goranske županije u tom razdoblju nije prelazio 13%, dok je zakonski limit utvrđen u visini 20% ostvarenih prihoda u prethodnoj godini. Ovakva razina zaduženosti rezultat je kvalitetnog i odgovornog planiranja i raspolaganja financijskim resursima Županije, te je potencijal za nastavak financiranja razvojnih projekata u idućem mandatnom razdoblju.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013. (2015.)

Usvajanjem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske¹⁵ (Zakon) i Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013. te Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija¹⁶, pokrenut je sustavan proces strateškog planiranja razvoja na razini županija u Republici Hrvatskoj.

U svim županijama u Hrvatskoj izrađene su županijske razvojne strategije za razdoblje 2011.-2013. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011.-2013. izrađivala se tijekom 2010. godine, a prihvaćena je u siječnju 2011. godine. Temeljem nalog Ministarstva regionalnog razvoja i

¹⁵ Narodne novine broj 147/14, 123/17 i 118/18

¹⁶ Narodne novine broj 53/10

fondova Europske unije od 26. rujna 2013. godine, produljeno je trajanje svih županijskih razvojnih strategija za jednu godinu odnosno na razdoblje od 2011. do 2014. godine. Sukladno tome, Odlukom Županijske Skupštine PGŽ iz prosinca 2013. produženo je važenje Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011.-2013. do 31. prosinca 2014. godine.

S obzirom da se razdoblje ROP-a djelomično poklapa s vremenskim razdobljem izrade Razvojne strategije, nije provedena potpuna procjena učinaka provedbe Regionalnog operativnog programa nego je Razvojna strategija, kao njegov sljednik, poslužila za ažuriranje podataka te revidiranje određenih ciljeva i prioriteta, na tragu aktualnih razvojnih izazova.

Jedna od novina Razvojne strategije u odnosu na ROP je i uspostavljanje Baze razvojnih projekata koji su evaluirani temeljem postavljenih strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH, radi učinkovitog planiranja i praćenja provedbe politike regionalnog razvoja, uspostavljena je Središnja elektronička baza razvojnih projekata koju ustrojava i vodi nadležno ministarstvo za regionalni razvoj. Obveznici upisa podataka u središnju bazu su regionalni koordinatori koji vode županijsku bazu razvojnih projekata. Nositelji razvojnih projekata dužni su regionalnim koordinatorima dostavljati sve podatke o razvojnim projektima. Putem središnje i županijske baze razvojnih projekata prate se inicijative svih razina: središnje, regionalne i lokalne, a odabir za financiranje temeljen je na kvaliteti i pripremljenosti projekata.

Uvedena je i obveza godišnjeg izvještavanja Partnerskom vijeću i nadležnom ministarstvu za regionalni razvoj. Radi praćenja učinaka provedbe politike regionalnog razvoja, Županija mora pratiti slijedeće osnovne skupine pokazatelja:

- stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva prioriteta i mjera
- ostvareni razvojni rezultati i učinci
- učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava
- ostvarenje prema utvrđenom financijskom okviru
- sudjelovanje i doprinos partnerstva.

Županija prati i učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe, te vidljivost Razvojne strategije u javnosti Županije i jedinica lokalne samouprave s područja Županije.

Zbog kontinuiteta strateškog planiranja te unaprjeđenja procesa, jedan od ciljeva Izvještaja o provedbi Razvojne strategije Županije bila je i priprema sustava za slijedeće programsko razdoblje 2015.-2020. Osnovni izazov do 2014. godine bio je povezivanje proračuna sa strateškim dokumentima (županijskim razvojnim strategijama, planovima ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave, akcijskim planovima i sl.). Izvršenje proračuna trebalo je povezati s provedbom mjera strateških dokumenata. Jedna od temeljnih odrednica strateškog razvoja je strateško planiranje kao neprekidan proces koji se oslanja na procjenjivanje već provedenih koraka.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016.-2020. (RS PGŽ) temeljni je planski dokument za održivi društveno-gospodarski razvoj Primorsko-goranske županije. Izrađena je 2015. godine, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske¹⁷ (Zakon), te Smjernicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe kao prva donesena županijska razvojna strategija u Republici Hrvatskoj. Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine donesena je 2017. godine. RS PGŽ usklađena je sa Strategijom.

Za potrebu provedbe RS PGŽ izrađeni su i zasebni provedbeni dokumenti i to:

¹⁷ Narodne novine broj 147/14, 123/17 i 118/18

- Akcijski plan RS PGŽ za razdoblje 2016.-2018. godine te Akcijski plan RS PGŽ za razdoblje 2019.-2020. koji predstavljaju provedbeni dokument za operacionalizaciju i provedbu RS PGŽ, a omogućuje cjelovit pregled, strukturu te razradu svih aktivnosti, programa i projekata potrebnih za provedbu Strategije u određenom razdoblju
- Komunikacijska strategija RS PGŽ s ciljem podizanja svijesti o ulozi i značaju Strategije za razvoj Županije i jedinica lokalne samouprave, učinkovite komunikacije te informiranju javnosti o mogućim izvorima financiranja posebice o fondovima namijenjenim regionalnom razvoju.

Mjere RS PGŽ obuhvatile su slijedeća područja razvoja: gospodarstvo, komunalna infrastruktura, društvene djelatnosti, zaštita okoliša, prostora i prirode, ljudski potencijali, institucije i ravnomjerni regionalni razvoj. Većina aktivnosti, projekata i programa pridonijela je provođenju više od jedne mjere.

Nositelji i sunositelji provedbe mjera RS PGŽ su javnopravna tijela, ustanove, poduzetnici, poduzetničke potporne institucije, nevladine organizacije, udruženja, lokalne akcijske grupe (LAG-ovi) i dr. Županije su nadalje obvezne svake godine podnijeti izvješće o rezultatima provedbe razvojne strategije za prethodnu godinu Ministarstvu regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, što se u Primorsko-goranskoj županiji redovito obavlja.

Kao što je analizirano u analitičkim podlogama, pokazatelji uspješnosti provođenja RS PGŽ 2016.-2020. ukazuju da se u promatranom razdoblju povećala zaposlenost, smanjila stopa nezaposlenosti, te povećao broj zaposlenih kod poduzetnika, koji je dosegao 6% ukupno zaposlenih kod poduzetnika u Hrvatskoj. S 23.561 registriranih pravnih osoba (2019. godina) od kojih su 55,7% aktivne pravne osobe, Primorsko-goranska županija svrstava se na treće mjesto po broju aktivnih subjekata među županijama u Hrvatskoj, te je među prvima po broju i značaju poduzetnika. U 2019. godini na području Primorsko-goranske županije djelovalo je 11.261 poduzetnika (4. mjesto u odnosu na ostale županije), koji su imali 64.568 zaposlenih (3. mjesto u odnosu na ostale županije) te ostvarili preko 40 mlrd ukupnih prihoda.

Primorsko-goranska županija jedna je od najvećih hrvatskih županija prema broju stanovnika te generiranoj vrijednosti bruto domaćega proizvoda (BDP). Prema dostupnim podacima o BDP-u iz 2017. godine, BDP je iznosio 31.088 milijuna HRK ili 4.167 milijuna EUR. Vrijednost inozemnih izravnih ulaganja u razdoblju od 2016. do 2019. godine, bila je 592 milijuna EUR, odnosno 2.083 EUR po stanovniku, pa to svrstava Primorsko-goransku županiju na prvo mjesto u Hrvatskoj.

Za provedbu mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016.-2020. u 2019. godini planirano je ukupno ulaganje od 510.555.273,05 HRK. Ostvareno je ulaganje u iznosu 444.196.416,09 HRK (realizacija od 87%). Većina programa i aktivnosti ostvarena je u skladu s planom, s minimalnim odstupanjima. Značajna su ulaganja ostvarena u obrazovanju te zdravstvu, a posebno poboljšanja i razvoj zdravstvenog standarda te rekonstrukciju i opremanje objekata u zdravstvu. Ulaganja u obnovljive izvore energije, posebno energiju sunca obilježila su protekli period. Nadalje, treba istaknuti da Primorsko-goranska županija već nekoliko godina energetske obnavlja znatno više javnih i višestambenih zgrada nego ostale županije. Obnovljeno je preko 300 višestambenih zgrada te preko 50 objekata javne namjene. Također, značajan je broj obnovljenih obiteljskih kuća u gradovima i općinama na području Primorsko-goranske županije, što je iznimno pozitivan trend kojeg svakako treba nastaviti.

Treba naglasiti ulaganja u komunalnu i drugu infrastrukturu kao i u gospodarstvo Primorsko-goranske županije koje raste brže u odnosu na ostale Jadranske županije.

I pored poteškoća, gospodarska struktura, kao i strateško gospodarsko usmjerenje Primorsko-goranske županije prema djelatnostima veće dodane vrijednosti vidljivo je kroz inovacije i razvojne inkubatore po kojima je županija posebno prepoznata.

12. SWOT ANALIZA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

SNAGE	SLABOSTI
- Iznadprosječna razina obrazovne strukture stanovništva PGŽ unutar RH - Razvijeno Sveučilište na razini RH - Sigurna regija visoke kvalitete života i zaštite okoliša - Bogatstvo i raznolikost kulturnih, povijesnih, prirodnih i okolišnih resursa - Iznadprosječna gospodarska razvijenost u odnosu na županije RH - Iznimno aktivan i razvijen civilni sektor - Uspješno korištenje EU sredstava - Uspješnost u privlačenju direktnih stranih investicija - Regija visoke razine tolerancije, otvorenosti i multikulturalnosti - Visoka razina poznavanja stranih jezika i nadprosječna digitalna pismenost stanovništva unutar RH - Visoka razina nadstandarda za zdravlje, socijalnu skrb i obrazovanje - Globalna konkurentnost prometnog pravca - Izvrсна domaća i međunarodna prometna, logistička robna i turistička povezanost s europskim regijama - Potencijal za razvoj obnovljivih izvora energije - Tradicija i organiziranost destinacijskog i zdravstvenog turizma	- Nepovoljna demografska kretanja i starosna struktura stanovništva - Neravnomjerni razvoj pojedinih dijelova Županije - Posljedice pandemije Covid-19 na gospodarski rast, ključne sektore te proračune JLPRS-e - Tehnološko zaostajanje u odnosu na regije EU - Nekonkurentnost dijela gospodarstva iskazana nižom razinom produktivnosti rada i robnog izvoza - Izrazita sezonalnost te značajna ovisnost o turizmu - Nedovoljna iskorištenost poljoprivrednog zemljišta i sektora proizvodnja hrane - Nedovoljna prisutnosti etabliranih međunarodnih tvrtki na području PGŽ - Nedostatak kvalificirane radne snage u rastućim sektorima - Ispodprosječna gospodarska razvijenost u odnosu na EU NUTS3 regije - Nedovoljno iskorišten potencijal obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar, biomasa, more) - Nedovoljno razvijen regionalni inovacijski ekosustav i niska razina ulaganja u istraživanje i razvoj javnog i privatnog sektora - Nedovoljna povezanost znanosti i gospodarstva
PRILIKE	PRIJETNJE
- Konkurentnost sjevernojadranskih luka spram sjevernoeuropskih luka - Značajan interes za ulaganje s obzirom na prirodne i klimatske pogodnosti regije (turizam, energetika, zdravlje i sl.) - Raspoloživost značajnih fondova i financijskih instrumenata (bespovratna sredstva, povoljni zajmovi i dr.) - Tehnološka, digitalna transformacija javnog i privatnog sektora - Redefiniranje odnosa gospodarstva, energetike i ekologije kroz tranziciju prema „zelenoj“ i „plavoj“ ekonomiji sa ciljem otvaranja novih „zelenih“ radnih mjesta - Povratak globalnih lanaca vrijednosti, robnih tokova i kadrova u regionalne (kontinentalne) okvire - Snažnije povezivanje regionalne proizvodnje, trgovine, turizma i ugostiteljstva - Nova generacija poduzetništva temeljena na naprednim tehnologijama - Ulazak u Eurozonu - Trend rasta značaja zdravlja i zdravstvenog turizma kao ključni sektor budućeg rasta i zapošljavanja i rasta kvalitete života	- Nepovoljna demografska kretanja u RH te značajne posljedice trenda starenja stanovništva na zdravstveni i mirovinski sustav, organizaciju socijalne skrbi i ostalih usluga za navedenu skupinu - Prijetnja višegodišnje recesije i usporavanja globalne ekonomije uzrokovane pandemijom Covid-19 gospodarskom rastu, ključnim sektorima te proračunima JLPRS-e u RH - Odlazak srednje (strukovnog) i visoko-obrazovanog kadra - Izrazita centralizacija u RH s naglaskom na nedovoljan stupanj funkcionalne i financijske decentralizacije - Visoka društvena razina nepovjerenja u institucije u RH - Fiskalna i pravna nesigurnost uslijed čestih izmjena zakonodavnog okvira i poreznih politika na nivou RH - Nepovoljno poslovno okruženje u RH u odnosu na EU - Nedovoljna prilagođenost obrazovnog i znanstvenog sustava potrebama gospodarstva i društva na razini RH - Neodgovarajuće i nedovoljno aktivne nacionalne javne politike u transformaciji (reformi) pravosuđa, sustavima zdravstva i obrazovanja - Zaostajanje gospodarstva i društva u tehnološkom razvoju i primjeni suvremenih tehnologija i digitalizacije u odnosu na druge članice EU - Nedovoljna društvena spremnost na promjene i cjeloživotno učenje

POPIS TABLICA

Tablica 1. Struktura BDV-a zasebno po djelatnostima NKD 2007. u Primorsko-goranskoj županiji, u 2008., 2013. i 2017. Godini u %	26
Tablica 2. Struktura investicija u PGŽ i RH prema vrstama imovine u razdoblju 2014. i 2018., u %.....	38
Tablica 3. Rad stacionarnih ustanova u Primorsko-goranskoj županiji i Hrvatskoj u 2019. godini.....	52
Tablica 4. Kapaciteti smještaja za starije osobe u Primorsko-goranskoj županiji od 2016. – 2019. godine	53
Tablica 5. Ukupni prihodi i rashodi županijskog, te gradskih i općinskih proračuna, 2014.-2018.....	83

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Ukupan broj stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji 1991., 2001., 2011. i procjena broja stanovnika 2018. godine	19
Grafikon 2. Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina u Primorsko-goranskoj županiji prema Popisu stanovništva iz 2011. godine	21
Grafikon 3. Bruto domaći proizvod po stanovniku u 10 vodećih hrvatskih županija i Republike Hrvatske, u 2008 i 2017. godini, u EUR	25
Grafikon 4. Struktura aktivnih poslovnih subjekata po djelatnostima, 31.12.2019.	27
Grafikon 5. Kretanje izvoza i uvoza u PGŽ u razdoblju 2000. – 2019., u mil. HRK	30
Grafikon 6. Udio zaposlenih u osnovnim djelatnostima NKD u pojedinim županijama, stanje 31.03.2018.	32
Grafikon 7. Kretanje proizvodnosti rada u RH i PGŽ (BDP po zaposlenome) u razdoblju 2001. – 2017., u HRK ..	34
Grafikon 8. Prihodi po zaposlenome po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018., u HRK.....	37
Grafikon 9. Udio prihoda poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u ukupnome broju poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %.....	39
Grafikon 10. Ukupni promet u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2009. do 2019. (tona).....	57
Grafikon 11. Promet kontejnera u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst od 2007. do 2019. godine (TEU).....	58
Grafikon 12. Gustoća širokopojasnog interneta putem nepokretne mreže po županijama 2019.	62
Grafikon 13. Ukupna instalirana snaga po županijama (MW)	68

POPIS SLIKA

Slika 1. Nove statističke regije Republike Hrvatske	7
---	---

POPIS ANALITIČKIH PODLOGA

1. Dostupnost stanovanja
2. Društvene djelatnosti
3. Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja
4. Stanovništvo i ljudski potencijali
5. Institucionalni kapaciteti
6. Turizam
7. Civilni sektor i krizna stanja
8. Vodoopskrbni sustavi
9. Zaštita okoliša
10. Prirodna obilježja
11. Gospodarenje otpadom
12. Energetika
13. Prostorno uređenje i korištenje
14. Promet

15. Širokopojasni Internet
16. Analiza sektora Profesionalne i poslovne usluge
17. Analiza sektora Tehnologija i inovacije
18. Analiza sektora Zelene tehnologije, energetika i gospodarenje otpadom
19. Analiza sektora Zdravlje
20. Analiza regionalnog inovativnog potencijala, istraživanja i razvoja, vještina i ljudskog kapitala
21. Analiza razvojnih potencijala plave i zelene ekonomije